

ISSN 1451-3889

ГЕНДАИ (МОДЕРАН) ХАИКУ

Читајући ваш часопис одушевила сам се хаику поезијом. Тако подстакнута, решила сам да се и сама окушам.

Јелена Милић, Мајданпек
(Из ел. писма гл. уреднику од 4.3.2015.)

Похваљујем све квалитетније и трајније хаику новине

Адам Нинковић, Јагодина
(Из ел. писма гл. уреднику од 7.8.2015.)

Поделила сам примерке у Модричи, а свој прочитала од корица до корица. Изнова ме задивила сручност, озбиљност и постојаност којом припремаш сваки број.

Милена Дрна, Модрича, БиХ
(Из ел. писма гл. уреднику од 24.3.2015.)

ЏЕК КЕРУАК

Jack Kerouac (1922-1969)

Мачка једе риблије главе
- све те очи
под светлошћу звезда

Облаци Ајове
праће једни друге
у вечност

Трчи за тим телом
- трчи за
распаљеном ватром

Птица оде
Док је простор растао
Бео страховито

Заувек и заувек
добро је све –
Шуме у поноћ

(Са енглеског: Борис Лазич,
из „Бокатин Дијак“ бр. 5, 2014)

На повећаном броју страна заступљене су све рубрике, али је разумљива важност и опширност темата, GENDAI HAIKU, који је у есејима обрадио Димитар Анакиев, а који је дат и у посебном сепарату на енглеском језику (уз краћи избор хаикуа страних и домаћих аутора). Због обиља материјала, оправдаћете нам кашњење и све ситнија слова.

СТАРИ ЈАПАЊСКИ
ХАИКУ МАЈСТОРИ

ТЕИТОКУ И ТЕЈМОН ШКОЛА

Не већи од песнице,
рекло би се,
облаци што доносе кишу.

Matsunaga Teitoku (1570-1653)

Ох, кликнух, ох –
то беше све што могах рећи видевши
трешњев цвет на планини Јошино!

Teishitsu (1609-1673)

Дуго је чекало ветар,
Све до овога јутра,
Опало лишиће

Boitsu (1548-1630)

Копља ходочасника
само промичу
летњом равницом

Ishū (1606-1680), Оницурин учитељ

Мало сам мршавија због лета,
одврати она,
па засузи

Kigin (1623-1705), Башоов учитељ

Ведром
захватих месец,
па га просух по трави.

Ryūho Hinaya (1673-1774)

(прев. Драгослав Андрић, из антологије
«Не пали још светиљку», Рад, Београд, 1981)

Цртеж: Мирослав Анђелковић

Mizuhara Shūōshi (1892-1981)

Највећим јапанским хаику песницима 20. века сматрају се петорица модерних класика познатих под називом „5 S“: SEISHI Yamaguchi (1901-1994) (1), Kato SHŪSON (1905-1993) (2), SEIHO Awano (1899-1992), SUJŪ Tahano (1893-1976) (3) и песник о коме је овде реч, Mizuhara SHŪŌSHI. Модернизам се код њих развија и показује сву своју сложеност.

Мизухара Шуоши је као члан редакције чувеног часописа за хаику „Hototogisu“ утицао на рад Кусатаа (Nakamura Kusatao 1901-1983) (4), а сарађивао је са Кјошијем (Takahama Kyoshi 1874-1954) (5) и Сеисенсуием (Ogiwara Seisensui (1884-1976) (6). Касне двадесете године 20. века, време учешћа петорице S-хаику песника, представљале су златно доба часописа „Hototogisu“ и групе око њега.

Касније Шуоши напушта Кјошијеву традиционалну школу и трага за савременијим хаику изразом, али задржава класичну форму 5-7-5 и киго. Иако се инспирише углавном модерним урбаним животом, строго задржава речи које означавају годишње доба. Године 1931. он напушта редакцију часописа „Hototogisu“ револтиран Кјошијевом и Суђовом догмом „објективне скице“ (*kyakkan shasei*) која је по његовом мишљењу подстицала стварање досадних хаикуа. Залаже се за „литерарну истину“, настојећи „да се на лицу опише природа, а на наличје пренесе душа“. Писао је хаику песме које су наглашавале осећања. Био је мишљења да је субјективност важан фактор у животу, те да и субјективност треба да буде укључена у хаику. Тиме је утицао на млађе хаику песнике и на даљи развој модерног хаикуа (Накјуо Ishida, Shuson Kato, (2), Toshiro Nomura, Shoshi Fujita, Kakio Tomizava).

Тридесетих година постаје популаран такозвани „хаику слободног стила“ (муки хаику, хаику без кигоа) који је настао под утицајем западноевропске поезије и есејистике, француског „новог духа“ (*esprit nouveau*) и немачке „нове стварности“ (*Neue Sachlichkeit*). Серијом есеја под називом „Неприхватање муки хаикуа“ Шуоши се, међутим, ограђује од мишљења групе „хаикуа слободног стила“.

Мизухара Шūōshi рођен је 1892. године у лекарској породици у Токију као Yutaka Mizuhara. Завршио је медицину на Краљевском универзитету у Токију, отпочео приватну лекарску праксу и радио као професор у медицинској школи. Од 1953. године потпуно се посветио хаику поезији. Поред псеудонима Шуоши имао је још један *Kiutei* па се дан његове смрти обележава као *Kiuteiki*.

Са хаику поезијом почиње 1919. године, касније и са ваком. Објавио је шездесетак књига хаикуа и критика. Године 1922. основао је часопис *Hamayumi*, а 1928. променио име часописа у *Ashibi*. Часопис је постао познат по увођењу нових приступа хаикуу. Наставио је да га води његов син **Haruo Mizuhara**. Шуоши је био члан Јапанске академије уметности и председник Удружења хаику песника.

Његове најпознатије књиге о поезији су *Katsushika* (1930) и *Shuen* (1935)

Од хаику књига треба споменути: *Kokio* (*Античко огледало*) 1943, *Sōrin* (*Шумарак од иња*) 1951, *Hokō* (*Бун горчине*) 1960.

За његов лиризам типичан је овај хаику, пун космичке тишине:

Звезде над брегом.

Село где свилце гаје

почива тихо.

„Близу Токија, иза места Хаћиођи, почиње бреговит предео познат по гајењу свилених буба и производњи свиле. Гајење свилених буба је тежак и мукотрпан посао јер им треба свакодневно обезбеђивати огромну количину дудовог лишћа. Под звезданим небом, у подножју повишег брега, утонуло је у дубок сан село после напорног рада. Киго је „гајење (пролећних) свилених буба“ (8)

Шуошијев хаику је истовремено и модеран и лиричан. Ритам и маштовитост позајмљује од танка-форме:

Јато облака

распротрто небом –

дјетелина цвате

„Као да постоји нека тајновита веза између облака на небу и цвјетова дјетелине на земљи; као да је сваки облак везан са по једном дјетелином, па тек по један облак и његова дјетелина чине потпуну цјелину. Навече, кад облаци полако тамне и одлазе, бива тихо, а дјетелина као да клоне.“ (9)

Шуошијеви стихови имају укус романтике, што је карактеристично за Шова еру (од 1926. године):

Шуоши

болестан, често
сањах јесење пиринчано поље
ево га

зелени детлић куца -
на ливади дрвеће у журби
оставља своје лишће

далеки дани
под јарким сунцем
још даљи

јесења равнодушност
зеленија од плиме -
оклоп крабе

баш у тренутку кад проповед
најзад испрља моје очи -
кукавица

о јесењи ветре,
за мене нема древних богова
никакав Буда за мене

пун месец опкољава
безбројним звездама и
небо дубоког зеленила

летњи инсекти
итрајукују у поноћ –
главе студената

од плаћања на мосту
бројасмо рачуне –
пролећно вече

младунче вратца
радознало скочи да види
моје покрете четкицом

**Стаза у правцу
летњих планина од десет хиљада стопа
наставља се и наставља**

То је обична уска стаза, али она води до нечег недефинисаног, до вечности неба и земље. (10)

**Ближећи се
столицом до ње, писах
у мирису хризантеме**

У јапанској традицији хризантема симболизује дуговечност и срећу. Шуоши се заузимао за писање циклуса на поједине теме, па отуда и читави циклуси његових хаикау о хризантеми. Песме у низу, које су до тада биле резервисане за танку, он примењује на хаикау.

**исцрпљен
испред хризантеме
не размишља**

Ево три превода Шуошијевог познатог хаикау:

waga inochi kiku ni mukaiite shizuka naru

живот мој	лицем у лице с хризантемом,	суочено хризантемама,
пред том хризантемом	све моје постојање	читава моје биће
заћутао је	утишано	мирује
(Са француског: И. Демић)	(Са енглеског: Д.Ј.Ристић)	(Прев. Драгослав Андрић) (11)

**Церкутан у тричаку:
његова песма пробада
сиву јутарњу маглу (11)**

**у туђој кући
киша ситно ромиња:
година почиње (12)**

**Ветар у грахорици.
Нешто ме пожурује.
Шта ли је то?**

У овој песми ухваћен је тренутак када је ветар усталасао жбун са белим ситним цветовима. У том трену Мизухара Шуоши је осетио да га нешто пожурује, да нема више времена. Пејзаж песникове душе у његовим одмаклим годинама. Киго је „грахорица“. (8)

Мизухара Шуоши остаје значајан јапански хаикау песник и реформатор јер је успео да створи један иновативни реалистички покрет удаљен од хијерархијске организације чувеног Такахаме Кјошија, као и од индивидуализма Сеисенсеи Огиваре. (13)

Приредио: **ДРАГАН Ј. РИСТИЋ**

(1) Приказ у „Хаикау новинама“ бр. 16, (2) бр.10, (3) бр.18, (4) бр.25, (5) бр.16, (6) бр. 28, (7) бр. 19

(8) „Четири годишња доба“, Београд, 1994, коментар: Кајоко Јамасаки Вукелић

(9) Владимир Девиде „Јапанска хаикау поезија и њен културноповјесни оквир“, Љубљана, 1985.

(10) R.H. Blyth “A History of Haiku”, in two volumes, Volume Two, The Hokuseido Press, Tokyo, 1998.

(11) Драгослав Андрић „Не пали још светиљку“, антологија класичне јапанске поезије, Рад, Београд, 1981.

(12) „Четири годишња доба у савременим јапанским хаикау песмама“, Сакура, Београд, 1993.

(13) „Haiku sans frontières”, une anthologie mondiale sous la direction d’André Duhaime, Quebec, Canada, 1998.

Цртеж: **Мирослав Анђелковић**

ТЕИТОКУ И ТЕЈМОН ШКОЛА

*кнедле су боље
но цветови трешиње --
повратак дивљих гуски*

Matsunaga Teitoku (1570-1653)

*досад сам
говорио бесмислице --
месечина у ноћи*

Tokugen (1558- 1647)

*када би могло,
и снежна жена би била
као бела диња*

Dōsetsu (- 1654)

*снег у баити
гомила се као вата
у лакираној кади*

Saimu

(прев. С. Важић, из: R.H.Blyth “A History of Haiku”)

СОИН И ДАРИН ШКОЛА

*остало је још уља
у ноћној лампи --
глас кукавице!*

Ishiyama Sōin (1604-1682)

*пролећна киша --
успављују нас
најпре врбе*

Ichū (1639-1711)

(прев. Саша Важић)

*Мења се одећа,
пролеће наста, аваж,
и дугој шкринји*

Ihara Saikaku (1642-1693)

*Трешињев ће цвет
вечерас да се распрши
под сечивом младог Месеца.*

Saigin (-1709)

(Превод: Драгослав Андрић)

ПРИРОДА И ХАИКУ – ХАИКУ И ПРИРОДА (О узајамном односу природе и хаикуа)

ДОМАКИ ХАИКУ

*Бреза под кишом
Покрила се властитим
Лишћем што жути.*

*Након олује
Никог да врати шешир
Старом страшилу.*

*Подижем крагну.
Ветар ме престиже
Са обе стране.*

*Окрећем шаку
Да бих упорном мраву
Продужио пут.*

*На крају сваког
Корака, деда штапом
Додаје тачку.*

Дејан Алексић

*Суснежица и сумрак.
Крај клупе
Врабац на врабицу.*

*Међу облацима
Сасвим хладан
Месечев срп.*

Петар Жарков

*Старом калдрмом
Блистава сајбер стаза
Од врбе до сунца*

Вид Вукасовић (1938-2014)

*Незаборавак
берем плаве звездице
заборављеном*

*Није дошао
сама ћу одузети
невиност мору*

Елеонора Лутхандер, Шведска

Хранљиво тло и корене уске повезаности хаикуа и његових претходних форми са природом можемо у Јапану пратити још од преткњижевне прошлости. Саме топографске и климатске чињенице о острвској држави, смештеној у Пацифику и подложној тајфунима и земљотресима, захтевале су велико поштовање природе. Њој предати, Јапанци су се трудили да живе у хармонији с њом и њеним силама, њеним настанцима и нестајањима по годишњим добима. Из тог начина живота проистекла је јапанска „прарелигија“ **шинтоизам** чијим се правим оснива-чем може сматрати природа, како то примећује Мотохиса Јамакаге. У том уважава-њу природе мало се шта променило **доласком будизма** у Јапан преко Кореје и Кине у 6. веку. Нова религија није потиснула стару. Напротив, обе су, једна уз другу, у мирољубивој егзистенцији опстајале. У свом схватању природе обе религије су нашле далекосежни заједнички именилац, природа и човек у најужем су сплету, „природа је у нама, а ми у природи“. (2)

Човек не треба да тежи да савлада природу, штавише, треба да се прикло-ни њеној моћи и да живи у сагласности с њом. Да таква схватања, као и вековима префињени сензибилитет у естетском опажању природних феномена налазе при-ступ у књижевности, није никакво изненађење.

Већ у првој антологији јапанског песништва **“manuoshu”**, која доноси 4500 вака у периоду од 4. века до 759. године, важан саставни део чине природа и годишња доба као теме и критеријум при подели. **Вака** (од краја 19. века танка) је петостишје са јапанским редоследом слогова(тј. мора) 5-7-5-7-7. Лако се у три прва стиха може препознати облик каснијег хаикуа чији првобитни облик са истим бројем 5-7-5 слогова важи као **хоку**. Ту је реч о уводним стиховима једне уланчане песме, **ренге** или ренку песме, коју је писало више аутора. У историји је све време хоку имао тенденцију осамостаљивања(3) што је крајем 19. века и довело до тога да је Масаоко Шики (1867-1902) на штету ланчане песме ревалоризовао и увео од тада важећу ознаку **хаику**.

Пре тога су се, међутим, вековима писали и објављивали самостални хокуи, сами или у вези са кратком прозом, у дневницима, путописима или есејима. Такав је на пример чувени Мацуо Башо (1644-1694), данас познат пре свега као хаику песник. Као уводни стих једне уланчане песме овом хокуу припала је између осталог, функција упућивања на време настанка целе песме што је дотични песник именујући неки предмет који је за то годишње доба типичан, неку биљку или животињу или неку климатску особеност, начинио такозваним **кидаи**.

Од почетка 20. века пробио се за то појам који се данас употребљава **„киго“** или „реч за годишње доба“. Такви кигои све више су се сакупљали у лексиконе зване **„саиђики“** који су у Јапану за традиционални хаику и дан данас у употреби. Док се танка на прелазу 19. у 20. век ослободила везе са годишњим добима, однос према природи остао је у хаикуу широко сачуван преко кигоа.

Песник Такахама Кјоши (Takahama Kyoshi (1874 – 1959), који тадашње тежње за реформом у корист једног модерног хаикуа врло мало или уопште није умео да препозна, објашњавао је 1930. године да песма од 17 слогова без кигоа може наравно бити песма, али не и хаику(4). Па и како је још пре тога постојао хоку без помињања годишњег доба, а нико мањи него Башо (5) умео да то потврди, већ од прве половине 20. века није се више могао превидети да не постоји хаику без обавезне речи за годишње доба. Шикијев ученик Кавахигаши Хекигото (1873 - 1937) у оквиру „покрета за слободни хаику“ заузео се за „јачу блискост са животном стварношћу“ а његов ученик Огивара Сеисенсуи (1884 - 1976), да споменемо један од следећих примера, пропацирао је превазилажење чврстих мора у редоследу 5-7-5 у корист „слободног ритма“ (6)

Након готово потпуне **изолације Јапана** од осталог дела света која је трајала од 1635. до 1853. године (јап. **сакоку**), јапанска уметност и култура наишли су на велико интересовање Запада. Хаику је свакако још задуго остао загонетка, на почетку представљао проблем многима и да замисле како би једна форма тако мале дужине – на јапанском се то обично пише у једном реду усправно – уопште могла да се сматра песмом, чак песмом којом се постиже филозофска дубина.

Ако занемаримо прве покушаје рецепције хаикуа у облику превода, па и властитих песама на дотичним матерњим језицима у САД-у и Европи у првој полови-ни 20. века, прво озбиљно тумачење хаикуа ван Јапана почело је пре свега након

Другог светског рата. Хиљаде превода хаику на енглески које је начинио **Реиналд Х. Блајт** педесетих и шездесетих година учинило је доступним овај жанр ширем читалачком кругу у Америци, енглеској па и даље по свету. Интересовање за хаику често се везивало са интересовањем за Зен. Није ни чудо, за Блајта су хаику и зен најуже спојени. И за утицајног јапанског стручњака за зен **Даизец Т. Сузукија**, који се целог живота залагао за упознавање и разумевање јапанске културе на Западу, хаику и зен били су неодвојиви. **На Западу је са Зеном наишло на симпатију и јапанско схватање природе.** Природа, не као дело једног ствараоца, не као нешто трансцендентно, него као нека прасила „која пуца од виталности, наставши и минувши у циклусима живота и смрти, од лета и зиме, пролећа и јесени“ (7) Са начином живота у хармонији са природом сагледавала се противтежа западном егцентризму, отуђењу од природе и савладавању природе. Парадоксално је да се све то дешавало баш у време интересовања Јапана за Запад, у време индустријализације, што је требало да надмаши све претходно. (8)

Седамдесетих година, кад је хаику, бар на енглеском, био широко распрострањен, показао се знак све већег обраћања пажње на тематику човека и сенрјуа (9), жанра који је сличан хаикуу, али је слободнији у опхођењу са природом и годишњим добима. У то време су јапанолози Oscar Benl, Géza S. Dombrády и Roland Schneider приредили у Хамбургу збирку модерног јапанског хаикуа 20. века и превели је на немачки. Повод им је био, како можемо прочитати у предговору првом издању 2011. године, да се „изиђе усусрет обесхрабрености због такве слике хаикуа на немачком говорном подручју као егзотичне песничке форме са патетичним премазом која се ограничава на обожавање природе (!). Ту је и жеља да се једним избором хаику поезије прве половине 20. века успротиви том клишеу препознајући живу, свакодневну лирику Јапана која у развоју ка данашњем хаикуу одобрава **тематску разноврсност** и допушта готово било који вид свакидашњег живота.“ (10)

У интернационалној хаику поезији ван Јапана ово је на продуктивној страни само по себи разумљиво. Како тематски, тако и формално, песници су се – не узимајући у обзир краткоћу – ослободили неких елемената које су осећали као ограничавајуће или окамењене, што не значи да се хаику више не пише и на традиционалан начин. Да се овај развој модерног хаикуа са тематиком природе може десити и без кига, разуме се само по себи. До повратног открића дошло се и са јапанске стране 1999. године. Угледни експерти објаснили су то у спису познатом као „**Декларација из Мацујаме**“: „Мада је изузетно важно описивати природу сагледавањем односа између природе и људских бића на основу хаику увида, то не мора да буде у виду кига [...]“ (11) Занимљиво је да се према овој декларацији можемо одрећи речи за годишње доба, али се велики значај придаје односу природе и човека. Ово је утолико занимљивије ако размислимо да су и природа и однос човека према њој у данашњем Јапану (а наравно не само тамо) сасвим другачији него у време када су своје песме писали велики хаику класици – Башо, Бусон, Иса, па чак и Шики. Онај ко данас отворених очију путује кроз Земљу излазећег сунца тешко ће, наочиглед често непажљивог приступа природи, без размишљања потврдити клише о „јединственој љубави Јапанаца према природи“ . Јамакаге с правом жали што су данас многи Јапанци изгубили страхопоштовање према природи. (12)

Остаци јапанског сензибилитета и њиховог схватања пророче налазе се, међутим, и данас, макар у хаику како нам Сусуму Такигучи даје на знање приписујући хаикуу 21. века улогу подсетника о важности заштите природе и човекове околине. (13) До сличног закључка долазе и творци Декларације из Мацујаме: „... хаику подсећа читаоце да људи као жива бића живе у природи, па им стога указује на потребу да се према другим бићима односе благонаклоно и са њима живе у симбиотској заједници“ (14)

(Из књиге: Gerard Krebs – “Natur und Haiku, Haiku und Natur, 35Haiku und ein Essay der Natur gewidmet”
Са немачког: **Драган Ј. Ристић**)

(1) Yamakage, Motohisa: The Essence of Shinto – Japan's Spiritual Heart, Tokyo 2006. S. 38.

(2) Suzuki, Daisetz T.: Zen and Japanese Culture, Tokyo 1988. S. 351.

(3) Higginson, William J.: The Haiku Seasons – Poetry of the Natural World, Berkeley 1996. S. 19.

(4) Inahata, Teiko: Welch eine Stille – Die Haiku-Lehre des Takahama Kyoshi, Hamburg 2000. S. 27.

(5) S. Kimura, Toshio: A New Haiku Era. In: Frogpond – The Journal of the Haiku Society of America, Vol. 37:1, 2014. S. 37f.

(6) Schneider, Elisabeth & Quenzer, Jörg B. (Hrsg.): „Mit den Sternen nächtlich im Gespräch...“ - Moderne japanische Haiku, Gossenberg 2011, S. xvff.

(7) Hoffmann, Yoel: Japanese Death Poems, Tokyo 1986. S. 39.

(8) Burns, Allan (ed.): Where the River Goes – The Nature Tradition in English-Language Haiku, Ormskirk 2013.

(9) Burns, Allan (ed.), (s. Anm.8), S. 57.

(10) Schneider, Elisabeth. In: Schneider, E. & Quenzer J.B. (Hrsg.): „Mit den Sternen nächtlich im Gespräch ...“ – Moderne japanische Haiku, Gossenberg 2011. S. xi.

(11) Arima, Akito et al.: Matsuyama Declaration: http://kulturserver-nds.de/home/haiku-dhg/Archiv/Matsuyama_Declaration (1.3.2013). S. 4.

(12) Yamakage, Motohisa: The Essence of Shinto – Japan's Spiritual Heart, Tokyo 2006. S. 31.

(13) Takiguchi, Susumu: Nature in Haiku – What Nature?

<https://sites.google.com/site/worldhaikureview2/whr-summer-2013> (16.10.2013). S. 4.

(14) Arima, Akito et al.: Matsuyama Declaration (s. Anmerkung 11). S. 2.

*Kham dur –
Talo romano vordon
O džuklo phurdel*

*I romni rovol
O čhavo ašunol thaj motol
Mi dej rovol*

*O čhonut po del
Romane učhalina
Kaj gija crdije?*

Baja Saitović

*Летње подне –
под циганском запрегом
ситно дахће нас*

*Тихи плач жене –
дете слуша и каже
“То мама плаче”*

*Јесењи месец –
куда то ноћас плове
сенке Цигана*

(Са ромског: аутор)

*Кати кише
На бриселском балкону
Дан без времена*

*Чесма -
на поплављеном пољу.
иронија*

Лидија Марковић Росати

*Бор расте тихо
Хрли према месецу
Светлост је сан*

*Сан снежи себе
Ноћ затвара кавезе
птице у црном*

Jasmina Gustavsen, Норвешка

Димитар Анакиев

ГЕНДАИ МУЛТИКУЛТУРНО ЛИЦЕ ХАИКУА

(мултикултурализам и хаику)

Да ли је мултикултурност у хаику могућа или писати хаику значи опредељење за имитирање традиционалне јапанско-кинеске културе тј. оне културе у коју су уроњени Башо Иса, Бусон и делимично Шики? Пре него што позитивно одговоримо на ово питање, треба рећи да до културног мешања у хаику долази много пре стварања концепта Гендаи (“Модеран”). Многи јапански песници пре Гендаи фазе били су под утицајем западњачке културе, па чак и сам Шики, родоначелник термина “хаику”. Шикијев концепт “shasei” (“објективна скица”), метод писања хаикуа који је до данас задржао свој значај, резултат је утицаја западњачког рационализма на јапанску културу у периоду Меиџи, када се Јапан отвара према Западу. А није само рационализам Запада утицао на хаику. Песници Ћијурицу (јиуритсу) стила били су окренути веома различитим западним утицајима. Тако је Сантока био веома пријемчив за социјалне идеје које је из Русије ширила Октобарска револуција, док је Огивара Сеисенсеи био под утицајем Гетеа и немачког романтизма.

Међутим, и пре Меиџи периода не можемо говорити о хаикуу као монокултурном производу, као о нечему што би било “чисто јапанско”. Такву бесмислену тврдњу могу заступати само непознаваоци суштине културе, људи који сами нису песници, тј. ствараоци културе. Чак је и родоначелник поетске врсте хаикуа, Мацуо Башо, био под великим утицајем Ду Фуа и кинеске културе уопште. Нетачна је такође тврдња, коју је код нас на више места изрекао и записао Владимир Девиде, да “хаику као поетска форма ништа не дугује Кини”. Наиме, опште је познато да је ритам од 5 и 7 слогова **кинески** и може се наћи у класичној кинеској литератури, као што су катрени настали у периоду Танг и Сонг (у питању је око 600 година поетског и културног стварања). Ритам од 5 и 7 слогова имитира ритмове природе (на пример: седмица има седам дана а бројеви 3, 5 и 7 сматрани су “магијским” тј. произашлим из природе, па су они који су писали поезију желели природним ритмом у својим песмама да покужу да следе путеве природе, тј. да су у *хармонији са природом*. што је био песнички, филозофски и политички идеал у класичној Кини и касније у Јапану, а тако је и данас међу многим следбеницима хаику поезије). Хаику се и данас на Западу сматра поезијом стапања са природом, а то је поетски идеал класичне Кине који преузима Јапан и сви други. Други “типично јапански” елемент хаикуа: “киго” такође је кинеског порекла. Следи годишњим добима културни је концепт који је настао у старој Кини и који је касније преузео Јапан. Чак је и концепт Кјоши Такахаме, којим дефинише тематски спектар хаикуа као *кацхō фиеи* (花鳥諷詠 “птице и цвеће”), у који се многи на Западу куну да је “типично јапански” и “једино прави хаику” у ствари преузет кинески принцип будистичке уметности из Сонг периода: *Хуа, ниао, у, чонг* (花, 鳥, 魚, 蟲) а то значи: цвеће, птице, рибе, инсекти (1).

Као што видимо, хаику је од самог почетка космополитска, мултикултурна, светска литература у којој су се и током даљег развоја стицале различите културе (2). Оно што је изразито јапанско, то је комбинација кратког и дугог стиха (5,7,5), врло динамичан спој који омогућава “златни рез”, тј. симетричну асиметрију поетске фразе. У чему је онда значај појаве Гендаи хаику ако је мултикултурност иманентна хаикуу тако као и другим формама литературе. Позабавимо се прво термином “Гендаи” који значи “модеран”. Јапански хаику се као уметност *модернизма* развијао много више у делима Yamaguchi Seishija, Kata Shusona, Shuoshija, Sojua, Seihoa и осталих представника школе *Hototogisu* (Кукавица) коју је основао “конзервативни” самурајски син Takahama Kuoshi, ученик Шикијев. Модернизам који су понудили представници школе Shiki-Kyoshi-Seishi итд. у потпуности је кореспондирао са својим временом и западњачким концептом модернизма који је пре свега подразумевао технички развој и рационализам. Сви ови цењени модерни мајстори писали су следећи класичну једноставност и јасност, поштујући технике кигоа а 5,7,5 слогова, али су истовремено уводили нове, модерне теме и своје хаикуе су називали “**хаику нове тенденције**” (**Shinko**), стил који је формиран у Јапану веч 1931:

До летње траве
точак локомотиве
дође и стане

Yamaguchi Seishi (1933) (превод: Д.А.)

На лужничком говору:

Жене се купу.
Че дојду печалбари
да стуре штроку.

Дедина слика,
с'с кокарду на качкет,
чува ми стражу.

Усвнула слива
коју сам посадил.
И ја чу скоро...

Драгослав Манић Форски

Грубо, баш грубо
гурају придошлицу –
ти голубови

птице селице
заборавиле да се врате –
мајчин гроб

Татјана Стефановић

Марксистички хаику

Налети кише
потврђују: снага народа
је несаломива

“Може ли нација бити
слободна ако угњетава друге?”
Приупитах дивљи цвет.

Радничка класа,
жури се, жури, жури
да ухвати лифт

Транзициони програм:
корак по корак враћамо се...
Пролећне магле

Улица Амазон:
са дуплим катанцима
сва врата у њој.

Димитар Анакиев, Словенија

Овде је на делу прави модернизам: рационална објективна скица (shasei), форма 5,7,5, киго (летња трава) и индустријски пејзаж модернизма којим доминира локомотива, али се та песма ипак удаљава од концепта “цвеће и птице” јер говори о новом индустријском свету који управо настаје и који као да не сме да загази у природу, не сме да је наруши.

*Убих мрва и
спазих моју децицу
како гледају*

Kato Shuson (превод: Д.А.) - киго: мрав

*Звук митраљеза:
на челима цветају
црвени цветови*

Sanki Seito (превод: Д.А.) - киго: цветају цветови

*Кад ми проповед
запрља уши – јави
се кукавица*

Mizuhara Shuoshi (превод: Д.А.) - киго: кукавица

Овим песмама правог модернизма, које су се јавиле између два рата, хаику се у делима ученика Такахаме Кјошија помало удаљио од његовог концепта “цвеће и птице”, постао много ближе западњачком хуманизму и истовремено говорио језиком модерног човека а да притом није напустио ни концепт “киго” ни форму 5,7,5, тј. свуда су присутни “цвеће и птице” у хармонији са западном цивилизацијом.

Али било је и хаикуа који нису славили “хармонију”, већ су критиковали, говорили о дисхармонији. Ево још једног класика јапанског хаику модернизма: Сантока Танада, зен-будистички монах, познат по неформалним хаикуима радикалног хуманизма. У овој познатој антиратној песми о повратку војника у Јапан наком окупације Кине ритам је неправилан, киго не постоји:

*Ви се враћате
у Јапан, ноге и руке
остале у Кини*

Taneda Santoka (1939) (превод: Д.А.)

Видимо, дакле, да је модернизам у јапанском хаикуу постојао много пре појаве Гендаи хаикуа, али да сам себе није називао “модерним” већ “новонасталим хаику” или “хаикуу новог смера, нове тенденције”, *Shinko*.

С друге стране, када се појавио, након Другог светског рата, Гендаи хаику се је назвао “модерним” ако уистину то није био. Тохта Канеко, родоначелник, пригрлио је ирационализам и херметичан говор за основу своје “модерности”. У суштини Гендаи кореспондери са послератним правцима у европској литератури какви су *дадаизам* и *надреализам*, када песник није способен да прихвати стварност коју су обележили рат и разарања. То је суштина Гендаи: **неприхватање стварности и бекство у машту и мистификацију**. У послератном Јапану проблем није био само материјално разарање и жртве рата, већ и потпуни пораз једне културне традиције у име које се водио рат и долазак нове културе америчког капитализма која је заузела доминантно место. Требало је наћи одговарајући филозофско-песнички еквивалент за ново доба. Таленат и дуговечност Тохте Канека омогућили су да Гендаи кроз време превазиђе пуки револт и бекство од света, да се осмисли и прошири и постаје алтернатива главној струји јапанског хаикуа која је била дубоко усидрена у (пораженој) традицији.

ШТА ЈЕ ЗАИСТА НОВО У ГЕНДАИ?

Пре свега, Гендаи је напустио концепт складности са природом и прогласио *хаос* за своје начело. *Бог је хармонија, а хаос је ђаво*, и они су изабрали за себе улоге ђавола у јапанској литератури. Ако је класичан хаику пропагирао јединство речи и дела, Тохта Канеко (службеник у банци!) разгласио је слободу маштања и стварање нових светова. Ако је будизам пропагирао птице, цвеће и инске као главне теме – сугеришући тиме одбијање насиља (Башо опевао дивље љубичице на планинској стази), Тохта Канеко почео је да опева демоне: крволочне звери постале су сталница његових хаикуа. Ако је класичан хаику био базиран у *метафори*, гендаи се проширио на *алегорију* као основу својег израза. Будистичку једноставност и јасност заменила је магловита емоционална силовитост.

*Моје језеро:
крај њега тигарова сенка
страшно црна*

*Процвала шљива:
свуда у мојем врту
плаве ајкуле*

*Опада цвет трешње:
На тебе је ред да
постанеш нилски коњ*

Tohta Kaneko (превод: Д.А.)

Одбацивши будизам, Тохта Канеко и генерација његових следбеника прогласила је изворну јапанску паганску религију (анимизам, шинтоизам) за основу свог хаикуа (можда и хаикуа уопште). Гендаи песници одбацују „киго“ као страни утицај (кинески) и када га употребљавају, он губи свој примарни смисао хармоније са природом. Сличан однос је и према 5-7-5 форми коју одбацују „у начелу“, чак и онда када постоји у њиховим песмама (99% јапанских хаикуа писан је у 17 слого-

*на клупи пред кућом
старица пружа крушку –
ко зна коме*

*детенце се грчи
у наручју жене –
грмљавина*

*дан за даном
не приметих да старим –
опет јесен*

Слободанка Луковић

*додир мајке
њеном топлом руком –
лакоћа сунца*

*стари кишобран
немо сакупља све кише
мог живота*

*киша што сипи
немо краси шешир
страшину*

Ласло Тот

*Трче с псима
боси Циганчићи. За њима
отрчаше сенке.*

*Летња ноћ.
Лептир на грудима бебе
ослушкује срце.*

Верица Тадић

*Мирис колача
испунио кухињу –
дјеца весела.*

*Пада снијег –
у бунди са мном туга
раног дјетињства.*

Милена Дрпа, Република Српска

увело дрво
ураћа у прошлост ...
песма птица

зимски немир ...
обриси мог пролећа
на екрану

нема пута до
родног села ... магла
цветова трешње

Саша Важић

Њише се гнездо.
Подупирем тополу
погледом зебње.

Одгађан време
одласка на починак.
Ивањска ноћ.

Тако су стварне
те рујеве бобице –
позних шипурака

Врбислава Старовић

копни и пуни се –
љубав на измаку и
месец

одоше гости –
у самоћи не склањам
чаше са стола

Љиљана Марковић

пажљиво носим
до оштрог ивичњака
говно на ђону

пуцкета ватра –
на крзну мртвог меде
њушим јој длаку

Милан Илић, Аустрија

ва). Очито је реч о поетском програму који не мора да има своје исходиште у поетској пракси.

Ако искључимо поетске врхунце, попут Тохте Канека, и говоримо о значају Гендаи, онда свакако морамо у њему видети линије даље демократизације хаикуа, као *дефакто* програмски мултикултурализам у хаику. Иако мултикултурност постоји у хаику све време, различити културни утицаји су бивали увек придодати будистичком светоназору, као да хаику изван будизма не може постојати. Гендаи је показао да хаику може постојати и без будизма, чак и тада када се сви његови принципи изврну наглавачке. Отворена су врата правих идеолошких разлика у хаику поезији, а то значи да хаику може да постоји независно од јапанске културе. Гендаи је можда стварна **космополитска шанса хаикуа**.

Данашње Гендаи удружење штампа у својим антологијама чак и Shinko ауторе (ауторе Нове тенденције) као да они припадају Гендаи школи иако то историјски није тачно, а нетачно је и програмски (Сантока је био будистички монах, тако и Озаки Хосаи итд.) Очито, да би се повећао значај Гендаи, многи “детали” постају небитни, па се данас свако одступање од кинеске традиције у историји хаикуа одмах проглашава за Гендаи (3). На тај начин се Гендаи чини већим покретом него што дефакто јесте (4). Фабрикацији историјских чињеница помаже и Кинеско-Амерички стратешки и економски ривалитет па се свако одступање од кинеске традиције одмах промовише у “проамерички” Гендаи. А овој конфузији свакако припомаже и то што су амерички хаику песници традиционално будисти данас разапети између патриотизма и будизма. Ипак, идеолошки плурализам хаикуа је значајна тековина, која ће Гендаи правцу увек давати смисао независно од политичке (зло)употребе.

У овом броју Хаику новина представљамо неке значајне представнике Гендаи стила: Tohtu Kaneka, Vanu Nacuishia, Hoshinagu Fumia и феминистичку песникињу Sayumi Kamakura. Разноликост њихове поезије лепо показује значај мултикултурализма у хаику.

1. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Bird-and-flower_painting

2. Dimitar Anakiev: „What Are the Values of an International Haiku Community“, Modern Haiku 43.2, 2012

3. Gendai Haiku Association „Japanese haiku 2001“

4. Gendai Haiku Association „Japanese haiku 2008“

ИШЧИТАВАЊЕ БАНЈЕ НАЦУИШИЈА (BAN'YA NATSUISHI)

1. Предговор

Познајем Нацуишија већ петнаест година: три пута је био код мене основали смо WHA (Светска хаику асоцијација) у Толмину 2000. године заједно са многим другим светским песницима. Било је присутно и двадесетак јапанских песника! Нисмо успели да оснујемо једну заједничку интернационалну организацију (попут ПЕН центра), али је са оснивањем WHA то био историјски догађај који је указао на потребе хаику песника у свету (1). Доказ за то је ентузијазам аутора из целог света (2). Поносан сам данас јер сам био први директор WHA а и данас сам део тог тима.

У књизи „Хибридни рај“ (*Hybrid Paradise*) има и овакав хаику:

Читам хаику у кишној сезони

Може ли да нам то донесе

словеначку прозирност?

Појаву Бањине књиге „Будући водопад“ (*A Future Waterfall*) водећи амерички експерт за хаику и уредник часописа „Modern Haiku“, оценио је лоше, да то није хаику. Бања му је у часопису „Frogpond“ одговорио да њега боље разумеју у Европи. Поље такозваног „интернационалног хаикуа“ постало је Прокрстова постела за све догматизме (3, 4). То је разлог да се поезија Банје Натсуишија озбиљно проучи и да схватимо не само ту поезију, него и идеолошку позадину и место овог аутора у светском културном наслеђу.

2. Увод

Бања је важан представник савременог хаикуа – гендаи хаику. Гендаи значи „модеран“, али ово има мало везе са западњачким схватањем „модернизма“. Можемо видети да је амерички часопис за хаику „Modern Haiku“ заузео супротан став у односу на поезију Банје Натсуишија која је у Јапану призната као модерна. Тај став и у односу на уметност хаиге одбија да прихвати фото хаигу иако је фотографија типично модерна уметност. Затим, култ Башоа и Зена распрострањен је међу многим ауторима који објављују у „Modern Haiku“ и они чак и теже томе да

хаику признају као религиозни жанр (не као облик поезије!). Видимо да овај амерички часопис има много елемената конзервативизма и пуризма третирајући хаику песнике више као религиозну секту него као савремене песнике који пишу о савременим темама. А каква је заправо ситуација са гендаи хаикуом? Бацимо поглед на четири хаикуа Банје Натуишија:

Мој хаку:

мали кедар

999 година стар

(Будући водопад)

Ветар

који очисти стари рибњак

мој је хаику

(Црна карта)

Џингис Канов коњ

прати

хаику

(Хибридни рај)

Нема љубави:

џиновски језик таласа

лиже све

(Црна карта)

Јапански кедрови на острву Јакушима стари су више од 5.000 година, они су најстарији жива бића на планети Земљи. Дакле, јасно је да за Нацуишија хаику представља нешто пре-културно, пре-праисторијско, архаично и елементарно. У другом хаику он повезује осећај племенске и грубе моћи хаикуа. У трећем хаику видимо да је једна од аспеката његовог хаикуа да уништи културне стереотипе где је "стари рибњак" симбол башоовског будизма у приступу хаикуу (симбол хаику класицизма). У четвртном хаику Бан'иа се руга идеалистичком приступу "хармонији са природом" - није могуће бити у хармонији са природом, то је неограничена моћ; не можеш волети природу јер је то чудовиште које надвладава, лиже све. У ова четири хаикуа можемо видети врло јасну и чврсту основу за неки "уметнички програм" Банје Нацуишија. Он одбија монотеистички будизам који се, захваљујући монотеистичкој сличности, шири у земље уморних од хришћанства, и користи изворну јапанску религију "8 милиона богова" - **анимизма**. Сличну верску основу можемо наћи и код других гендаи аутора, као што су Тохта Канеко и Хошинага Фумио. Дакле, чини се да је јапански гендаи такође верски покрет – он није покрет будизма, него шинтоиста. "Модернизам" у западном смислу НИЈЕ религијски покрет. Модерни човек је урбанизован, рационалан, углавном атеиста, друштвено ангажован, индивидуалац, демократски оријентисан.

Морам да кажем да у случају Натуишија верска конотација не доминира. Чак редовно користи "богове" и "магичне стереотипе" (нпр.бројеве) у драматуршкој градњи својих песама, он то чини са неке дистанце. Касније ћу дати пример за ту дистанцу.

У овом тренутку морамо одлучити да ли уопште имамо модернизам у хаику. Имамо два религијска покрета који себе називају "модерним", али оба су дубоко религиозна, дакле предмодерни. Дискутовао сам са Ричардом Џилбертом, преводацем Тохте Канека, о терминима које користи Тохта Канеко. Он користи термин "авангарда" за Канекину поезију базирану на паганizmu. "авангардно" према речнику значи "група људи које води пут у развој нових идеја". Али у историјском низу видимо песнике који се враћају. Па како онда они могу бити "авангардни"? Гендаи, дефинисан као верски покрет, није авангардни, него **ретроградни покрет**. Он може бити спектакуларан, заводљив, атрактиван, али не може бити "авангардан" у складу са здравим разумом.

Али има нечег прогресивног у гендаи: то је противљење мишљењу класицизма које је тобоже вечно и једина опција за хаику. Да ли је хаику нормална књижевна форма као и свака друга? Или је ограничена? Ако гендаи може заиста донети суживот различитих идеологија у оквиру концепта хаикуа, ако гендаи заиста може бити модеран, а не само антикласичан, онда можемо рећи да је гендаи историјска прекретница. Да бих тестирао стварни његов идеолошки плурализам, супротставио сам своја три хаикуа са истом темом Нацуишија и Тохте (назив теме дат великим словима):

Цртеж: Мирослав Анђелковић

*Лелуја пламен
упаљених свећа –
душе не знају где ће*

*Ушата сова
преста да надгледа шуму –
у оку јој зора*

*Од истог дрвета
лопата и икона.
Смеши се монах*

Светомир Ђурбабић

*струна и лескин прут
преко – на крсту плач
и песма: гусле*

Светлана Станковић

*Стереотипи:
размишљам о људима,
опет у нади.*

*Тако наиван:
заробљен у блату,
живом и смртном.*

Милан Драшковић

*Пун топлине
тај ланчић око врата –
синов загрљај*

Весна Н. Филиповић

*тек један цвијет
колебљиво се њише –
живот у мени*

*у прашина
просјачким штапом цртам
кућу из снова*

*хладно одзвања
кроз мрак провучен
хук сове*

Љубомир Драговић, Република Српска

ПОКРЕТНЕ СТЕПЕНИЦЕ

*Електричне степенице
носе живот
у своје домове*

Ban'ya Natsuishi

*радничка класа
жури, жури, жури да ухвати
покретне степенице*

Dimitar Anakiev

ФУКУШИМА

*66 година после пораза Јапана
бели дим
из нуклеарног реактора*

Ban'ya Natsuishi

*Након Хиросиме
и Фукушиме мачка у смокингу
сере на брду*

Dimitar Anakiev

ПАЦИФИК

*Тихи океан
као да лежи на јајима –
девојке на обали*

Tohta Kaneko

*име му Пацифик
ал' таласи на стени
позивају на револуцију*

Dimitar Anakiev

*у гужви
паперјастих облака
коњска глава*

*доручкујем сам –
прибор за јело постављен
увек за двоје*

*дечији цртеж –
толико искрености у
цртању мајке*

*магнолија у цвату –
наједном се сетих
прве љубави*

Драган Ј. Ристић

*полете свитац
и роди се варница
у смирај дана*

*ноћ пуна звезда
притисла моје село
како да одем*

*звездано јато
над смрзнутим дрвећем -
заре се скупа*

Јасминка Надашкић Ђорђевић

*Црна сенка
мину сунчаним тргом.
Мантија или сенка.*

Ана Дамиан-Лакићевић

*звездано небо –
ох, колико светлости
титра у оку!*

*отац је умро –
с крошања падају
презреле шљиве*

Наташа Илић, Хрватска

Сва три моја хаикуа, која сам понудио са јукстапозицијом, писана су са марксистичког становишта. Упоредимо поруче шинтоизма и марксизма човечанству. Да ли је хаику спреман за ту широку и комплексну мисију? Или је хаику само уска стаза према провинцији духа?

3. Шта „Гендаи хаику“ заправо значи?

У претходним поглављима видели смо да су савремени песници уопштено појединци којима не треба веровати када говоре о чињеничној истини у покушају да дефинишу сопствену естетику. Супротно очекивањима, „господари речи“ при дефинисању естетике користе речи према својим потребама, на сличан начин као и савремени политичари. На тај начин оба правца која смо посматрали – класични (или неокласична у Америци) и антикласични (Гендаи у Јапану) – сматрају њихову естетику „модерном“ иако су базирани на религијском схватању света, тако да су фактички „пре-модерни“; себе називају „авангардом“, уводе регроградне естетске концепте итд. Можда су појмом „модерни“ само желели да кажу „савремени“? Како год било, класични правац хаику поезије детаљно је истражен највише захваљујући поетском миту и култу Матсуо Басхоа и других мајстора класике (**Buson, Isa, Shiki**) док је „Гендаи“ релативно нејасан, непознат, чак споран. Дакле, шта је суштина Гендаи-а? Читајући различите описе, наишао сам на једног од најрелевантнијих гендаи аутора Хошинага Фумиа (Хосхинага Фумио). Погледајмо шта он каже:

„Највећа снага коју хаику има је дар слободe,“ ...имам одбојност према формалним правилима и приступима, кигоу и разним формалним потребама... Не верујем у истину да је море плаво. Оно за шта верујем да је плаво: свеобухватно стање ствари које је ограничено као плаво, путем мојих очију: У то једино верујем. Иако је незгодно, желим да комбинујем хаику са слободним схватањем истине, позивајући се на свеобухватност. Са овом мишљу писао сам хаику слободно, себично, пола године. Ово је резултат мог себичлука од шест месеци... Заправо, постоји огромна дивљина лирике изван хаикуа: дивљина коју нисам успео да ухватим тупим, поспанним бунтом. Ова књига ме је подсетила да морам почети изнова, од нуле и са тим циљем објављујем ову књигу својом добром вољом“.

Изјава о слободи преузета је од Башоа и није специфична за Гендаи. Али песник не говори о појму слободe уопштено, него о субјективном осећају слободe или привременој илузији слободe. Реч „слободa“ се непрецито користи у поетској дискусији, као што британска певачица Џеси Џеј пева: „Ја сам секси и слободна“. Песници увек желе да дају апсолутни смисао својој субјективној истини. За песнике класичких правца према будистичкој идеологији „слободa“ обично значи „слободa незнања“ као начин „хармоније са светом“, начин препознавања вишег „реда“ у свету. Гендаи песници супротно схватају „слободу“ као ослобођење од концепата и наредби. За њих слободa није хармонија већ хаос, не разум, већ емоције, не рационална већ ирационална, слепа сила. Када немачки песник Бертолт Брехт пева о „слободи“, он као марксиста, разуме „слободу“ као друштвену еманципацију, а не само као субјективни осећај. То су различити концепти слободe. Зато морамо бити пажљиви читаоци да бисмо разумели поезију! Али ово није само општа напомена! Да би боље разумели Гендаи, важно је указати на неприхватљивост Хошинагине „плаве боје мора“! То уопштено значи „Ја не верујем својим очима“ и „Ја не верујем својим чулима“. Крајња последица је „одбацивање света, какав јесте“.

Такво **одбацивање света** најважнија је тачка за разумевање Гендаи-а. Одбацивање света је препознато као колективна траума генерација песника који су прошли кроз тешка историјска и лична искуства као облик естетског ескапизма.

Европски песнички и уметнички покрети дадаизма, надреализма, експресионизма и многих других резултат су такве намере. Они су резултат историјске трауме поводом светских ратова. Гендаи је такође такав правац. То је **естетски покрет историјски одређен поразима Јапана у светском рату**. Иако су Гендаи песници изградиле своју аргументацију у ретроградној религиозности шинтоизма, њихово бежање од света говори о погођености и недовољним верским аргументима. Они су рањени људи без стабилне земље на свету. Они су савремени, користе шинтоизам мање или више као изговор у одређеним друштвеним околностима. Ван'уа Natsuishi, који је непосредно доживео француски надреализам током студија у Паризу, пише хаику који тешко може бити ограничен само на верско схватање света. Шира слика надреализма може се видети у следећим примерима:

Нема девојка говори: Перо даје шешир Ветар
То је несавршеност уметности. Додир лакоће: Неодлучни
Овај недокучив говор. Димњак се пуши. Мота цигарету од ваздуха
Paul Elyard (1895 – 1952)

Већ смо разумели разлике између два основна правца у хаикуу; условно, класично изражавање је линеарно, антикласично (гендаи) је експоненцијално; класични хаику погађа ум, а гендаи хаику срце (емоције); класични је о хармонији, а гендаи о хаосу; класични хаику се користи обично за стварање повезаних облика као што је хаибун, али **ретко можете видети Гендаи песника да пише хаибун**. У овом тренутку желим да поменем питање тзв. „хаику тренутка“, фраза која дефинише садржај класичног западњачког хаикуа а у Јапану је практично непознат у хаику теорији. Са Банјом сам дискутовао о овоме 2001. године у Словенији током фестивала поезије Виленица – наша дискусија је касније објављена у словеначком књижевном часопису „Дело“. Банја је одговорио: „Хаику тренутак није само тренутак“. Обим „хаику тренутка“ може бити различит, од кратких момената до вечности, у прошлости или будућности. Отворени концепт времена је разлог зашто Гендаи песници ретко пишу хаибун: њихов хаику је већ развијена, проширена, сложена прича.

4. Методологија писања хаику-а од стране Банја Натуишија

Хаику Бање Натуишија показује много различитих лица, али ако покушамо да нађемо кључне тачке, можемо рећи: његов хаику је често експресиван, емотиван израз развијен до алегорije. Када је реч о дидактичким разлозима, можемо говорити о троструком процесу компоновања његовог хаикуа:

1. метафоричка претпоставка (идеја)
2. разигран, маштовит развој приче
3. комбинација са реалним, документарним детаљима

Испуштена мумија Умотан у звук воде Ветрови, људска бића
у мочвару он стари и сећања су нестали
мој палац је сломљен да запрља нешто предајом звук звезда
Ван'уа Natsuishi („Црна карта“)

У горе наведеној поезији тешко могу видети било какав верски догматизам, шинтоизам, будизам или било шта друго. То је савремена поезија о којој сам већ говорио у чланку „Представљање песника Банје Натуишија“ као о постмодернизму: Банја Натуиши је пионир стила постмодернизма у хаикуу који се за многе западне љубитеље јапанске културе и поезије чини загонетним. Дакле, шта „постмодерни стил“ у хаикуу заправо значи? Постмодернизам према дефиницији значи свестраност. Преферира мозаик утицаја на одређену кључну тачку. Укратко ћу представити богатство различитих естетских утицаја који се могу пронаћи:

1. НАТУРАЛИЗАМ (овде веома бруталан) 2. МАГИЈСКИ РЕАЛИЗАМ

Мој отац На позив мачака
уста и анус широм отворени – мој отац лети
сјајни облак са једног облака на други

3. СИМБОЛИКА

Ветар је тежак
- дим одваја
човека од човека

4. РЕАЛИЗАМ

Сломљени робот
не ради ништа осим узвика
„Ти си крив!“

5. ЕКСПРЕСИОНИЗАМ

На крају прљавог пута
дуга сребрна коса
виси са гране

6. НАДРЕАЛИЗАМ

Тражећи колевку
време стагнира
у уху

иза посеченог дрвета
оста корен и
рањени ваздух

улазим у утробу планине
као у сопствени живот –
једнако куља мрак

трагови у сивом снегу –
не препознају их ни они
који су их оставили

Звонимир Костић Палански

Беле кринове
не примећују цуре.
Беру трешиње.

Поред љиљана
чекам да оде мачка.
И она мене.

Сеоски живот
проводи без куће
пуж голаћ.

Предраг Пешић Шера

јесећи дани
клате се на омчама
винове лозе

Јагода Никачевић

РУМЕН зоре
са мирисом ливаде –
рајски парфем

НОСИМ воду –
у кофи горски жубор
утоноу у сан

Мирослав Тодоровић

Тече Мајна –
испружени врат лабуда
на сунцу

Зорка Чордашевић, Немачка

*Жене беже од
човека који је побегао назад
буђавој кући*

Ово сам навео само да бисмо добили осећај рада Бање Нацуишија и постмодернизма који је данас водећи књижевни правац.

- 1) <http://kamesanhaikublog.blogspot.com/2010/10/10-godina-posle-svetske-konferencije- u.html>
- 2) <http://www.gendaihaiku.com/kacian/tolmin.html>
- 3) <http://kamesanhaikublog.blogspot.com/2014/01/taliban-of-haiku-community.html>
- 4) <http://kamesanhaikublog.blogspot.com/2014/01/politics-of-cultural-apartheid-in-haiku.html>
- 5) <http://www.gendaihaiku.com/hoshinaga/poems2004.html>
- 6) <http://www.gendaihaiku.com/hoshinaga/interview2004.html>
- 7) <http://kamesanhaikublog.blogspot.com/2009/02/iscitavenje-proslosti.html>

ТАЛИБАНИ ХАИКУ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сви облици су универзални, све културе су једнаке
(Међународни П.Е.Н.центар)

**Уз 90у годишњицу рођења
професора Девидеа**

*Господар бројки
хаикуом прибавља
карту за вечност.*

*Пресујем лишће
уџбеником алгебре.
Коан ин виово.*

*Траје и даље
кроз три магична стиха
тихих песника.*

танка

*Недостају ми
писма из Виноградске
писана руком.
Спуштаће се на Земљу
суморну попут облака.*

Душан Видаковић

*Гробље предака –
мој повратак већина
не примећује*

*Свака кап росе
као једна чиста душа –
јутро сећања*

*У Великој соби
Славски колач на столу –
душе предака и ја*

*Позна јесен –
суморна ми празнина
једино друштво*

Душан Мијајловић Адски

*Песник се буди
и записује свој сан -
руке му дрхте*

Васа Михајловић

(Прокупље, 1926, Stamford, USA, 2015)

Хаику заједница, као и било која међународна песничка заједница, увек се градила на обједињеној моћи поезије. Мисија уметности, генерално, јесте да покаже како су сви људи – људи, независно од културних разлика. Важан део мултикултурализма је постојања два главна приступа у хаику: „класични“ – теикен (фиксни облик), заснован на оригиналној структури слогова 5-7-5 и „модеран“ у слободној форми, основан од стране јиууритсу (слободан облик) покрета у Јапану. Древна „уин“ и „уанг“ дихотомија између „фиксног“ и „слободног“ облика била је продуктивна у историји књижевности (напр. у сонету). Неки људи сумњивог знања и вештина одлучили су да „класичан облик“ хаику поезије треба да буде елиминисан, слично као што су Талибани одлучили да елиминирају Будине статуе у Берниану. Овај правац заснован је на чувеном квазинаучном учењу Била Хигинсона да јапанска реч „он“ није исто што и западни „слог“ (оцењивањем ове теорије доћи ћемо до парадокса да „кањи“ није исто што и „слова“ и да сходно томе јапански не треба сматрати језиком!). Комплетирањем свог „поетског учења“ неким додатним културним разлозима (попут механичке дужине песме) и игнорисањем неких других (попут богатства значења) покушали су да оснују одвојени културни жанр назван „Хаику енглеског језика“ (ЕЈХ) као квази-онтолошки облик хаикуа. Политичка снага енглеског језика би гарантовала доминацију ЕЈХ са асимилацијом других култура и дефинитивно елиминисање класичног (јапанског) облика (уместо ког Хигинсон предлаже енглески „класичан“ облик слогова 2-3-2).

Да ли су слогови

само „звучни симболи“

због Јапанаца?

Резултат овакве политике је закључак да неко пише „слободну форму“ не из личних разлога праћених оним што је познато из древних времена као „licentia poetica“ или слобода избора, већ је, парадоксално, „слободна форма на Хигинсонов начин“ резултат „културне припадности“. Разлози су расни, не говоре о личној слободи, већ напротив, о културним ограничењима. У Хигинсоновој интерпретацији и интерпретацији његових следбеника песници нису ствараоци културе, већ људи подређени култури и политици: они су нека врста националних војника.

За првих неколико година постојања, најпопуларнији амерички хаику покрет је НаХаВриМо (месец националног хаику писања) – који се одржава сваког фебруара – визуелно дефинисан као „Анти 5-7-5 покрет“. Овај савремени Кју Клуке Клан је за свој симбол узео нешто слично саобраћајном знаку који забрањује 5-7-5.

Више пута се је јавно жалио њиховом лидеру Мајклу Дилану Велчу (Michael Dylan Welch) на антикултурни карактер свега тога, али су они увек истicali да они заправо не забрањују 5-7-5, већ да га чак дозвољавају у песмама... „Позиција шефа културе и доминантне културе је јасна. Они „дозвољавају“ нешто што мора бити слободан избор, а давањем дозволе они имају моћ. Они су на не тако суптилан начин расисти. Дају вам на знање да поетски ритам 5-7-5 не припада англо-саксонској култури. Када говоримо о неким ЕЛН - песницима, схватио сам да они мисле како је „слободна хаику форма“ резултат америчког либерализма, западњачке демократије и шокирани су сазнањем да је „јиууритсу“ покрет у Јапану „изу-мео“ слободну хаику форму.

Хаику и Палестина

две драгоцене ствари

са сличном судбином

ПОЛИТИКА КУЛТУРНОГ АПАРТХЕЈДА У ХАИКУ

(Зашто је културна модификација хаику облика, и књижевности уопште расистичка?)

*Песници стварају мостове
међу културама, стихотворци
стварају зидове – ЕЛХ*

(Димитар Анакиев)

На крају дуге дискусије у ХЦМ, којој је уследило објављивање мог чланка „Талибани хаику заједнице“, имамо коначан закључак у коментарима од стране Таро Аизу– његов извештај подржали су Паул Давид Мена и Т.В. Rassmeysen. Ова три песника отворено су се залагала за расистичко гледиште и отворено одбила да прихвате међународне ПЕН стандарде у књижевности: све форме су универзалне, све културе су једнаке. Пре него што одговорим на њихов закључак, желим да кажем да је мој чланак „Талибани хаику заједнице“, на мом блогу ових дана погледало стотинак људи и нико није имао противаргумент, иако је био послат и свим главним лидерима „Талибани хаику покрета“ у САД, који је **расистички покрет ЕЛХ** (хаику енглеског језика). То говори само за себе колико је слаба аргументација расизма у литератури. Али у основи расизам није изграђен на аргументима, он користи лажи и манипулацију, ослања се на незнање масе која не може да разуме суптилне детаље културне политике. Иста је и ситуација са „закључком“ наших расистичких пријатеља у ХМЦ. Дозволите да цитирам закључак: Таро Аизу (подржан од стране Пола Дејвида Мена и Т.В. Rassmeysen) написао је: „Мој закључак поводом ових дискусија и аргумената је да су све културе једнаке, али разлика или различитост није дискриминација, нити расизам, већ изобиље. Дакле, имамо различите облике хаику-а према нашим културама или личним идејама.“

Овде имамо типичан расистички маневар који покушава да објасни расизам као нешто „природно“ „органско“ и „чињенично“. У последњој изјави они буквално кажу:

Форма ЈЕВРЕЈСКОГ хаикуа и АРИЈЕВСКОГ хаикуа не може бити иста. Форма ЈАПАНСКОГ хаикуа и ЕНГЛЕСКОГ ХАИКУА не може бити иста, као ни ХАИКУ ПИСАН ОД СТРАНЕ ЖУТИХ ИЛИ ЦРНИХ ЉУДИ... Заправо, последња изјава закључка Таро Аизуа: „Имамо, дакле, различите облике хаикуа према нашим културама или личним идејама.“ чиста је и очигледна лаж јер сви знамо из свакодневне праксе да хаику на енглеском и хаику на јапанском и било ком другом језику није културно ограничен (одређен) – имамо стални облик 5-7-5 на енглеском (код главних песника као што су Киркап и Рајт) као и на јапанском и свим другим језицима. „Слободни облик“ имамо на јапанском, енглеском и другим језицима, такође. Дакле, поента је да наши расистички пријатељи не желе да прихвате да је формално изобиље резултат ИНДИВИДУАЛНЕ СЛОБОДЕ, што значи да они не прихватају ту *licentia poetica* већ граде своју политику на лажном схватању културних разлика. Напротив, мисија поезије, и свих уметности, јесте да покаже да су сви људи – људи, независно од културних разлика. Дакле, расистичке (и све тоталитарне) теорије у књижевности и поезији долазе од људи који у основи нису писци и песници већ мање или више стихотворци који злоупотребљавају поље поезије и књижевности за **идеолошки рад** покушавајући да подреде поезију култури и другим идеолошким институцијама.

Типичан метод дискусије таквих „песника“ не заснива се на разговору о чињеницама, већ на њиховим идејама које су лажно представљене као „истина“ и „чињенице“. Свако ко прати даљу „дискусију“ у ХМЦ може лако видети да ниједна од мојих изјава у чланку „Талибани хаику заједнице“, није добила контра-аргумент. Уместо тога, суочавамо се са аргументима и чињеницама да су они побегли од теме и нудили нове теме, изнова и изнова. Они само покушавају да збуне неинформисане читаоце и користе ову маглу као параван.

У закључку могу рећи да имамо озбиљан проблем у међународној хаику поезији јер је политика подређивања поезије културним разликама чиста политика културног апартхејда. ЕЛХ покрет је израз културног апартхејда. Природно је да лидери и следбеници културног апартхејда не прихватају међународне ПЕН стандарде учешћа у култури, на сличан начин као што је режим апартхејда у Јужној Африци одбио међународне стандарде људских права. Реакција мултикултуралне међународне хаику заједнице мора бити иста као реакција Уједињених нација да би показала апартхејд и изоловала га. Мислим да песници који се залажу за постављање зидова међу културама у уметности и књижевности не припадају заједници песника било које врсте, посебно не међународној. Песници и уметници који су одговорни за поезију и уметност не могу бити заслепљени таквим негативним појавана и неће наставити да ћуте.

(Са енглеског: Милица Милосављевић)

*Гласно завија
каменац у бојлеру –
напољу снежи.*

*Летње свитање.
Кроз решетку сливника
отекла тмина.*

*Точак бицикла
све брже и брже –
окреће светлост.*

*Крај камиона.
гурају се у цаку –
главе купуса.*

Зоран Додеровић

*Већ руди –
у мом фото-апарату
трешња још цвета.*

*Звездани сјај
венчаног прстена се
полако гаси.*

Јованка Божић

*парада кишобрана-
са њима у строју
и мој шешир*

*пада вече и
бирам кошуљу коју волиш-
страх од растанка*

*недељни ручак
на столу и ваза
са гербером*

Слободан Боби Илић

*Испод планине
манастирско двориште
чува кадифе.*

Рада Јањушић, Република Српска

Хошинага Фумио (1933), песник са острва Кјушу, један је од најзначајнијих представника Гендаи хаикуа. По приступу хаикуу, можемо га означити за **модернисту у европском смислу те речи**, а то значи да **Hoshinaga Fumio** користи елементе класичног хаикуа, не одриче их се, али им приступа на посебан начин, као да их изврће и поставља на главу. Ипак, у многим његовим песмама се класично и модерно међусобно подупиру, а то се може видети како у употреби 5,7,5 тако и традиционалне "киго" технике коју употребљава једнако као и технику "кључних речи". Хошинагу Фумио имао сам прилике да лично упознам и будем гост у Кумамоту на прослави његове поетске групе "Хи-хи", што значи "звук падања снега". Хошинага Фумио је **познат по својој антиратној тематици** и по суочењу са проблемом фашизма у јапанском друштву. Његови хаикуи су веома друштвено ангажовани:

**Затреперивши
воду - светац постаје
вилин коњиц.**

Овим хаикуом аутор нам саопштава своју идеју светости: постати светац, дакле свето, божије биће је краткотрајни чин спајања са свеопштим билом природе. У кратком контакту са водом, тек да је затрепери вилин коњиц постаје светац. Верујем да је овај хаику такође метафора хаику песника и хаику поезије уопште: у том кратком тренутку у коме се песник духовно споји са природом, тј. тада када киго оживи у његовом срцу, хаику песник, баш као и вилин коњиц постаје светац. Префињен хаику, изузетно елегантан и истовремено искрено побожан, у коме се изражава идеја светости коју хаику носи са собом: религија природе и природна религија. Својеврстан хаику манифест.

**Сврби атлетско
стопало: још не може
постати Хитлер.**

АТЛЕТСКО СТОПАЛО (*tinea pedis*) је гљивично обољење стопала, често код спортиста и оних који употребљавају јавне базене, купатила и слично. Овај летњи киго потпада под ширу тему (кидаи) базени.

Горњи хаику садржи дубоку интроспекцију људске психе и садржи идеју да је фашизам не само историјски феномен, већ и да је инхерентан сваком човеку и свакој нацији. Претпостављам да је у позадини песме лични доживљај тј. ауторова фрустрација упорним сврабом која га је вероватно навела на мисао да инфицираном ногом шутне некога или нешто и тако за тренутак болом прекине неподношљив осећај. Суочен са властитом агресивном жељом, песник успева да свој свраб уздигне до разматрања филозофских проблема људске психе. Као и већина песама Хошинаге Фумио, и ова фасцинира експресивношћу: драматичним контрастима и несвакидашњим везама (стопало - Хитлер) које аутор врло поетично и мајсторски налази за изражавање комплексних идеја. Иначе, фашизам је ауторова омиљена тема која се протеже кроз низ његових врло различитих песама, тема и мотива.

Због мноштва вулканских термалних извора, који се у Јапану налазе такођећи у свакој улици, култура јавних купатила (онсен) је део јапанске свакодневнице, зато је атлетско стопало релативно честа појава. Међутим, није реткост ни у Србији - по неким статистичким подацима расположивим и на интернету, гљивицом тинеа педис инфицира се сваки трећи човек код нас бар једном у животу. Дакле, тема атлетског стопала је и те како актуелна за нас.

**Забавни се парк
напунио нацистима
ове јесени.**

Са посебном наменом Јапанци записују своје хаикуе на две врсте унапред припремљених уметничких површина: Shikishi и Tanzaku. Обе су чврсте, картонасте, за страном за писање, која је обично бела али може имати и неки мотив већ осликан на позадини. Shikishi је већер формата, приближно 24 x 27 cm, а танзаку је исте висине али шест пута ужи. И Shikishi и Tanzaku имају религиозну функцију: шикиши се обично урама и стави на зид одакле магична моћ језика (*kotodama shinko*) делује на простор, док се танзаку често окачи на бамбусово дрво у врту да одатле делује. Ове две религиозно-уметничке формације дају се и као поклон, тако као што би се код нас даривале иконе, какву функцију схикиси и танзаку и имају.

Већ из овог кратког увода види се да хаикуи оригинално нису 'замишљени' као пуке 'рационалне' и исповедне песме већ је записивање хаикуа налик на писање светих речи... До сад сам добио много шикишија и танзакуа али већина је брижљиво спакованих у архиви, а само један шикиши је нашао место на мом зиду, и на њему је руком учитеља Хошинаге написана горња песма. Стил писања калиграфија се од уметника до уметника врло разликује јер одражава карактер уметника и његов светоназор. Највећи број калиграфија које сам видео писане су раскошним покрети-

*урушена кућа
димњаком дочекује
свитање дана*

*љетна шетња –
деда не гази ми сенку
каже Милица*

*небо у језеру
ил' језеро у небу –
ватромет звијезда*

Миленко Д. Ђировић Љутички

*Сажето лето
у плоду нара жари
одмаклу јесен*

*У капи росе
огледа се жуто око
љупког нарциса*

Душанка Варгабедијан

*Уместо снега
сивило и магла –
креште ране*

*Суморно време –
дан и ноћ шарени цвет
пркоси јутру*

*Тачно је:
снагом своје воље
поломише ме*

Зоран Николић Мали

*Планинска река –
у виру изводе плес
младе пастрме*

Радосава Милатовић

*Разбијени сат,
а вријеме не стоји.
Више не чекам*

Сњежана Лукић, Република Српска

ма и снажним потезима који претендују да покажу снагу и слободу духа. **Калиграфија** учитеља Хошинаге којим је написана горња песма супротно томе, одише скромношћу: исписана је танком сувом четком тако да су идеограми више утрљани у папир, рекао бих пре угребани, него написани. Потези су мирни и кратки, а цела структура са изгледом идеограма одише атмосфером сиромашног балканског села у кршевитим гудурама где се за ручак може добити корица хлеба и комад овчјег сира. Очито својим стилем писања пуно говори и о свом тешком животу у прошлости. Али говори и о својој уметничкој филозофији у којој нема ни трунке позе. Погледамо ли горњи хаику, уочавамо такође кршевите и брдовите контрасти: у забавном парку су нацисти, а у песми су и два различита кигоа: забавни парк је киго за лето, а песник наводи да се радња догађа у јесен. Врло занимљив хаику пун драматичних контраста, али такав је стил учитеља Хошинаге. Постоји правило да у случајевима када у хаикуу постоје два кигоа, онда се одређује главни киго, што је у ствари прави киго. Јер два кигоа су *de facto* немогућа ситуација и тај 'привид' се догоди тада када се неки сезонски елемент употребљава као општи симбол, а не као киго. Рецимо када јесен означава старост и декаденцију, а не годишње доба јесени. Погледајмо горњи хаику и покушајмо пронаћи који киго је прави, а који песник употребљава као општи симбол. Постоје само две могућности:

1. у питању је летња песма у којој аутор користи симбол јесени да би изразио неки аспект друштвеног нелагођа или

2. у питању је јесења песма у којој аутор користи општи симбол забавног парка да би у драматичном контрасту-вези забаве и нацизма рекао да у данашњој популарној култури нацизам и забављаштво иду руку под руку.

На ово питање је заиста тешко поуздано одговорити, а можда није ни потребно, јер **песма функционише двосмерно на оба поменућа нивоа** и саопштава своју комплексну поруку на до бола једноставан и "сув" начин.

Ако се упитамо који од два кигоа се овде родио у срцу, а који је домишљен, утисак је да је забавни парк онај прави киго, у оквиру којег се је одиграо "срчани доживљај" у песнику, међутим структура и међуоднос оба кигоа (правог и лажног) су такви да заједно изазивају комплексан осећај, и најзначајнија су особина ове песме. "Иду једно са другим" изражавајући заједнички ауторова осећања и мисли.

Све ово нам показује **колико је уметност употребе кигоа важна за хаику**. Без проницања у тајне кигоа, остајемо на површини хаику поезије, без могућности да икад додирнемо дубине: било у разумевању великих песама, каква је горња, било у властитом изражавању. Киго је једина техника коју у хаикуу заиста треба учити.

*Преиспитују се,
послератни очеви:
опсена воде.*

ОПСЕНА ВОДЕ је оптички феномен, варка, транспозиције одређених објеката на земљи изнад хоризонта, или елемената неба (облаци) под линију хоризонта, у води језера или мора. Настаје због великих температурних инверзија у пустињи или изнад великих водених површина. Песнички мајстор Хошинага Фумио користи овај летњи киго да изрази илузију преиспитивања прошлости која је као синдром захватила његову генерацију после Другог светског рата. О тој илузорности најбоље говори киго који као да сам показује шта се догађа у људској психи (фатаморгана, привид, оптичка варка, опсена). Ово је мој други превод-препев те песме, потпуно формално складан и у 5,7,5. Међутим, овај врло дубоки хаику не говори само о проблемима послератне генерације, већ, захваљујући изузетном речитом кигоу, говори о људској психи уопште, која је способна да у себи деформише стварност на различите начине, јер човек и иначе живи цели живот у различитим илузијама, фатаморганама и опсенама воде. Заиста, невероватно је како се са мало речи може рећи тако пуно.

Цртеж: Мирослав Анђелковић

*Шкољка у руци -
чувам топлину сунца
и шум таласа*

*Миран на бови,
корморан суши крила –
Крст усред реке.*

*Морски крајолик
под жутиим сунцобраном –
шешир сневача.*

Љиљана Прошић

*Прозор прекривен
старим џаком од кафе.
Јутарња светлост*

*Топео бетон.
Сред мојих размисљања
Ваља се мачка*

Предраг Цветковић

*трешња у цвату
муња раздире небо
затворих капију*

*војска пролази
испод мог прозора
липа мирише*

Ружица Петровић

*јесење вече –
гледам лишће се миче:
то јеж пролази*

*сенка бора
наслонила се на сенку
беле бреге*

Викторија Цунић

*сенка штапа старца
показује време
заласка сунца*

Стеван Михаиловић (1932-2015)

Песма којој сам се најдуже посвећивао последњих месеци (а и раније) јесте чувена акадека песма сенсеи Хошинаге Фумиа. То је песма коју је тешко (и лако) превести, а њена главна драж је што спаја невероватне супротности: дечију бајалицу из које је настала (тј. у којој је песник нашао инспирацију), структуру потпуне, најрадикалније дисперзије смисла - која је по правилу у хаику немогућа (јер је хаику поезија фокуса, али, показује се и: поезија радикалности) и још поврх свега песник дозвољава себи употребу неологизма али не било каквог већ изведеног путем деконструкције употребљеног појма у маниру уметничког метода Жака Деридеа. Није потребно наглашавати да је у превођењу и разумевању песме учествовао Ito Yuki, Richard Gilbert, али и сам сенсеи Hoshinaga. Песма гласи овако (наводим јапански, енглески и мој превод на српски):

鳥賊 はっか アカ刑事 放火 金盞花
ika hakka akadeka hoka kinsenka

Клепетуше
разносе дивљину
зелене горе

squid peppermint
Red-detective arson
marigold

лигња пеперминт
УДБАција паљевина
невен

Замириса мај.
Исправише се боре
на лицу жене.

Кроз прозор Месеца.
Дете тражи од маме
да га дохвати.

Добро загледах.
Од сјаја њених очију
постајем бољи.

Видоје Цветановић

Испред послуге
на сваког ко пролази
везан псић лаје.

Цвет љубичице –
мрави неометано
некуда журе.

Злати Живадиновић
Звезде, звездице...
Још једна у том мору
сија одскора.

Мила Вукмировић

Посвећено Моми Димићу
И ових дана
са облака далеких
блиски нам лик

Злати Живадиновић, за покој
Отишла Злата
али траг се не губи.
Дела остају.

Радомир Мићуновић

Зацрњен папир
Пун незараслих дана
Дозива вечност.

Злата Живадиновић (1935 – 2014)

Прво што одмах пада у очи јете да је песма прости скуп пет речи које међусобно нису ни у каквој вези, логичка веза међу њима не постоји. Размислимо ли даље, видимо да у ствари постоји неки облик логичког функционисања и то по принципу: Која реч не припада овом скупу? И та реч је, наравно, удбација, тј. Red-detective. Али пре него се позабавимо овом мистичном речи, погледајмо остале речи и како су повезане. Пошто логичка веза не постоји, те речи су везане: прво ритмом, тј. организацијом ритма, а затим одређеним светлим колоритом, тј. бојом у којој преовладава светлост.

Позабавимо се сада фамозним црвеним-детективом, тј. удбацијом. Реч акадека (буквално значи „црвени-детектив“) пуки је технички термин који у јапанском нема значења исто као ни у енглеском. У јапанском она асоцира преко речи „детектив“ на јефтине криминалне серијале у којој су детективи обично поткупљиви негативци. То је дакле одређени термин којим песник алудира на своју друштвену неприлагодљивост-негативност, али не жели јасно да је изрази желећи да избегне стереотипе (попут рецимо „црне-овце“) већ практично хоће да се самоукине као субјект значења и да остане само мутна назнака. Дакле, јунак ове песме није ни негативац већ још горе: не постоји. Све то прича о озбиљној фрустрацији друштвом кроз коју су јапански младићи пролазили прелазећи из јапанског фашизма директно под америчку окупацију. Додатна недећа за младог аутора била је и очева смрт, као и економске потешкоће које су га натерале да промени град у којем је живео у периоду који је у Јапану био све пре него лак. Бити „негативац“ значило би имати неко место у друштво, а он је сматрао да није ни то. Зато се у песми самоукинуо, преко деконструкције речи „негативац“ у неологизам „црвени-детектив“. Описујући ову реч, која је заправо „празнина са одређеним непријатним колоритом“, у есеју за Фрогпонд, назвао сам је „visually covered gap“ (дакле „сликом прекривена рупа“) јер тих рупа има у песми доста у логичким дисконтинуитетима између речи самих, али су ти прекидни технички и без сликовног покрића налик на цезуре. Испрекиданост и дисперзија песме је заиста фасцинантна а њом доминира субјект-рупа са техничком ознаком „црвени-детектив“. Боја детектива је изабрана због ритма (број слогова), према колориту целе песме, али и због „паљевине“ која следи за детективом и чија црвена боја сугерише да је баш детектив та штеточина која је прозроковала пожар. у тој тачки се црвени-детектив показује и као бунција тј. добија активну улогу побуњеника.

И све ово речено је **лаким музичким ритмом дечије песмице!** Наравно, директне приче нема, али поновљеним читањем (у којем се открива магијска функција ритма 5,7,5) песма се увлачи под кожу слушаоца-читаоца и делује својим својствима подсвесно и преко алузија које нас терају да осећамо неку пријатност-непријатност (пријатност дечијег ритма и непријатност садржаја коју укида логику и доноси непријатна осећања – што је такође пример за подсвесно деловања хаикуа, као и било које друге поезије, уместо на Западу етаблираног стереотипа да је то „поезија свесности“ и „просветљења“). Како превести „црвеног-детектива“? С обзиром на то да је ритам ове песме кључан за перцепцију садржаја, тј. њена улазна врата у подвест су ритмична, отпада могућност дословног превода јер тај незграпношћу фразе убија у потпуности ритамску складност песме на српском језику. Одлучио сам се за реч „удбација“ која је такође необичан спој комунистичке скраћенице и турског суфикса, значи довољно рогобатна и тешка, а ритму складна. Сем тога, по свом значењу је непријатна и у збиру речи „пеперминт“, „лигња“ и „невен“ потпуно нелогична, а са очуваном функцијом према „паљевини“. Предста-

вио сам решење и сенсеи Хошинаги и он се сложио са њим. У сваком случају врло захтевна песма (и парадоксално једноставна) која добро показује зашто нам треба форма 5,7,5 без које цела конструкција не би била могућа и даје за право Џејмсу Керкапу када истиче **значај магијског ритма у хаикју**. Истовремено омогућава нам да схватимо да је хаикју песма пре свега базирана у ритму, и да је као таква поље изузетних уметничких могућности. Цео арсенал уметничких средстава губи се са поједностављеним схватањем хаикјуа какво пречесто имамо на Западу.

ХАИКУ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ЈЕДНЕ ФЕМИНИСТКИЊЕ

(Есеј о хаикју збирци песама *Seven Sunsets*, Sayumi Kamakura)

Она је глас жене у овом свету, не само њена култура. Она је верна детаљима које све жене могу препознати. Овај избор је отворена женска перспектива и за хаикју апстрактна и интригантна перспектива.

Susan, Diridoni, u Haiku MasterClass, Facebook, 22. Novembar 2013.

Древни став цивилизације је да књижевност, музика и уметност не могу бити ограничене и дефинисане културним, расним и полним критеријумом. Али и поред тога, француски писац и филозоф HeleneCihous, 70-тих година 20-тог века формулисала је нови књижевни концепт, под називом „женско писање“. Овај жанр постао је веома популарно изражавање феминистичког погледа на свет. Шта је „женско писање“ ако писање не може бити дефинисано полом? То је концепт еманципације у књижевности, пре свега.

„Женско писање“ нема никакве везе са полом писца, али је везано за одређену стратегију и методологију писања и читања текста. Ова стратегија је карактеристична по погледу на свет традиционалне књижевности. Шта треба разградити код хаикју поезије? Пре свега, митологију или боље рећи, митологије свих врста јер, према мишљењу многих социолога, културних антрополога и филозофа, митологије су измишљене да дају смисао насиљу, да насиље учине божанским, подношљивим и неупитним. Истраживање митова је Сизифов задатак, намењен јаким и борбеним духовима.

*Шта је за Адама
Да има једну кост мање
Због Еве?*

„Тело“, „кућа“ и „вода“ су теме (мотиви) који се појављују као типичне метафоре, симболи „женског писања“, али и следеће карактеристике: субјективност, асоцијативност, подлогика (интуиција), двосмисленост; затим елипсична, заокружена синтакса, хоризонтална структура, отворена форма и језички скептицизам као свест о разлици између живота и написаног, претерана осетљивост на језичку формулу, изражавање предности квазиоралног, питања, узвици, теме...све ово је уобичајени естетски скуп „женског писања“.

*„Добро ти јутро“ –
Моје усне у облику
Троугла*

Фасцинантни израз психолошке патње жене која постаје свесна постојања друге жене у животу њеног мужа: болни израз усана повезан са „љубавним троуглом“.

*Питам се
Можемо ли живети заједно
Са себичним ђубретом?*

Са тако много одличних песама у овој збирци, ова песма је најјачи феминистички глас у *Seven Sunsets*. Ово није само због непосредности и бруталности изражавања (деконструкције све извештачености света), већ и због тематизовања „себичности“, као најистакнутијег принципа наше цивилизације и нашег времена. Локално значење песме је можда лично, али може се говорити и у име друштва.

*Не осећам
природу. Ко је мртав,
она или ја?*

*сенка ораха –
трава под ногама
с тишином око нас*

*Колико пруга
толико избора –
остадох овде*

Тамара Лујак

*срушена кућа
како то објаснити
ластавици*

*поцепан плакат
ветар разноси
уста политичара*

*данас у мојој
сутра у твојој башти
тај исти скакавац*

Милена Мркела

*Рана јесен.
Очи озеблог старца
одоше за ластама.*

*Долази зима.
На дедином лицу
цветају боре.*

*Дедин капут
сада страшило за птице.
Видим благо лице.*

Адам Нинковић

*После погребаче:
још чујем удар земље
о храстов сандук*

Будимка Стојанов (1939-2015)

*Црвено светло на семафору –
Три листа не воле
Да чекају*

Овај хаику значи „Природа не може да чека, живот увек тече“ и збирци доноси перспективу материјализма, примат материјализма над идеализмом. Ово је важно истаћи јер хаику се обично схвата (некада чак и произвољно) као идеалистичка или верска поезија.

*Вода тече
Са даске за сечење
До времена младе девојке*

Seven Sunsets није збирка песама везаних за једну ситуацију или један период живота – сасвим супротно – то је систематска анализа стања „бити жена“. Збирка укључује снове, наде, разочарања, тугу и бол, срећу, бити дете и бити родитељ, бити жена фокусирана на мужа и бити независна, слободна жена.

У 120 песама, класификованих у четири дела, збирка нуди невероватно богатство симбола и различитих поетских идеја које су аутентичне, оригиналне и кредибилне. Ово може урадити само изузетан, велики песник.

*Са грана врбе
Вила сна
Тка месечину*

*Потезима туша
На пешчаном спруду
Путоказ времена*

Гордана Петковић

*Мост преко реке
у маглу потону...
И моје мисли.*

*Пас, лавезж
и светла поред реке
несташе у магли...*

Лодика

*Мокар петао
мрзовољно шета.
Не поздравља дан.*

*Пас у кућици,
сви људи у кућама.
Пасје време.*

Надежда Михајловић

*кругови на води
живот
који се понавља*

*процветао цвет –
варљива јесен
мирише на пролеће*

Миња Илијева

*врапци певају –
иза стакла
ја ћутим*

*на столу цвеће –
осећа се и
мирис тамјана*

Миша Мијаговић (1949-2009)

*Орфеј плаче –
Питам се
Хоће ли мој муж плакати?*

Орфеј и муж су постављени један уз другог, показујући поштовање и љубав песника према свом мужу, али у исто време мит о Орфеју је рационализован и деконструисан.

Да закључим: У раду Сајуми Камакуре видели смо писање аутора у области табу тема и отварање Пандорине кутије. Због овог врло деликатног рада неки читаоци су вероватно осетили отпор јер није лако писати поезију о табуима. Одлично разумем инстинктивну реакцију читаоца. Она се може посматрати као „конзервативна“. Заправо, табуи су од виталног значаја за људе и свако од нас жели да заштити своје виталне тачке. Ово је додатни разлог за дивљење раду Сајуми Камакуре, тематизовање табуа је нешто што збирци *Seven Sunsets* даје огромну димензију. Књига је историјски оријентир хаику поезије због свог еманципацијског потенцијала (феминизам), материјалистичке филозофске позиције (савременост) и изванредне поетске вредности. Ово је монолитна збирка, попут споменика на путу стварања хаику поезије.

Цртеж: Мирослав Анђелковић

ТОХТА КАНЕКО, ПЕСНИК КОЛАБОРАЦИЈЕ СА ОКУПАЦИЈОМ И ПРИХВАТАЊЕ КАПИТАЛИЗМА

19

Тохта Канеко (1919) је родоначелник естетског правца Гендаи хаику. Као јапански окупациони војник у Манџурији, приметио је да у страном амбијенту не може ефикасно да пренесе јапанске песничке стереотипе које је оличавао традиционални „киго“ систем. Нови географски појмови и нови климатски утицаји захтевали су другачије поетске фразе. Када се овој спознаји о неуниверзалности локалних поетских израза придодат револт младог Јапана због пораза Јапана у Другом светском рату, којим су поражене и све традиционалне вредности у име којих је Јапан (наводно) ратовао, добије се исходиште за утемељење нових естетских принципа у јапанском послератном друштву. Тохта Канеко је први заорао ледину и касније током више деценија био **лидер новог антитрадиционалног смера** јапанског послератног хаикуа. Лидерство му је омогућавао изузетан поетски таленат и преданост реформи, али и конзервативни политички ставови који су били у складу са америчком окупацијом Јапана. Тохта Канеко, по професији нижи службеник у банци, цео живот се трудио да доведе у питање херојски јапанске традиције и хаикуа као феудалне уметности прилагоди владајућем капитализму. У том смислу је он и дан данас, као песник колаборације, савремен и актуалан за нас на Балкану.

Хаику послератног Јапана врло брзо се поделио на два велика правца унутар којих су цветали различити потправци. Већина је још увек следила класични хаику на чијем челу је била у рату компромитована фигура самурајског сина Такахаме Кјошија. Ова група узимала је за своју основу будизам и склад се природом (чије оличење је и форма 5,7,5). На челу много мање групе реформиста налазио се Тохта Канеко који је одбацио будизам и хармонију са природом а пригрлио хаос као свој уметнички кредо који кореспондира такође стању природе како га види старојапански паганизам-анимизам (шинтоизам). Иако су се следбеници Тохта Канека називали „авангардом“ (јер нису следили класичну школу изниклу из будизма и кинеске традиције) јасно је да враћање паганизму није никаква „авангарда“ (напредак) у Европском смислу те речи, већ супротно: још **дубљи конзерватизам**, још даље враћање у прошлост. Међутим, убрзо су се унутар Гендаиа почели појављивати многи песници који су размишљали модерно а међу њима и они који су били критични према друштву, дакле левичари, којима Тохта Канеко није припадао. Тако је Гендаи ипак постао синоним за песнички плурализам, за отварање нових путева песничког израза.

Поезија Тохта Канека највећим делом писана у 5,7,5 слогова али, како неки тврде, „превазилази 5,7,5, не у форми, већ садржином“ (садржи елементе хаоса, а то не значи ништа друго него то да значење није линеарно подређено обичној логици-мање је разумљиво). Зато сам у преводу следно класични метар 17 слогова свуда где је то било поетски оправдано. Многе од његових хаикуа су алегорије, што је типичан помак за Гендаи (од метафоре класичног израза ка алегорији Гендаи израза). То значи да су многе песме херметичне, теже проходне, зато понегде додајем и своје коментаре. Овде представљам 10 његових песама за које мислим да добро представљају његову филозофију и раскошни таленат:

*Ујутру
банкари флуоресцентни
као лигње*

Добро позната песма у којој Тохта помало погрдно интонира своју професију. Ипак флуоресцентност сведочи да су банкари модеран феномен, па се осећа да Тохта у банкарству види модерност.

*Закачио се
за некаквог курјака
свитац у ноћи*

Суперпонирање курјака и свица је фасцинантно. Драматична дискрепанца чини се не може бити већа. Крвожедне животиње су честа тема Тохтиних хаикуа. То да се свици ухвате за неко крволочно биће подсећа на многе песнике који служе тоталитарним режимима. Не знам да ли је Тохта овим хаикуом имао у виду Кјошија Такахаму и његову везаност за власт фашистичног Јапана. Али и код нас песници служе боговима власти, па и оним најкрвавијим.

*Јесења краба
заробљена светлошћу
у мојој глави*

*на гранама
помислих јато птица-
оно јабукe*

*на крају шуме
моје суморне мисли
распрши зец*

Горан Ранчић

*Цветна ливада,
пред кишу пусти мирис,
недостаје твој.*

*Грактање врана
свима привуче пажњу –
ноћ се пришуња.*

Миодраг Стојиљковић

*Сунчане нити
сплеле ми се у коси.
Чујем музику.*

*Додирну ме тек
лептирових крила лет.
Сад нисам сама.*

Снежана Дукић

*Пет је поподне.
Седам да тијем чај од
петељки вишње.*

*Иду сватови.
Девојчица их гледа
смешкајући се.*

Александар Шево

*Близина дома
путника већ загрева.
Дом хладан.*

Радмило Ристић

*Дуги стуб дима.
На раскрићу времена
шака пепела.*

Михајло Мика Павловић (1941-2014)

*Посмртно одело
уредно сложено у ормару
мирише на лаванду*

*последња жеља –
спуштам у ковчег
једну ружу*

*бдење на језеру –
месечев упокојен лик
прекрива облак*

Бранислав Брзаковић

*к'о да је киша-
зној и ноћу лије
по целом телу*

*подно моста
лабуд кљуном мије
женкино крило*

*књиге на поду –
миш у ћошку грицка
биографију*

Дарко Хабазин

*Глас Аушвица –
са жичане оградe
цвркуће птица.*

Зорица Новаковић

*Звон преко брда
подиже јато врана.
Мирише тамјан.*

*У снежно вече
стиже њен тихи поздрав.
Са звуком ветра.*

Предраг Гикић

*Почиње киша -
на улици процветали
кишобрани*

Загорка Васиљевић

И овај хаику је фасцинантан. Он показује **моћ анимистичког поимања света**. Песник осећа самилост за "крабу" која је заробљена на рентгенској фотографији његове главе. У ствари, реч је о хелијама рака. Уместо да га уплаше или разорујају и напуне негативним емоцијама, песник у ракавој формацији види живо биће (малигних хелија) које пати заробљено у његовој лобањи. Каква фасцинантна уздигнутост над судбином!

**Пролећно брдо:
путељком дивљи вепар
ваздух прежива**

Када сам овај хаику читао на енглеском, разумео сам га као песниково дивљење апсолутној моћи. О томе сам писао у једном од бројева *Фрогнонда*. Сви елементи песме величају снагу: пролеће, дивљи вепар, акт преживања. Преведена на српски, ова ми песма делује мање отуђено од људскости. Има дивљења снази, али можда говори и о одсуству хране. Поезију треба читати на матерњем језику, ако су преводи добри, тј. ако има песника који преводe.

**На форзицију
понео се кит: засени
дане и ноћи**

Ово је алегорија, типична Гендаи песма. У ова три реда скривен је цео роман. Јасно је зашто Гендаи песници ретко пишу хаибуне, а чешће есеје. Јер њихови су хаикуи шири не само од кратке прозе, већ су можда дужи и од многих романа.

**Престанем ли да
пијем, којем пороку
ћу се одати?**

Ова песма, иначе доста класична по стилу израза, изражава песимизам кад је у питању људски напредак. Песник сматра да је човек непоправљив. У тој тачки се изгледа Тохта разликује од протестантске логике капитализма.

**Безбрижно спавах
све док пустопоље сна
не озелене**

Ова песма о постопуљу је парафраза Башоове песме о пустопољу и одлична је прилика да се упоређењем уоче разлике између класичног хаику и Гендаи. Башоова пшесма је јасна и једноставна пуна патоса, а горња песма је врло комплексна и помало парадоксална. Постоји и Кјошијева песма о пустопољу, зналац хаикуа би морао све то знати и дубоко студирати.

**Плава ајкула
показа свој стомак-
ту се ја родих**

Још једна алегорија у којој је „плава ајкула“ метафора мајке Тохта Канеке, са којом Тохта није имао добре односе и која је кривац многих његових дечачких фрустрација.

**Озрачене краве
у пиричаном пољу
чекају смрт**

Међу многим Тохтиним песмама о катастрофи у Фукушими ова је мени најпотреснија, необично статична, као да сведочи о човековој немоћи пред стихијом.

**Полумесец на
небо дигнут: муслимани
вечито љути**

Ово је добар метафорички коментар на место ислама у данашњем свету.

Цртеж: Мирослав Анђелковић

СМЕРНИЦЕ ЗА ПИСАЊЕ ХАИБУНА

Време: садашње и прошло

Тема: аутобиографска проза, путни дневник, исечци из живота, сећања, снови

Традиционалне теме: живот као путовање, љубавне везе, болест, међуљудски односи, доживљаји/искуства

Граматичко лице: прво лице једине или множине, или треће лице

Начин изражавања: конзистентан, утврђује преовлађујућу атмосферу или осећање, често прекидан хаikuом

Моћ чула: даје чулне слике, конкретне а не апстрактне

Фокус: на један или два елемента

Језик: онај који одговара теми и атмосфери (колоквијалан, формалан, дијалект)

Дужина: креће се од врло кратког (неколико реченица) до дугих прозних одломака који се смењују са хаikuима и оних дужине мемоара

Стил: хаiku/проза, проза/хаiku, хаiku/проза/хаiku, проза/хаiku/ проза/хаiku/, итд.

Проза у хаибуну: казује причу, даје информације, дефинише тему, ствара атмосферу путем тона, даје позадину која осветљава хаiku

Хаiku у хаибуну: покреће причу напред или је усмерава у другом правцу, расветљава је или јој даје другу димензију, решава заплет на неочекиван начин или га оспорава

Прозни део је прича, а хаiku реакција/одговор

САВЕТИ ЗА ПИСАЊЕ ХАИБУНА

- Немојте се одмах задржати на првом хаikuу који Вам падне на памет пошто сте написали прозни део. Изнађите реч и слику у прозном делу чија комбинација ће побољшати оба дела хаибуна

- Хаiku би требало да се повеже са прозним делом, а не да понавља оно што је у њему речено

- Најбоље је да се прозни део држи једне теме, а да хаiku расветљава доживљај тог дела

- Продубите емотивно дејство хаибуна путем симболике

- Завршите га изненађењем, а не објашњењем

МАРГАРЕТ ЧУЛА (Margaret Chula, USA) – са енглеског: С. Важић

САША ВАЖИЋ

ИЗВАН

ливаде ливаде ливаде и небо, пространо светло плаво ни птице на видуку ништа изнад наших глава мој брат и ја трагамо за цветићима у дубокој трави он жути јој белим он плавим ја љубичастим он трчи весело прескачући преко жаркова ја покушавам да га стигнем падам устајем стежући чврсто беле љубичасте цветове све ближе ближе ближе журећи да обрадујемо неког да будемо ближе младој мајци на слици њеним уснама лагано извијеним у осмех њеним тужним очима између страница књиге коју нећу читати никад више

*кућа без крова
кроз маглу лебди песма
једне жене*

ПРЕДРАГ ПЕШИЋ ШЕРА

ЈАБУКА У ЦВАТУ

Јабука у цвату повуче поглед мирисом. Потом цвркул. Процветала ружа савила у луку бодљикав врат да из главе истресе своје бубице.

*Оста иза мене
процветала
стара крушка*

*Стиснуте усне –
недоречена псовка
бесно уједа*

*под ударцима
звучни језик дланова
уједињује*

*костури мојих
изневерених снова
труле у бесу*

*сурова игра
умирања мужјака –
моћ богомољке*

Небојша П. Ђорђевић

*Не схватам зашто
се она диви ружји?
Хеј! Вино розе...*

*Магарац жваће
прво пролећно цвеће –
прави свој букет*

Данко Б. Марин

*Јесење јутро.
Одзвања звук секире
и лепет крила.*

Игор Дамњановић

*Потопљен град –
човек из чамца
гледа кров куће*

*Крик у ноћи –
јато дивљих гусака
прелеће звезде*

Александар Павић

*Прве капи –
рупе у прашини
с мирисом земље*

Душан Ружић

НА ДВИЈЕ СТРАНЕ

Он је негодовао што још није ставила супу да се кува. Она је била оптерећена што све увијек мора бити на вријеме.

Он је рекао да му не требају нове ципеле јер су му добре и оне које има. Она је жељела да он има више пари ципела и да све буду елегантне.

Он није хтио да пије поподневну кафу јер му тад не прија кафа. Она је уживала у поподневним кафама удвоје.

Он је имао потребу да увијек нешто ради. Она је чезнула за дружењима са пријатељима и путовањима.

Овом списку "он је... она би..." тешко да би се видио крај. Крај?

Па они су кроз овакав списак дошли скоро до краја!

*Дан по дан клизи,
свакоме своје време –
топи се снага.*

*црвени смирај дана –
ко је већи уметник:
сунце ил' сликар*

*немирна вода
у шетњи крај реке –
дуге сенке*

Драгица Гашпар

*На изложби цвећа
нешто је шуштило –
обичан миш*

Живорад Стојановић

*у мраку црно
у кревету топло –
равна линија*

Снежана Николић Нина

*У густој магли
Себична јесен скрива
Лепоте јутра*

*Промрзла птица
а на грани задња јабука .
Шта ће сутра?*

Миодраг Цунић

*прошлост –
новине остале
неотворене*

Милан Ристић

*Нова скулптура
од тврдога камена.
Празник за очи.*

*Лебдећи облак
имитира вријеме
што ми преоста.*

Андрија Гвозденовић

ДРАГАН Ј. РИСТИЋ

МОЖДА ЉУБАВНА ПРИЧА

Одлучио је да се бави само својом душом, па му је душа била увек закључана. Зато је и на своју драгу гледао неким натприродним оком.

Једнога дана постао је леш.

„Зашто ти је дно постало толико блиско?“, питала се његова драга и понадала да ће се њих двоје наћи у неком следећем животу.

*ожалошћена –
много су јој дуже
од тада ноћи*

ЗОРАН НИКОЛИЋ МАЛИ

БАЈКА САДАШЊИЦЕ

Кад народу слатке речи запарају уши лажљивих, очи у мраку склопе се умором... Жудње у сну сањају живот, троше га немилнице као у младости. Гаде се буђењем у зору док песма птица ублажава јаву. Милују им душу биљке испржене сушом.

Упрти у Бога, молимо се водом и хлебом.

*далтонисти
непримерено арче
генерације*

РУЖИЦА ПЕТРОВИЋ

НА ОБАЛИ

Облуци из дланова лете. Одбацују се од воде и завршавају на дну уз цику деце на обали. Пљешћу ручицама док ветар преко њихових глава разноси већ жућкасто лишће топола. Између две обале, као разапета чипка, плутају боје. Таласи заљуљају облаке и све се стапа са руменилом сунца на заласку. Задрхте гране и невидљиво јато врабаца надјачава хух реке.

*стрчим до реке
окупам се и
затварам лето*

ПЕИНТБОЛ

*ватромет крошњи –
одиграћемо пеинтбол:
ватромет оружја*

Напуштено село јесен није заборавила, ни нека „деца“ чија ће деца ускоро имати децу. Заборавивши да одрасту, спремају се да раскошним бојама јесени додају своје...

СЛОБОДАН ЦЕКИЋ

ЖИВОТ

На улици ме зауставља стари добри пријатељ и пита:
„Зашто си тако црн и забринут?“

*Нешто се стално
Осврћем – чини ми се
Да ме живот уходи*

Одговорих му и продужих даље.

*Двадесети век –
са самурајског мача
капље кинеска крв*

*сумо рвач –
колико је мозга у тој
гомили меса*

Слободан Цекић

МАРИЈА КУЗМАНОВИЋ

НА ИНТЕРНЕТУ

Улицама корачају млади празног погледа. Као да се више не сналазе у овоземаљском окружењу, покрети им неприродни, невољни, клацкају се у једноличном ритму, док су им мисли у пикселима, свијетлећим екранима, кратким порукама. Када се дочепашу мобилног телефона, као дијете гладно мајчине дојке, и оно мало још увијек постојећег престаје да постоји. Још увијек вјешто избјегавају да се сударају на улици, док им потпуно не атрофирају мишићи и социјалне вјештине и постану највише налик оним мозговима смјештеним у тегле, са додатком широм отворених очију упртих у свијетлећи екран.

*На интернету
проналазе нови свијет
далек од стварности.*

*Народ Србије
сџм на страни истине –
чека судбину*

Никола ЧД. Пешић

*Вије се густ дим.
Запаљена стрништа
остају гола.*

*Преко ливада
бачене жеравице.
Булке цветају.*

Гордана Дракула

РОБЕРТ Д. ВИЛСОН (Robert D. Wilson, Philippines)

СВИЦИ

*свици ...
на површини воде
кућа од огледала*

Стражарење у ситним сатима на прамцу барже на коју сам био распоређен било је, најблаже речено, језиво. Ни за трен нисам могао да се опустим. У трпезарији се причало о људима-жабама из Вијетконга који су се налазили преко пута малог залива у коме смо били усидрени. Дисали су помоћу шупљих стабљика бамбуса. Као духови су се појављивали када се смењивала стража. Све што сам могао да чујем док сам стражарио било је како таласи тихо заплъускују труп барже и непрекидно добовање сопственог срца. У даљини су бомбардери засипали обзорје светлећим ракетама. Више пута сам видео свој одраз у води. Имао сам 19 година, а у то доба дана кроз главу су ми пролазиле свакојаке мисли и из ње одлазиле као кад се у луна парку колебате да ли да се упустите у вратоломну вожњу.

(Са енглеског: С. Важић)

*На главама деце
шарене се капе –
лете пахуљице*

*из димњака
куља дим
бежећи од врућине*

Русомир Д. Арсић

*Плаве искрице
приште у летњој ноћи.
Љубав у срцу.*

Божидар Пешев

*Треће доба –
ја га трошим
годинама*

Богољуб Р. Давинић Трошах

ПИТАЊЕ

Сахрањивасмо војника. Спущтасмо последњи дар на одар – свеж букет орошен сузама. Саучествовасмо речима разнородним, као што бејаху и ликови људи. Сви смо на „неког“ били љути. Та љутња била је заједничка и истинита. И док је свако казивао своју причу како се војник могао спасити, мати се све више савијала к земљи која тек што је прихватила њено чедо. Лебдело је питање: Да ли су се додирнуле њене и наше истине с истином која јесте.

*Старица збира
храну и чаршав с гроба.
Почиње киша.*

*На стару трешињу
овог лета, успиње се
само мој поглед.*

*У напуклину
стазе, замаче мрав –
маслачак маше.*

*Сенка све краћа.
И она је са мном на
штап ослоњена.*

*У омрклину
јесење ноћи, оде
и лавез паса.*

Милијан Деспотовић

*Фотографишем
графите по сеновитим улицама.
Дах пролећа.*

*Апстрактна слика.
На платну мешам боје
и зраке сунца.*

*Бели зец,
бели брег...
Прича из детињства.*

Дејан Богојевић

*Цвет јоргована
у корти шарених јаја.
Мирис празника.*

*Дан школе.
Све сјаји од
дечјих погледа.*

Радмила Богојевић

*Заблисташе
стаклена звона у врту
на месечини*

Татјана Дебељачки

НАДЕЖДА МИХАЈЛОВИЋ

У ТУЋИНИ

– Па није ваљда да сте ви моја земљакиња? – дрхтао је од узбуђења очекујући потврдни одговор.

*Препознатљиве
речи. Разбијен облак –
Нада је рођена.*

– Богами јесам! Чим сам те видела схватила сам да си ти један преплашени и изгубљени момак без радне дозволе који се непрестано осврће плашећи се и сопствене сенке. Дobar си ти и јако гладан.

– Сада, кад сам те упознао, нисам више гладан, а и мање се плашим.

*Исто је небо,
звезде, месец и сунце –
Све је друкчије.*

ДУШАН МИЈАЈЛОВИЋ АДСКИ

УЛОВЉЕНА ИСТИНА

Са наше леве стране, жбуње. Са десне, на пропланку, покошена трава. Брдо није велико, ипак, видимо цело насеље у долини. Топлу јесен мештани користе да се уз помоћ ватре ослободе корова. Док се ми одмарамо, дим се извија са многих имања. То нас инспирише да се понашамо попут деце. Глумимо Индијанце и одгонетамо који дим какву поруку шаље. Како нам се у лову није посрећило, хтели смо да уловимо сву лепоту јесењег, сунчаног, дана.

*Ловачки предах –
ранчеви им напуњени
заробљеним мраком*

Подстакнут атмосфером, изрецитовах им своју омиљену песму, песму Кри Индијанаца:

*Последње дрво кад се посече
Последњом реком отров потече,
Последња риба реш испече,
Човече,
Да ли ће ти доћи до свести
Да се новац не може јести!?*

Овде није потребан још и неки хаику стих. У овој песми Кри Индијанаца налазе се све песничке, али и прозне форме.

ЦРВЕНКАПА

У бокору. Скривене под лишћем. Приземљене међу травом. Покривене сенком папрати. Храстовим хладом чуване. Брижљиво убране. У шаци малене, недостатне. На прутић нанизане. Већ поглед заслађују – црвене јагоде.

*Јагоде зреле,
девојчици са корпом -
боје капицу.*

Спектар боја - Трава зелена. Цвеће љубичасто. Облак бео. Сунце жуто. Небо плаво. Река модра. Стабло браон. Крошње маслинасте. Капа корално црвена. Коса кестењаста. Очи тиркизне. Лице светлобеж. Капутић краљевски плав. Машна крем. Дугмад лила. Ципелице бадемасте. Корпа окер. Воће наранџасто. Каменчићи сиви...

*Паде на путу
Црвенкапа – трчећи
баки у загрљај.*

Небо модроплаво. Облак црн. Киша мутна. Трава тамномаслинаста. Река блатњава. У погледу све тамномрко. Одједном! Зелено одело из крошње зелене ниче. Пером капе зелене ловац зелени спас зеленилом разноси...

*вук хрче – ловац
разбија слатке снове -
шума мирише*

После олује све се смирило. Кров на бакиној кући црвен. Од радости и пољубаца образи девојчице се зацрвенели. Јагоде још црвеније, зрелије и - слађе.

ТАНКА

*звиждук далеког воза
она стеже петљу
конца за вез
чвор старе љубави што
спаја два континента*

Ап'уа, USA (са енглеског: С. Важић)

*Иако украшено
Новогодишње вече
сасвим обично
док не уђе с нарамком
дрва и осмехом*

Милена Мркела

*свежина октобра
вратиле се планинске креје
и сада обилазе борове
као да је свака шишарка на њима
још један давно изгубљени пријатељ*

*тек сам успутна станица
кад застанеш да се одмориш
зови ме –
никада није касно
да живимо у лажи*
Бранка Војиновић Јегдић, Montenegro

*Међу књигама
пронађох два камена
из завичаја.
Сада сам бар начисто
с ким ћу делити тмину*

*Уска стаза кроз
сунцокрете – зар да гледам
како им секу главе
покретном гиљотином
уз грактање врана*
Светомир Бурбабић

*Још неколико
жутих листова трепери
на врху липе.
Никако да погодим
који ће први пасти.*

*пун месец ...
облик једног
лица
из давно
заборављеног сна*
Саша Важић

*У ноћима младог месеца
ти си увек била будна
а моји снови
пуни предосећања
да сам сувишан*
Слободан Боби Илић

*Ова сеница
што кљуца зимске мрве
од смрти дође
као твој гласник – јутрос
не хтеде да се будиш*
Димитар Анакиев
(у знак сећања на Драгана Перића 1956-2013)

*Јесење јутро –
исцепкана на гомили
суше се дрва
секира у пању
мушки забодена*

*Пуче пушка –
одлетеше вране
са сеоских кућа.
У тишини дочекасмо
прве капи кише.*
Предраг Пешић Шера

*Аласки прибор
латице шљива сада
декоришу.
Преко реке галебови
лете сложено.*

ХАКИ ИЗ СВЕТА

ROMANIA

Privelisti din Japonia

*în supa miso
katana taie Kyoto
în ieri și mov*

*Kansai Airport –
un zmeu se înalță
printre avioane*

*anii dintre
Hiroshima și Fukushima
fum radioactiv*

*pe Ponto-chō
un kimono într-un geam
țâiat în 5-7-5*

Marius Chelaru

Поглед из Јапана

*у мисо супи
катана пресеца Кјото на
јучерашњи и пурпурни*

*Кансајски аеродром –
међу авионима
лепрша змај*

*годинама између
Хирошиме и Фукушиме
радиоактивни дим*

*Улица Понто-чо –
у излогу кимоно
кроја „5, 7,5“*

(Са енглеског: С. Важић)

AUSTRIA

*orthodoxe Kirche ein Stückdes Himmelsgolden
Dietmar Tauchner
православна црква парче неба од злата
(Са немачког: Д. Ј. Ристић)*

Као некад давно
седох на басамак –
не знам зашто ме
тамно сива змија
посматра као уљеза

Те очи у мраку
тај чудан поглед
пун разумевања –
сова је гласник
знакова и тајни
Душан Мијајловић Адски

На буњишту
процветале перунике –
као да видим
давна озарена лица
у раскошној градини

Негде под Винчом
мамутица и јелен
у заглају.
Од наше љубави
чак ни стопе у снегу.

Татјана Стефановић

Свену коњогриз.
Претвара се у бласто
расквашен друм.
Ма није ми због блата
него цвет не прежалих.

Зубато сунце
траке венецијанера
пуштају у собу.
Опраштајућ' се од мисли
зрнице прашице постах.

Зоран Додеровић

USA

*the stillness
of the last leaves
Veterans Day*

*reading on Shingon
a gust of yellow leaves
spiral dow*

Bruce Ross

тишина
последњег лишћа
Дан ветерана

читам о Шингону
жуто лишће под налетом ветра
вијуга надоле

*icy pond
the moonlight reveals
the lunar surface*

John Ziemba

залеђен рибњак
месечина открива
површ месеца

dividing the mountain mist

TomTico

deli planinu magla

TUNISIA

*warm sun...
remnants of fog
dissolve into her breath*

Ali Znaidi

топло сунце...
распршише се остаци магле
у њеном даху

(Са енглеског: С. Важић)

Отисци зуба
на главици купуса.
Траг за сећање.
Ах штеточино мала,
их да сам те видела!

Надежда Михајловић

рана јесен –
најслађи плодови су
преко оградe
решавам се да склопим
уговор с ђаволом

тешка исповјед –
соба за мучилиште
исповједаона
за сумњичаве Томе
кемијска чистиона
Mirko Varga, Hrvatska

Богојављање –
рођендан и имендан
истог дана су ми
плива се за Часни крст:
осећам се победником
Богољуб Р. Давинић Трошах

Три дивље гуске
А лед брзо одлази
Небо их чека
Крај реке дуго седим
Ах колико лепоте

Надежда Михајловић

на жици
мајце са Ивицом Перџлом
и Дубиоза колективом
између њих зјапи
пола века ратова
Драган Ј. Ристић

У олуцима
у касна поподнева
кад пљушти киша –
киша што слама росу
у жрвњу постојања.

Милан Драшковић

прелећу сјенке
јата дивљих гусака
пјесмом растанка –
досадашње станиште
поздрављају гакањем

Душко Радовановић

без дана соли
загрљаји од песка –
крици галебова
незауостављиво налећу
у стопама запљуснути
Мария Рибарова, Bulgaria

рано јутро –
под мојим прозором поче
да живи град
још се не одлучујем
да му се придружим

Кад се прецрта
све што бејаше битно
остаће само
сва празнина у нама
мало више од ничег.

Милан Драшковић

без дана соли
загрљаји од песка –
крици галебова
незауостављиво налећу
у стопама запљуснути
Минко Танев, Bulgaria

HEMACHKA

кратак поглед,
једно површино „Здраво!“ –
тако поздрављам
комиције чије свађе знам
не и њихова имена

Tony Böhnel

старац са брадом
преко пута мене у метроу
листа кур'ан и миче уснама
кад је излазио
поздрави се са мном

Gerald Böhnel

Смеша се комиција
удубљен у мисли
на клупи пред кућом.
Ветар му дотиче лице
нежно као некад она

Wolfgang Rödiger

(са немачког: Д.Ј.Ристић)

БРОДСКИ ДНЕВНИК СКИПЦЕКА*

товарећи једрилицу
застајем да гледам
белоглавог орла
у кљуну носи рибу
у своје гнездо

на ушћу
Североисточне реке
ниске силуете
једрилица у лову
на ракчиће

N. Kei, USA

(са енглеског: др Мирјана Н. Радованов Матарих)

* стара традиционална дрвена једрилица која се користи за лов на остриге

КАРИЈЕРА У ХАИКУ ПОЕЗИЈИ

Team Cold Lands (ТКЛ), 16. април 2015.

17. април је Међународни дан хаику поезије! Прослављамо га у разговору са Цимом Кејином (**Jim Kacian**) - Ц.К. хаику песником, уредником, издавачем, оснивачем и председником Хаику фондације и власником издавачке куће „Red Moon Press“. Цим је, како каже, посвећен „ширењу сарадње између хаику света и остатка универзума“. Циљ му је да „промовише дела песника који сагледавају веће могућности у оквиру жанра и настоје да их реализују.“

ТКЛ: Како изгледа Ваше бављење хаику поезијом?

Ц.К.: Углавном просто верујем. Верујем у поштовање музе (на многобројне културне и психолошке начине на које се тај израз може посматрати), тако да чиним оно што ми она говори, што често значи буђење усред ноћи да бих нешто записао. Пишем добро и када су у питању рокови, па тако ако знам да ће се нешто од мене очекивати за „толико и толико“ дана или недеља, мој унутрашњи сат прилагођава моју енергију тако да то могу да обавим доста раније. А верујем и у саморедиговање, обично након годину-две. Дакле, пиши усијане главе, ревидирај хладне. Ово бих могао да окарактеришем као узимање онога што се нуди и чињење онога што је потребно.

ТКЛ: Шта је то што Вас тако снажно везује за хаику? Како Ваше искуство као хаику песника утиче на Ваш професионални и лични живот или обратно?

Ц.К.: Хаику је практично прожео све видове мог живота. Писањем се бавим скоро пола века, а сигурно је да је хаику извршио на мене уобичајени утицај тиме што сам постао свеснији сажетости, што је учинио моје размишљање јасним и изоштрио моју способност опсервације. Ово све звучи клинички, али је истина, а она је од користи за све видове мог књижевног изражавања. Штавише, увидео сам да сада размишљам на хаику начин. Тиме не мислим на нешто тако старомодно као што је бројање слогова, већ на сагледавање света као низа онога што је Јејтс назвао „тренуцима дражесности“. Мислим да нас наша култура тако предиспонира на прозни ум, на чињенице и узрок и приче, да нас такав начин посматрања ствари лако може завести. Али, хаику је заправо „анти-прича“, што значи да он заобилази то улепшавање и нагласак у којем прича налази уживање и омогућава нам да сагледамо ствари више онаквима какве су него што нам се приказују. То је веома велики дар.

ТКЛ: Која Вас тема или елемент хаикуа које волите да читате најчешће привлачи?

Ц.К.: То је питање на које се може одговорити на више начина. Изабраћу само један. Чини ми се да је искреност оно што највише ценим у песмама мојих колега. Није у питању то да се аутори не прилагођавају у довољној мери – ми смо писци и настојимо да убедимо речима. Било би бесмислено да то радимо не покушавајући да усавршимо начин на који то чинимо. Али је циљ овог усавршавања углавном да се открије истина (та сада толико критикована модернистичка концепција) онога што јесте. Ово, наравно, указује на то да се таква истина налази изван оног што опажамо и да је можемо спознати и саопштити другима, а све то сматрам оспоривим. Зато је можда најбоље рећи да је то оно што смо сви ми убеђени да је стварност коју спознајемо на свој личан начин, али верујем да је од суштинске важности за наша опажања то да се она могу поделити са другима кроз њихове личне перцепције. У супротном, не би било никакве комуникације, а то се баш не уклапа у наше искуство.

Упркос свему овоме, још увек остаје питање саопштавања онога што је неке битно на што искренији начин, а да се не подлегне неком другом циљу или богу: новцу или слави, или некој другој користи, чему год. Ово захтева смелост у многим случајевима, а у сваком случају посвећеност истини, а чини ми се да се то не подразумева у савременој култури. Оно што бих рекао да највише ценим је што сматрам да је подразумевају они најбољи хаику песници данашњице а у реду је рећи и да је ова посвећеност истини оно што их издваја и узвисује (под претпоставком да су савладали задатак успостављања контроле над својим занатом). То је дужи начин да се каже да схватам и да могу да верујем и да прихватим већину онога што се пише у најбољем савременом хаикуу, чак и када то није у складу са мојим личним доживљајима.

RUSSIA/ISRAEL

*salted sidewalk
the melting clump of snow casts
such a sharp shadow*

*bride of the yesterday:
instead of her old smell
the scent of naphthalene*

Zinovy Vayman

*посољен тротоар
отопљајући се, грумен снега баца
тако оштру сенку*

*некадашња невеста:
уместо старог миомириса
мирис нафталина*

ENGLAND

*beginning to doze
words dancing on the page –
snow at the window*

*clear-view winter sky –
we watch all the parting stars
hugged up close*

Graham High

*топући у сан
на страници поигравају речи –
снег на прозору*

*ведро зимско небо –
гледамо звезде што се растају
чврсто пригрљене*

MONGOLIA

*It snows and
nothing on my mind –
just pleasant*

Dilgersaikhan

*Пада снег и
ни на шта не мислим –
само уживам*

(Са енглеског: С. Важић)

ТКЛ: Како посматрате експерименте са формом оних који се баве хаикуом и њеним проширењем или спајањем са другим видовима изражавања? Како посматрате то што се она мења током времена и имате ли неки осећај куда то може да води?

Ц.К.: Хаику управо доживљава нагли напредак, што је знак да је од суштинског значаја у овом тренутку. Осамдесетих и деведесетих година прошлог века постао је помало бојажљив, опредељујући се прилично рутински за проверене и изворне технике и садржаје, можда у покушају да буде објављен, нисам сигуран. Али је у новом веку хаику постао много виталнији, уносићи извесне промене у своју традицију, тако да је за њега обновљено интересовање и ентузијазам. Као и увек када се покушава нешто ново, ово је наишло на приличан отпор традиционалиста, али не као до тада, што је за последицу имало користан дијалог, као и спремност да се експериментише са формом, садржајем, тоном, заправо са свим аспектима овога жанра. Не може се рећи куда то води у ово узбудљиво време.

Наравно, пређутан завршетак питања за многе је где би он могао да води а да се још увек назива хаикуом. Прилично узбуђења у савременом хаикуу потиче од комбиновања сажетости жанра са разним врстама дискјункције, као што би могао бити случај код било које поезије кратке форме. Неки страхују да би хаику могао да изгуби своје суштинске карактеристике и да постане просто друга врста кратке поезије. Лично ме ово много не брине. Превасходно ме занима да ли је нека песма успешна, а ако јесте, не брине ме баш много како бисмо је могли звати.

Мислим да би овде требало истаћи да сваки временски период има онакву уметност какву заслужује и да је хаику поезија нашег доба. Не само да се прилагођава нашем све краћем распону пажње и расположивом времену већ и пружа богат садржај у флексибилном а ипак захтевном техничком облику. Прилагођљив је – може бити озбиљан и снажан какав и очекујемо да буде, од бројања слогова почетника до кристализације наших најбољих песника. Универзалан је – ослања се на наша заједничка искуства и истине – а да се не губи оно овдашње. Може га писати било ко – не морате да budete магистар уметности да бисте се њиме бавили. Заправо, њиме се могу бавити сви, од површног љубитеља хаику поезије преко оног који је упражњава као неку врсту хобија, па до посвећеног песника. А још увек се одвија углавном ван комерцијалне сфере јер на њега не утичу „тржишни закони“ и може постојати као циљ за себе.

ТКЛ: Зашто сте основали Хаику фондацију? И о чему највише размишљате док она данас делује?

Ц.К.: Фондација је место на коме ових дана проводим велики део времена. Основао сам је из више разлога, од којих је најважнији то што је модел свих других хаику организација оријентисан на песника, односно, циљ им је да објављују његове радове или да окупи на једном месту велики број песника или нешто слично томе. Хаику фондација је томе супротна: фокусира се на сам хаику, у његовим многобројним манифестацијама. Њена мисија дефинише два посебна циља: архивирање онога што је постигнуто у првом веку бављења хаикуом на енглеском језику и стварање могућности за други. Хаику заправо није учинио много на очувању своје историје а њено откривање захтевало је приступ веома раштрканим изворима који нису увек лако доступни. **Фондација је складиште историје жанра** у коме су смештене наша библиотека штампаних и дигиталних издања, галерија штампаних и електронских есеја, појединачне архиве, резултати конкурса, награде и још много тога. Истовремено, желели смо да онима који се активно баве хаикуом понудимо нове могућности, па смо тако покренули низ иницијатива, од глобалних програма, као што су Међународни дан хаику поезије (17. априла сваке године), форуми и блогови Фондације и награда „Touchstone“ (најпрестижнија у овом жанру) до оних личнијих, као што су конкурси, публикације, наставни планови, интерактивне и колаборативне критике песама, па чак апликације за хаику дана.

GERMANY

*wilde Oliven
am Tag seiner Rückkehr
weiße Blüten*

*vor dem Tor
bis in die Fingerspitzen
den Himmel atmen*

Gerd Börner

*дивље маслине
на дан његовог повратка
бели цветови*

*пред капијом
све до врхова прстију
удишеш небо*

*unter dem Torii Tor
der Fuji berührt
den Kosmos*

*Roter Mond ...
ein Pilger erzählt
von seiner Scheidung*

Claudia Brefeld

*под Тори-капијом
Фуџи додирује
космос*

*црвени месец –
ходочасник прича
о свом разводу брака*

*Familienbibel
in Schönschrift
die Nöte*

*seit dem Schlaganfall
seiner Frau
tauschen wir Kochrezepte*

Martin Berner

Цртеж: Мирослав Анђелковић

Фондација се умногоме развила од времена када је осмишљена 2004. и основана 2009. године. Сматрам да је оно што је најбоље код ње то што не задовољава само потребе и аспирације песника широм света, већ и многобројне појавне облике самог жанра док се он развија у 21. веку. Изазовно је задовољавати њихове потребе и овај развој, посебно зато што смо тако мала организација. Али ово је један од начина на који непрестано учимо и развијамо се. Сада се редовно бавим неким стварима о којима нисам размишљао пре него што је искрсла потреба. Уживам у том изазову.

ТКЛ: Можете ли нам навести неколико Вама омиљених хаикуа из Ваше „Антологије хаикуа на енглеском из 2013. године: Првих сто година“? Где је могу наћи наши читаоци, као и Ваше друге књиге?

ЦК: Хаику на енглеском се најпре појавио у виду превода јапанских оригинала, тако да су учењаци и преводиоци имали велики утицај на то како смо се први пут упознали са жанром. Од ових је мени омиљен Лафкадио Херн јер је био најспремнији да му допусти да се појави умногоме онако како га је он схватао, не покушавајући да га прилагоди англофонским читаоцима. Ево примера: Ах, овај свитац! — на дневном светлу потиљак му је црвен (Башо).

Већина других преводилаца је давала себи много слободе да би дошли до онога што су сматрали да је „смисао“, обично науштрб песме. Свакако морамо одати почаст најранијем опусу хаикуа на енглеском које су написали имагинисти, а посебно Езри Паунду:

*На станици метроа
Појава тих лица у гомили
Латице на мокрој, црној грани.*

У периоду харлемске ренесансе **Лангстон Хјуз** је дао јасан пример мада је примењивао хаику технике у својим другим кратким стиховима:

*Мирно,
Хладно лице реке (порука о самоубиству)
Затражи ми пољубац.*

Волас Стивенс никада није називао оно што је писао хаикуом, али му је као искусном песнику овај жанр сигурно био познат, а сматрам да је овај пример из његове познате песме („Тринаест начина посматрања коса“) реакција једног америчког песника на жанр који је у то време био општеприсутан:

*Између двадесет снежних планина,
Једино што се мицаше
Беше око коса.*

Двадесетих година прошлог века и **Виљем Карлос Виљемс** прилагодио је хаику својим потребама, пре свега у „Црвеним колицима“. Када се изостави прва, декларативна строфа („Толико тога зависи / од“), добијамо:

*црвена
колица

глеђосана
кишницом*

*покрај белих
кока*

Ово би могло да се чита као хаику и као „увид у ствари“ слично укрштању западњачког „реализма“ са источњачком техником.

Тридесетих година прошлог века **Пол Репс** је постао први амерички будиста и написао „зен телеграме“, као што је овај који је пратио његове цртеже у тушу:

док шетам шумом / преуређујем / стабла

Четрдесете године прошлог века означиле су стање мировања хаику поезије из много разлога, посебно због чињенице да је Запад био у рату са Јапаном, па се са подозрењем гледало на јапанске културне артефакте. Педесетих година је дошло до поновног буђења интересовања за источњачку мисао, посебно кроз писања **Д. Т. Сузикија** и **Алена Вотса**. Ово се огледало у делу битника, између других, укључив најпознатије песнике бит генерације, **Гари Снајдера** и **Алена Гинзберга**, а још више **Цека Керуака**:

*Промаших ногом
врата фрижидера
Ипак се затворише*

Ричард Рајт, који је живео у самонаметнутом изгнанству у Француској, написао је на хиљаде хаикуа крајем педесетих и почетком шездесетих година прошлог века:

*Изненадан гром
Прену магнолију
До дубље белине.*

*породична библија
у краснопису
све мукe*

*од срчаног удара
његове жене размењујемо
кухињске рецепте*

*Den Morgentau mit
Beiden Händen aufnehmen.
Im Kochbuch lesend*

*Jetzt Salat schneiden
Ehe es die Schnecken tun
Frisch auf den Teller.*

Matthias Mala

*јутарњу росу
прихвата оберучке –
гледа кувар*

*Да исечем салату
свежу на тањир пре но што
пужеве то учине.*

*Wellenloser See.
Hier doppelt sich der Himmel.
Muss nicht hoch schauen.*

*So faszinierend.
Vögel beschriften Himmel.
Mit Abschiedszeichen.*

Ingo Cesaro

*Језеро без таласа.
Небо се овде удвостручује
а да не дижеш поглед*

*Фасцинирајуће.
Птице исписују небо
знацима растанка.*

(Са немачког: Д. Ј. Ристић)

Шездесетих година основани су специјализовани хаику часописи и организације и одржане хаику конференције. Међу најбољим раним песницима били су:

*Трагам на ветру:
крик сокола ...
облика његовог кљуна.*
Џејмс В. Хекет

*крин:
из воде...
из себе*
Ник Вирцило

*Спушта се вече –
сом на удици
плива горе-доле*

Роберт Спиз (уређивао је „Modern Haiku“ неких 24 година)

*налети кише
испод кладе
ковитла се пастрмка*

Џон Вилс (најзначајнија личност која се у то време појавила у хаику свету)

*нагли трзај
пилећа цигерица
у хладној белој судопери*

Анита Вирцил (ова песма ближа је „објективизму“)

*премишта се
кроз правила –
поветарац.*

Мартин Шутеј (седамдесетих година уводи врло лични сензибилитет)

једна мува на све стране врјуина

Марлин Маунтин (најистрајнији теоретичар хаикуа)

*корачам са реком
вода обликује моје мисли*

Роберт Болдмен (у своје дело унео религиозну ноту)

леденица месец кроз њу плута
Мацуо Алард (заступао је монастих)

Осамдесете године су биле, уопште узев, мало конзервативније за хаику на енглеском језику, али су имале своје сјајне тренутке:

*синоћна муња
јутрос
бела перуника*

Патриша Донеган

*трка уступа
место ветру и
напушта ветар*

А. Р. Амонса

Други познати мејнстрим песници који су писали хаику:

*Старо гробље.
Онострани фијук косе
још увек једини звук.*

Пол Малдин

*Безбројне
капи кише на решервоару -
Застајем да их избројим*

Били Колинс

*драго ми је да имам
ове примерке ствари
после неког времена*

Лари Енер

осим на љуљашку налетех и на пса у пролазу

Роберт Гејнер

Деведесетих година, а посебно крајем деценије и почетком новог века, опет се јавила жеља за експериментисањем. Поменимо песме **Џона Мартонија**:

*ново
гнездо
црвендаћа*

*савршени
круг од
блата*

*ма ког
дана-сада
орлови нокти*

*сигнал за маглу...
спуштамо кајак
у звук*

Кристофер Херолд

*има или нема бога
зар је то важно
дивљи бели лан*

Маријан Олсон

*склизну у
океан у који океан
склизну*

Питер Јову

само америчке смрти се рачунају у звезде као и ти и ти и ти сам у мору
Скот Мец Ричард Гилберт

(Преузето са блога <http://thecoldlands.com/jim-kacian-a-career-in-haiku/> уз дозволу аутора. Превод: С. Важић)

DENMARK

*En varm gul tone
ryster hele landskabet
i min grundvold*

*PÍ et sted ingen
vil vére mřder gręsset
sommerfuglestřv*

Thordal Berthelsen

*Топло жути тон
потреса цијели крајолик
у мом темељу*

*На нежељеном мјесту
трава сусреће прашину
са лептира*

(Са данског: Милена Рудеж)

FINLAND

*vor der Kaserne
über dem harten Pflaster -
der Duft von Linden*

*Flocken fallen
es wird stiller
in mir*

Gérard Krebs

*испред касарне
преко тврде калдрме –
мирис липе*

*падају пахуље –
све већа тишина
у мени*

(Са немачког: Д. Ј. Ристић)

INDIA

*Missing
In cacophony
Sweet silence*

Ramakrishna Perugu

*Пропуштам
У какофонији
Слатку тишину*

**The IAFOR
Vladimir Davidić Haiku Award 2015**
Osaka, April, 2015

Grand prize

у другом стању ...
обличје тамне стране
младог мјесеца

Boris Nazansky, Croatia

Commended

Најтеже од свега
што сам искусио:
ћутање Бога

Svetomir Đurbabić, Serbia

О грану брезе
обешена кошуља –
човек у хладу

Dušan Mijajlović Adski, Serbia

Runners up

Спарна љетна ноћ –
црв прогриза тишину
у палом жиру...

Milan Dragović, Serbia

**26. HAIKU FESTIVAL
ODŽACI 2015**

I NAGRADA

Manastir nikad
snivanje upoznao nije –
molitva budna

Dragiša Eraković

II NAGRADA

Ne spava svu noć
u mreži obaveza –
društvo pauka

Jovanka Božić

III NAGRADA

Nije mu važno
sa kime će šetati –
sazreli čičak

Žarko Božić

POHVALJENI

Željani razgovora
štapom dodiruje susjeda –
starac u autobusa

Jadran Zalokar

Topla letnja noć.
Lavež susedovog psa
razgoni snove.

Milica Ilić Gačić

Oblak ostavi
breme na krošnji lipe.
Vetar ga stresa.

Čedo Kovačević Čekov

Spušta se magla –
ogrlica od štipaljki
na vlažnoj žici

Jelena Milić

Od vrebe skrivan
i vrevom branjen spokoj
gradskih dvorišta

Gordana Radovanović

Jato vrabaca
nadliječe strujne žice –
telegraf zuji

Draginja Radunović

šetnja do sela –
poruka odseljenih
da ne dolazim

Dragan J. Ristić

Dunu vetar ljut
i kosu maslačka oduvao.
Sad glava ćelava.

Budimka Stojanov

НАГРАЂЕНИ ХАИКУ ЦИКЛУС
„Градилиште“ Радослав Цудовић

**REVISTA “HAIKU”
Romania 2015**

English section/ Secțiunea engleză

First Award /Premiul întâi

Први дан пролећа.
Девојчица црта сунце
на тротоару

Zoran Doderović, Serbia

Second Award / Premiul al doilea

Image of the Moon
streaked by a flock of birds
just for a while

Midhat Hrnčić, BiH

Third Award / Premiul al treilea

крај листопада –
у вази без цвијећа
воњ старе воде

Boris Nazansky, Croatia

BANGOR HAIKU GROUP 2015

Annual Autumn Moon Haiku Contest

1st Place

у скупљеним шакама
за тренутак одморио
жетвени месец

Debbie Strange, Canada

2nd Place

Пун месец.
Мачкине уши прате
падање лишћа.

Zoran Doderovic, Serbia

3rd Place

бели лук за следећу годину
посађен у тамној земљи
полумесец

Holli Rainwater, USA

TURKEY

*harvest moon
meadow mouse better
hide in his nest*

*indian summer-
rushing of a ant
to the winter*

Anil Engin

*жетвени месец
пољски мишу, бежи
у гнездо*

*михољско лето –
мрав пожурио
у зиму*

(Са енглеског: С. Важић)

ITALIA

*fratello vento
i fiori che partiva
dalle arpidi*

*rondine in cielo
il suono dei bicchieri
che si toccano*

*ветру брате
цвеће које носи
са спомен плоча*

*ласте на небу
звук чаши
које се куцају*

(Са италијанског: Ана Кражић)

GHANA

*snail...
morning begins
at my doorsteps*

Jacob Kobina Ayiah Mensah

*пуж...
јутро започиње
на мом прагу*

4th JAPAN - RUSSIA Haiku Contest

English Section
President's Award

летњи пун месец --
таласи језера досежу до обале
љубећи нам прсте

Ben Grafström, USA

10 Honorably Mentioned Haiku

Сребрно језеро
мјесец, вјетар и сјене
хокеј на леду.

Izeta Radetinac, Serbia

BASHO HAIKU FESTIVAL 2015

Grand prizes 特選

кап по кап
живот леденице се гаси
док блиста на сунцу
日に光りつららのしづく生命失す

Joachim Thiede, Germany

светла нијанса
кроз зелени талас
римује се с пролећем
さみどりのひかりのしらべ春の詩

Ram Krishna Singh, India

Honorable mentions 入選

родно село
лист кестена плута
у ваздуху
故郷や栗の葉そよぐ空

Saša Vazić, Serbia

Игра школица.
На плочнику остао
букет маслачка.
石けりやたんぼの束歩道に置き

Zoran Doderović, Serbia

19th MAINICHI HAIKU CONTEST

First Prize

јесењи ветар
мајка опет уплиће
своју лажну косу

Ramesh Anand, India

Honorable Mention

Пун љетни мјесец.
Моја сјена на поду
под сликом свеца.

Milan Dragović, Serbia

The ONLY ONE TREE Haiku Contest 2015

Honorable mention

На калдрми
између два светска рата
израсла жалосна врба.

Igor Damnjanović, Serbia

CHERRY BLOSSOMS FESTIVAL VANCOUVER 2015

International
Top Winners

cvetovi trešnje –
opet se
zaljubljujem

Brendon Kent, England

Honourable Mentions

Trešnja u cvatu.
Iz duboke senke
maše mi mati.

Mila Vukmirović, Serbia

The 11th PUMPKIN FESTIVAL

Ivanić-Grad
First Prize

čekajući svoje lice
za noć vještica –
buča

John McDonald, Škotska

Second Prizes

rupe na putu
zrele bundeve skakuću
sa beračima

Zoran Doderović, Srbija

jelo od buče
kako bismo očvrtnuli
zimski solsticij

Hidenori Hiruta, Japan

jesen u polju
pod listom tikve
dječja lopta

Wiesław Karliński, Poljska

Third prizes

trne svetlost ...
svi oblici bundeva
neprebrojani

Saša Vazić, Srbija

„MALA PTICA“ MIRIJEVO PESNIČKI FESTIVAL 2014

Prva nagrada

Srce je rosa
na paukovoј mreži
što podrhtava.

Božidar Pešev

Druga nagrada

Otac odsutan,
a naprasita majka.
Deca u begu.

Jovanka Jelić

Treća nagrada

Veliki Van Gog
kao dokaz ljubavi
odseca uvo

Zorica Novaković

Pohvale

Bosiljka Mijatović, Ankica Nikolić,
Milan Drašković, Ana Stajkova Ivanova

SLOVENIA

*begunsko taborišče –
gosti filmsko zvezdo
namesto angela*

Metod Češek

*избеглички камп –
гостује филмска звезда
уместо анђела*

*Umrli so le
tisti, ki se jih noben
več ne spominja.*

*Čakam. Tudi če
ne prideš bilo te je
lepo čakati.*

Josip Osti

*Умрли су
једино они које нико
више не спомине*

*Чекам. Ако и не
дођеш, било је лепо
чекати те.*

KENYA

*full moon—
cumulus clouds slowly
form a wolf*

Patrick Wafula

*пун месец –
ниски облаци лагано
обликују вука*

*Savannah woodlands—
an African elephant
balances a tree trunk*

Teddy Kimathi

*шуме саване
афрички слон
балансира стабло*

(Са енглеског: С. Важић)

ОТКРИВЕНО ВИШЕ СТОТИНА ПЕСАМА ХАИКУ МАЈСТОРА БУСОНА

Нара: Више од 200 раније непознатих песама водећег хаику песника и сликара из Едо периода (1603-1867), Јосе Бусона, пронађено у једној антологији у централној библиотеци града Тенрија у префектури Нара.

Професор Шиничи Фуђита, који на Универзитету Кансаи у префектури Осака предаје хаику из раног модерног периода, каже: „Сматрали смо да је Бусон детаљно истражен. Веома смо изненађени што смо открили збирку његових до сада непознатих песама.“ Buson (1716-1783) се сматра једним од три велика хаику мајстора из Едо периода, заједно са Мацуом Башоом (1644-1694) и Кобајаши Исом (1763-1828).

У антологији се налази 212 његових раније непознатих песама. Веома ретко се дешава да се одједном пронађе тако велики број песама. Две од њих гласе:

*Крупнооки вилин коњиц
лети тамо-амо
носећи наочари*

*Кроз пробушени
папирни сунџобран
сипи месечина.*

Песме су сврстане у два тома. Ти томови представљају копије антологије коју су саставили Бусонови ученици током његовог живота. Централна библиотека града Тенрија, која сарађује са Универзитетом Тенри, пре четири године је купила ове томове у једној књижари. Истраживачи су утврдили референце песама откривених у антологији са онима које се налазе у деветотомним сабраним делима Бусона, која је објавила издавачка кућа Коданши. Од 1.903 песме уређене по годишњим добима у антологији, за 212 је утврђено да нису никада раније виђене.

Познато је да је антологија постојала чак и пре Другог светског рата. Један часопис специјализован за хаику 1934. године је објавио 35 песама за које се наводи да се налазе у тој антологији. Међутим, остаје нејасно где се до сада антологија налазила. Бусону се приписује укупно око 2.900 хаику песама. Ово откриће биће изложено у Централној библиотеци града Тенрија од 19. октобра до 8. новембра. Улаз је слободан.

(Са енглеског: Саша Важић)

Цртеж: Мирослав Анђелковић

MONTENEGRO

*Vrh maslačka
Pčela krilima podiže
strah i nadu.*

*Stara kućica.
U rupu zida ulaze-
izlaze djeca.*

Zoran Raonić

*seosko groblje.
iz kog sveta dopire
huk hladnog vetra?*

*polen koprive.
blatnjavim putem pušteni
bosonogi
Damir Janjalija (Damir Damir)*

TAIWAN

*A madman shouting
I shout "Me too!"*

NgBangNgo

лудак виче
ја вичем „И ја исто!“

MAKEDONIA

*Полночна кавга:
гримаси, закани гласни.
Мачор наспрам мачор.*

*„Сонцето е звезда!
Нерасонета мома
нее ма утото.*

Александар Прокопиев

Поноћна свађа:
гримасе, претећи тон.
Мачори у ноћи

„Сунце је звезда“!
Још сањива девојка
певуши јутру.

(Са македонског: аутор)

ITO EN HAIKU CONTEST 2015

HONORABLE MENTION

starija sam
u ogledalu kupatila
lice moje majke
Natsumi Sakai, Age: 15

Vodim kravu
ali neće da ide za mnom
Potrčasmo
Taiki Yamaguchi, Age: 15

Potok u zimskoj noći
pačja porodica se
čuška i gurka
Kentaro Watanabe, Age: 15

Potok u zimskoj noći
pačja porodica se
čuška i gurka
Kentaro Watanabe, Age: 15

Kuća prijatelja
Tajanstven miris drugačiji
neko kod moje kuće
Yuga Watanabe, Age: 16

plavo nebo
blizu je kad
zajašeš konja
Tamami Ota, Age: 16

JUDGES AWARD: Tsunehiko Hoshino

**Толку далека,
ко на дланка да ми е.
Месечината.**

ustajem rano
da ostavim stope
u snegu
Kaho Kureya, Age: 16

na mesečini
trepere meduze
letnje more
Sena Nakamura, Age: 17

**Скржаво сонце
Денес ме згреа.
Нека има за сите.**

ОШ "СВЕТИ САВА" МОДРИЧА

**Продира сонце
меѓу облаци, ама
тага не може.**

Александар Кујуџински

Жуте дуње
поредане на прозоре –
зима корача стазом.
Тамара Шаренац, VIII-2

Мјесец се сакрио,
облаци се у таму умотавају-
ноћ полако пада.
Јована Старчевић, VII-2

Кућа без крова,
зарасла у траву-
ружа процветала.
Николина Тумарчић, VIII-2

На нашем крову
тужан, усамљен голуб
дозива јесен.
Анастасија Томић, VIII-2

Сарма се грине,
колачи већ поредани –
стара сјећања.

Толико далека
к'о на длану да ми је.
Месечина.

Оскудно сунце
данас ме загрејало.
Нек има за сваког.

Сунце продира
меѓу облаке –
туга не може.

**Небо без ѕвезди!
Останале да висат
на друго небо.**

Владимир Мартиновски

Небо без ѕвезда.
Остале да висе
на другом небу.

(Са македонског: Д.Ј.Ристић)

УЗГРЕД

ПРЕВОДИЛАЧКЕ „СИТНИЦЕ“

Књижевно превођење је мукотрпан и минуциозан посао који, међутим, може бити и креативан.

Узео бих за пример превод са српског на енглески језик једне хаику песме **Предрага Пеђе Сирете** (1954-2004), еклатантан пример улоге књижевног преводајца.

Текст ове песме који је објављен у једном нашем часопису гласи:

**На дну реке
шешир старог лавора
и месечев срп.**

Да би се и на енглеском језику добила уобичајена хаику форма (5-7-5), преводац, или сам аутор, (обично хаику песници сами преводе своје песме на енглески и шаљу их на конкурсе у Јапан и широм света), или у договору (аутор је преминуо млад, па не можемо да га питамо) овако преводе наведену песму:

**On the riverbottom
a hat that was someone's once
and the sickle moon**

Дакле, у другом стиху помиње се само шешир који је некада припадао некоме. То више није обична дескрипција (код нас, нажалост, уобичајена: бачени лавор лежи на дну реке, баш као и месечина – нико не би обратио пажњу на тај shasei) – тако да је на чувеном (6.) интернационалном јапанском конкурс за хаику КУСАМАКУРА 2001. године у граду Кумамоту у конкуренцији преко 800 песама овај, овако преведени хаику, освојио прво место - ГРАНД ПРИ!

Коментар селектора: *Овај хаику одише мирисом тајновитости ноћи. Шешир, који се нејасно разазнаје на бледој месечини, далеко је од света људи коме је некада припадао колико и млади месец. Наглашен осећај одсуства власника шешира једнако је снажан као и одушевљење лепотом ноћи. То је највише што хаику сме и може у коментарисању људске трагедије.*

BULGARIA

**снежна топка,
по кого да я хвѣрля?
Детство, няма те.**

Димитър Стефанов

Грудво снега
на кога да те баџим?
Детињство, нема те.

ХРАБАР ПОДУХВАТ С МНОГО ГРЕШАКА

A Vast Sky (Далеко небо. Антологија савременог светског хаику). *An Anthology of Contemporary World Haiku*, приредили Bruce Ross, Kôko Katô, Dietmar Tauchner, Patricia Prime. Bangor ME: Tanco Press, 2. издање 2015, броширано, формат 5.5 x 8.5 инча, ISBN 978-0-9837141-2-5, 184 стране.

Било је крајње време да се објави нека нова међународна хаику антологија после оне коју се усудио да уради Андре Дием (**Andre Duhaime**) *Haiku sans frontières – une anthologie mondiale*, Хаику без граница – светска антологија 1998, Orleans/Ontario, Les Editions David, 441 страна, а затим и Гркиња Зои Савина (**Zoe Savina**) *The leaves are back on the tree*, Athen 2002, (*Листе се враћа на дрвеће*), Athen 2002, 468 страна). Ево новог залета једног другог Канађанина, Бруса Роса, коме је успело да као сараднике привуче Коко Като из Јапана, Дитмара Таухнера из Аустрије и Патришу Прајм са Новог Зеланда. Ово је много мања и скромнија књига, али обим наравно није све. Треба да смо захвални главном уреднику на његовој креативној смелости.

Биће задовољни читаоци из САД-а, Аустралије, Новог Зеланда и делимично Јапана. У реду је да се постојбини хаикуа да већи простор, али су нажалост готово сви примери хаикуа по облику и садржају следили традиционални стил (**dentô haiku**) – што се од коуредника Коко Като и очекивало. Читалац овако додуше добија добар увид у још увек живу хаику разноврсност, али нема прилику да открије тзв. модерни хаику (*gendai haiku*) на какав смо наишли код Банје Нацуишија (*Enfant terrible* или *Летећи пана*). У сваком случају једно такво једнострано виђење не би одговарало свеобухватном концепту неког уџбеника.

Осим тога, има недостатака и на генералном плану. Не може се препознати уравнотежена подела примера хаику песама по земљама, нити се придаје важност и значај тамошњим хаику активностима. Пошто нема никаквих објашњења, морамо поћи од тога да је избор препуштен случају, при чему у ствари постоји јака **англофилска оптерећеност** па остатак света делује више као нека врста алибија.

Ништа није речено ни поводом поступка избора појединачних хаикуа: да ли су то радили сами аутори, да ли неки координатор за сваку земљу или издавач по секцијама? Па онда, једва да има речи о превођењу: преводили сами аутори, уз нечију помоћ, преко издавача за тај део света, узимањем већ објављених хаикуа – све оно што би се могло очекивати на крају књиге као општа листа извора. Очигледно је да нема ни експлицитних директива у вези са уводом за та четири дела књиге.

Први општи део, Бруса Роса, почиње историјским прегледом жанра. За сада је добро. Али његова упутства о савременом хаикуу и регионалним разликама остала су сувише неодређена, тј. **без правог аналитичког приступа**. У чему је смисао да се посеже за **америчким трансцендентализмом 19. века** кад је хаику дефинитивно привукао на себе пажњу тек после Другог светског рата? Кратак осврт на **покрет имажиниста** око Езре Паунд, који му је претходио, сигурно би више одговарао теми. А чини се да није много прикладно давати самовољан избор као гесло којим се карактеришу аутори. Додуше може се дати извесна помоћ у оријентацији, али ту је и опасност од једностраног сврставања. У трећем делу свог такозваног прегледа Брус Рос најзад даје и нека тумачења преосталог Новог света. Мада се он овде, што је и разумљиво, концентрише углавном на своју отаџбину Канаду, он - што је тешко разумљиво - занемарује бројне ауторе који пишу на француском језику, 22 аутора на енглеском језику у поређењу са два аутора на француском. Тако нису узете у обзир познате песникиње Janick Belleau, Micheline Beaudry, Diane Descôteaux, Liette Janelle, Jessica Tremblay und Joselyne Villeneuve. У делу Средње и Јужне Америке жетва је несразмерно још оскуднија. Ту је само 14 хаикуа из шест земаља (Аргентина, Колумбија, Доминиканска Република, Мексико, Перу, Тринидад и Тобаго) у поређењу са 101 северноамеричких.

*пороен дџед –
за свички кошто
се срамуват да плачат*

*слънчева сутрин
ами ако все пак
сънят се сбѣдне*

*нощен влак
колелата не стоплят
вледенените релси*
Petar Chouhov

*пљусак –
за све оне који се
стиде да плачу*

*сунчано јутро –
а шта ако се сан
обистини*

*ноћни воз –
точкови не загревају
залеђене шине*

(Са бугарског: Д. Ј. Ристић)

*сметице до гробице
гробицето
по-старо*

*сплескана муха
върху бялата стена –
разпети петък*

Iliana Ilieva

*ђубриште до гробља
гробље
старије*

*спљескана мува
на белом зиду –
Велики петак*

(Са бугарског: Денко Рангелов и Д.Ј.Р.)

Бразил, врло креативна земља на пољу хаику поезије, нула примера! Уругвај (Carlos Fleitas) нула! Мексико само један хаику. Смешно! Зато и не чуди што и сведочење о хаикуу „Новог света“ остаје сиромашно и поприлично неповезано.

Уводне речи Коко Като напротив потпуно испуњавају уобичајена очекивања, наравно ограничујући се њеном специфичном углу гледања.

НЕДОСТАТАК ГЕНЕРАЛНОГ КОНЦЕПТА КЊИГЕ

Преглед Дитмара Таухнера (**Dietmar Tauchner**) за Европу, међутим, не делује убедљиво. Свакако да њега можемо сагледати као жртву недостатка генералног концепта књиге. Опет она неусклађеност између земаља и аутора! Као и увек важи она пословица „Ко бира, тај се секира!“ Никаква нова мудрост, а ипак, не истог значења, он такорећи захтева да му инсајдери опросте!

Као што је код Бруса Роса за хаику на енглеском језику наглашено његово предимензионирање, овде остаје загонетка зашто је узето само 11 британских аутора. Даље, при данашњим могућностима детаљног истраживања на интернету могло се ипак наћи да има аутора који се служе француским језиком и у Белгији (нпр. Serge Tomé) и Швајцарској (нпр. Josette Pellet). Усто, тешко можемо замислити да је из енормног опуса Белгијанца Герта Вербекеа изабран баш следећи хаику који ништа не каже: *црвене бобице / помешане са смеђом и зеленом / дедина башта*. Често нам се, дакле, намеће утисак да је бирање било прилично самовољно, да се није обраћала пажња на то да се сагледа оно што је заиста карактеристично за дотичног аутора. Не чуди ни што су неке земље лоше прошле; у Европи то су Холандија, Немачка, Француска, Бугарска и Румунија.* Сетимо се само потенцијала које су нудиле Антологија хаику песништва Југоисточне Европе (The Anthology of Southeastern European Haiku Poetry) Димитра Анакијева и Џима Кејшна (Tolmin: Prijatelj 1999, 235 Seiten, ISBN 961-90715-0-6) и Антологија хрватског хаику песништва – Непокошено небо (An Anthology of Croatian Haiku Poetry – An Unmown Sky) Ђурђе Вукелић-Рожић (Ivanić-Grad: 2011, 390 Seiten, ISBN 978-953-56564-0-1)

Патриша Прајм (**Patricia Prime**), надлежна за „Остали део света“ била је срећније руке. Њен уводни чланак је обимнији и редослед примера пропорционалнији мада се и ту може замерити случај Кине где је заступљена само извесна Олга Скворцова. Ипак захвални смо јој на чињеници да је проширила наш хоризонт, особито у погледу Индије и Израела.

ЈОШ ПАР РЕЧИ О НЕКОЛИКО НЕОПРОСТИВИХ ГРЕШАКА

Свако зна да је готово немогуће да се, упркос свим настојањима, избегну забуне и заблуде. Али у другом издању не би требало да се нађу грубље грешке. Можда је у овом случају све брзо изашло на тржиште, наиме још исте године када и моћна пропаганда. Аљкавости, за које нема извињења, представља чињеница да, на пример, на задњим корицама текст ћирилице и текст на шпанском нису одвојени – ужас за око. Даље, Коко Като је најавила 150 хаикуа, а онда ипак објавила 157, Дитмар Таухнер говори о 36 земаља, на крају су то само 34, Патриша Прајм је предала чак 120 хаикуа за објављивање, а онда је представљено само 100.

Резиме: Не смемо очекивати прави преглед светских збивања и дубљих сазнања, за све то просто недостају потребне аналитичке припреме. Они којима је матерњи језик енглески ипак су највећи добитници у овој „Да, ипак, публикација“. Али и они тешко да ће закључити шта се у међувремену ради с оне стране њиховог хоризонта, у осталом све већем делу света. Пропуштена прилика! А ипак, за све оне љубитеље хаикуа који до сада нису имали могућности да завире ван својих граница ово би могла бити „угодна лектира“ (an enjoyable read) – како је Брус Рос у једном имејлу назначио као један од два циља књиге – при чему пак остаје магловита његова друга нада: демократски пријем код читалаца (a democratic reception).

*зимна ноћ
улично куче лаје по
снежен човек*

*бели ноћи
изгубени в превода
на ескимските думи за сняг*

*дълга зима
момченце се учи да кара
триколка в хола*
Зорница Харизанова

*зимска ноћ –
пас луталица лаје на
Снешка Белића*

*беле ноћи –
изгубљене у преводу
ескимске речи за снег*

*дуга зима –
дечачић се учи да вози
трицикл у ходнику*

*Празничен плоцад.
Старият инвалид продава
знамена.*

*Мразовито е –
клошарят закопчава
едничкото си копче.*
Александра Ивојлова

*празнични трг –
стари инвалид продаје
заставе*

*мраз стеже –
клошар закопчава
једино дугме*

Не обазујући се на назначене структуралне недостатке, „Далеко небо“ нам, већ и због обиља примера различитог порекла, нуди улажење вредно хвале у „други хаику“ и потврђује неке хаикуе који се својим одјеком доказују. Нека свако од нас донесе свој суд и не заборави да је у сваком случају овде реч о једном храбром подухвату.

(Са немачког Д.Ј.Ристић)

*прим. прев. – Из Србије су са по једним хаикуом заступљени Зоран Додеровић, Драган Ј. Ристић, Ирина Стефановић и Саша важић

Туман

*lightofdawn...
lettingthearble
inside*

*светлост зоре ...
пуштам ђурликање
да уђе*

Саша Важић

(Second Prize – A little Haiku Contest by Magazine Iris – Theme LIGHT)

Запажање светлости зоре сјајно је за почетак новог дана. Међутим, та светлост има овде још важнију улогу – она ослобађа песникињу тако да може да прихвати остатак света посредством његових изасланика. У овом случају је то ђурлик неке птице, која је можда објективно примећена, па чак и препозната, али није у непосредној близини песникиње, већ призвана у њену свест. Допада ми се што се говори о ђурликању, односно песми која мења висину и јачину, која није монотона већ крчка, променљива, жива. Овакав дар се, свакако, може прихватити и у друго доба дана, али то што нам се даје у тренутку када је дан још неукаљан и тек у зачетку, чини га посебним. Ова песма много обећава и наговештава добре изгледе за даље ствалаштво ове песникиње.

Џим Кејшн (Jim Kacian)

*Потрбушке док
лежим врз травке небо –
баи ме притиска*

Миљурко Вукадиновић

Када су мисао и доживљаји особени и јединственог поетског и духовног рукописа, онда је и свака форма – изазов ствараоцу... Зато је и песник, писац кратких прича, књижевни критичар и антологичар Миљурко Вукадиновић, кратку хаику форму прихватио као изазов да уради непрегледне просторе, дневног и ноћног неба, сазвежђа језика, душе и мисли, релативизујући тако и сам појам кратке форме... Песник тиме показује и доказује, да је форма, заправо само капија у тај свет озбиљне игре где је и једна реч, некад створена, преломљена или из ризнице времена или дијалекта нежно одабрана, постала тежиште, чвориште, кључ и брава, за отварање те чудесне капије... Овде је та реч ВРЗ- значењска сублимација речи ВРХ и УПЛЕТЕНОСТИ... Врх је и врз уплетених трава, али и Земље и Неба... Хоризонтале и вертикале... Притиска и одмора... Позива на игру... Озбиљну игру звану - смисао... А креативност и дело, као захвалност на дару – најбољи су пут... То је и овде тако очигледно... У овој краткој форми дугог трајања...

Светлана Станковић

Цртеж: Мирослав Анђелковић

*Ноћен самолет
прекосява прозореца ми
с намигване.*

*Дантели -
топлина от рџцете
на мама.*

Виолета Солникова

*Ноћни авион
прелеће мој прозор
и намигује ми*

*Чипке –
топлина руку
маминих*

*мразовито е
луната остана
в езерото*

*тихо пада снегът
отлита гарванът
да остане черен*

Люси Христова

*стеже мраз -
месеџ остане
у језеру*

*тихо пада снег -
одлете гавран
да остане црн*

*заменям за младост
всичкото си знание
и тази тџа...*

Omilla

*мењам за младост
сво моје знање и
тугу садашњу*

(Са бугарског: Денко Рангелов и Д.Ј.Р.)

I КЊИГЕ

1. ВИШЊИЋ ЖИЖОВИЋ Соња: „ЛЕПТИРОВ САН У ПОЕЗИЈИ МАЦУО БАШОА“, Кокоро, Београд, 2015.
2. ВИШЊИЋ ЖИЖОВИЋ Соња и СТОЈАНОВИЋ ВЕЛИЧКОВИЋ Јована: „ТРАДИЦИОНАЛНА ЈАПАНСКА ПОЗОРИШТА НО И КАБУКИ“, Либер, Београд, 2011.
3. ВУКАДИНОВИЋ Миљурко: „ЈЕСЕЊИ МОНАХ“, хаику, Динех, Београд, 2015.
4. ДРПА Милена: „ЈУТРО НА КРАЈУ СВИЈЕТА“ (Morning at the end of the World), Свет књиге и ХУСЦГ, Београд, 2015
5. ЂУРИШИЋ Душан: „КРИК ЖДРАЛОВА“, хаибуни, УЦХ, Подгорица 2014.
6. ЂУРИШИЋ Душан: „ГАЛЕБ НАД МОРЕМ“, танка, УКПЦГ, УКПЦГ, Подгорица, 2013.
7. ЂУРИШИЋ Душан: „МЈЕСЕЦ НАД ФУЏИЈАМОМ“ (The Moon over Fujiyama), Удружење црногорских хаиџина, Подгорица, 2014
8. ЈОВИЋ Новица: „РОСУЈА ПОД КАМЕНОМ“, Народна библиотека „Десанка Максимовић“, Културни центар, Власотинце, 2014.
9. МИХАИЛОВИЋ Васа: „ДАРОВИ ПРИРОДЕ“, The Serbian Classics Press, New York, 2015.
10. МИХАЈЛОВИЋ Надежда: „ПЕСМЕ ТРЕШЊИНОГ ЦВЕТА“, Наис-принт, Ниш, 2016.
11. КУРИЛИЋ МИЛИЋ Јелена: „МИРИС РОЗЕТЛЕ“, Свитак, Пожега, 2015.
12. МИЛЕКИЋ Ђуро: „БЕРАЧИ ЗВЕЗДА“ („Pflucker der Sterne“, „Pickers of the Stars“), Свитак, Пожега, Развигор, Ужице, УКС Аранђеловац, 2015.
13. ПЕТЕР Иван: „ПОТРОШЕНО СРЦЕ“, Чикосх груп, Суботица, 2014.
14. РИСТИЋ Ј. Драган: „ЋАЈА НЕ ЋАЈА“, хаику, сенрју и танка на старонишком говору, Свен, Ниш, 2015.
15. СОКОЛОВИЋ Весна: „У ОКУ МЛАДОГ ЈЕЛЕНА“, Народна библиотека Пирот, 2014.
16. СТЕВАНОВИЋ Љубинка: „У ОСУНЧАНОМ ВРТУ“, Ваљево, 2015.
17. ТОДОРОВИЋ Мирко: „ОДЗИВИ ДУШЕ“, Свитак, Пожега и Алтра Софија, Београд, 2015.
18. Thorvald BERTHELSEN: „ХАИКУ МЈЕШАВИНА“, Изабрала и превела са данског: Милена Рудеж, Књижевни клуб Брчко дистрикт БиХ, Брчко, 2015.
19. ЋАТИЋ Драгана: „БОРОВИХ ИГЛИЦА ПЛЕС“, ДрагСвет, Београд, 2015.

CROATIA

*vreća za spavanje –
s terase dopiru mekani
zvuci gitare*

Tomislav Maretić

*popodnevi drijemež –
žubor jesenskog mora
uspavljuje nas*

*njene očale
kraj njih odlažem svoje
pa se prisjećam*

*nebo u krošnji
zrcali se u oku
mrtvog jelena*

Boris Nazansky

*vani sniježi –
nasoljene pršute
i bura brije*

*budući prozor –
prvu zavjesu stvara
nov vješt pauk*

Mirko Varga

*Adam i Eva prate
moj genetski KOD -
Hvala Bogu!*

Borivoj Bukva

*ljetna večer –
zalijevanje cvijeća prati
ptica na kruški*

Ljudmila Milena Mršić

*kamenčić u cipeli ...
na čarlinim nogama sja
uzletjela rijeka*

*stara, slijepa lutka-
da li je moj bratić
još živ?*

Đurđa Vukelić Rožić

II ПЕРИОДИКА

1. „ОСВИТ“, часопис за хаику поезију, година 15, бр. 12, ХУСЦГ, Београд, 2015.

III ЗБОРНИЦИ

1. 26. ХАИКУ ФЕСТИВАЛ ОЦАЦИ“, Народна Библиотека „Бранко Радичевић“, Озаци, 2015.
2. „ЖИВЉИ НЕГО ИКАД“ (More Alive Than Eve), Књига хаику песама посвећена успомени на Андреју Илића (1970-2014),
3. „КЊИЖЕВНИ КЛУБ МАЛА ПТИЦА“, 2. књижевни конкурс "Момини дани", уредник Богданка Костић, Београд 2015. Драслар, Београд, 2015, и хаику клуб „Шики“ (стр. 103-123)

ZEN АНЕКДОТЕ

Један ратник посетио је зен мајстора Хакуина и запитао га: „Да ли заиста постоји небо и пакао?“

„Ко си ти?“ упита Хакуин.

„Војник царске гарде“ поносно одврати ратник.

„То не верујем“, рече мајстор „сувише ми јадно изгледаш.

Таквог цар не узима у гарду!“

Сав киптећи, ратник се лати мача, али Хакуин оста миран и рече само: „Па хајде! Зар заиста хоћеш да ми одрубим главу?“

Ратник не могаше више да се уздржава и са исуканим мачем баци се бесно на мајстора.

Овај се само насмеја и рече: „Сада знаш половину одговора.:управо си отворио двери пакла.“

Као муњом ошинут, ратник застаде, увуче мач у корице и наклони се Хакуину.

„Сада знаш и другу половину одговора“, рече мајстор, „управо си отворио небеске двери.“

**НИЈЕ АБДИЦИРАО,
САМО ЈЕ ПРОМЕНИО КРАЉЕВСТВО**

МИРОСЛАВ БЕЛОВИЋ
(Сарајево 7.8.1927 - Београд 30.3.2005)

Десет је година од смрти овог великог режисера (почео као асистент Мате Милошевића и Бојана Ступице), професора Факултета драмских уметности у Београду, носиоца врхунских признања (награда АВНОЈ-а, октобарска награда града Београда, Вукова награда, шест Стеријиних награда, награда Бранко Гавела...), једно време министра културе, аутора низа драмских текстова, есеја и чланака о позоришту...

Питате се откуд сећање на човека позоришта, уметника театра! Мало је познато да је он и човек песничке речи (збирке *Лирски записи*, *Зазирање од ноћи*, *Владавина варке*) и афористичких мисли (*Звезде у бунару*, *Укрштене мисли*, *На оном свету*)... „Уметнички таленат је неукротив, кад-тад избиће у било ком уметничком облику, у свом пуном сјају. Зрела и мисаона, носталгична, кад-кад иронична, поезија његова као да указује на још један склад – склад зрелости и умећа. Само зрео уметник спаја у себи интелектуална искуства, само је он у стању да дрхтај претвори у лепоту, страх у питања, бол у дрскост.“ (З. Гавриловић)

Питате се сада откуд баш сећање на њега у једном часопису за хаику поезију! И ја сам се изненадио 1995. године када сам, сарађујући с њим око монодраме коју је он режирао са текстовима *Антологије најкраће немачке приче*, запазио његову књигу *Видиковац живота*, са двостишјима и тростишјима попут ових:

*Слабашини извор.
На слеђеном млазу
орхти један врабац*

*Паде кестен
и уби бубамару.
Трагедија у трави.*

*Не зна се
ко је вечерас хладнији,
ти или месечина*

Писао је Мирослав Беловић и хаику, а да је о том књижевном жанру мало знао, а да ни рецензенти те књиге не поменуше нигде да је то хаику... Од тада он постаје сарадник „Хаику новина“ и објављује две књиге: *Јесенски хаику* и *Мој пријатељ хаику*.

*Прсла је тиква.
Треба садити нову
да опет прсне.*

*На њиви спавам
с верним сунцокретом.
Чекамо сунце.*

*Учим поново
имена разног цвећа.
Из поштовања!*

Беловићев „видиковац живота“ је у њему самом, у његовом великом искуству и поетском таленту да с лакоћом све око себе преточи у хаику:

*Миришу дуње
на бакином ормару.
Причају јесен.*

*Пада крупни снег.
Топла соба чува сан
мачке што преде*

Његове последње године, године усамљености (супруга Маја Димитријевић, позната глумица, умрла, ћерка се настанила у САД-у) изнедриле су само хаику и с правом каже Невенка Урбанова да он „није абдицирао, само је променио краљевство, сада окружен свитцима који словима светле као кодоване поруке“.

*Са кућним димом
путује до небеса
моја осам*

*Подетињо сам.
Причам са играчкама
моје ћерке.*

Приредио: ДРАГАН Ј. РИСТИЋ

СРДАЧНО СЕ ЗАХВАЉУЈЕМО
НАШЕМ ДОНАТОРУ!

A heartfelt thank you
to our donor!

Изражање овог броја омогућио је
ДРАГАН СТОЈКОВИЋ ПИКСИ
легенда српског и јапанског фудбала

The publication of this issue is financially supported by
DRAGAN STOJKOVIĆ PIXY
a legend of Serbian, as well as Japanese, football

*spuštena rampa ...
a onda prolijeću
prve lastavice*

Stjepan Rožić

*kasna večer
na tek opranom rublju
smrznuta mjesečina*

Marija Andjela Pogorilić

*vrtuhladu –
suncenaparkiralištu
sjediuautu*

Malvina Maleta

В И Н

*viteški biljeg:
tako je hladan – u sjenci
procvale trešnje*

*lipa u cvatu,
klošar na klupi fućka
čoporu pasa.*

Smajil Durmišević

FRANCE

*Fait trop chaud l'été
fait trop froid l'hiver, dit-elle
Elle éclate de rire*

Jean Antonini

*претопло лети
одвећ хладно зими, каже
пуца од смеха*

*Blanche de tendresse
elle émerge de l'eau glauque
la fleur du lotus*

Georges Friedenkraft

*Белина с нежношћу
Настаје из тамне дубине
Цвет лотоса*

(Са француског: Д. Ј. Р.)

ХАИКУ - ПУТЕ ВОДИ

КЛАУС-ДИТЕР ВИРТ

Клаус-Дитер Вирт (**Klaus-Dieter Wirth**, 1940, Neuss am Rhein), живи у Фирзену код Диселдорфа. Први контакт са хаикуом 1967. год. од 1995. објављује хаику, хаику есеје и чланке.

Филолошка знања (немачки, енглески, француски, шпански, холандски) усмерили су његову пажњу на хаику. Активан је члан више хаику друштава (немачко, британско, француско, холандско-белгијско, америчко), пише прилоге или је члан редакција часописа: *Sommergras* (Немачка), *Lotosblüte* (Аустрија), *Gong* (Француска), *Vuursteen* (Хол. Белг.), *Blithe Spirit* (В.Британија), *Haiku Reality* (Србија), *Haiku novine* (Србија), *Iris* (Хрватска), *Haiku* (Румунија), *Frogpond*, *Modern Haiku* (САД), *Ko* (Јапан), *Chrysanthemum* (интернет часопис), *Whirligig* (немачко-холандски). Добитник је многих награда.

Књиге: четворојезична *Птице селице* (*Zugvögel – Migratory – Birds - Oiseaux migrateurs - Aves migratorias*), Хамбург, 2010, *У струјању тишине* (*Im Sog der Stille – In the Wake of Silence – Dans le sillage du silence – En la estela del silencio*), Хамбург, 2013, *Посред лица*, хаику из ровова Великог рата 1914-1918, превод (*En pleine figure*), Хамбург, 2014.

Приредио: **Д. Ј. Ристић**

парк са скулптурама
околно дрвеће скоро
без простора

маче зева
пупољци трешње само
што се не распрсну

кипи вода око крме
тегљача с угљем
тромо лето

пејзаж неба
детињаста зачуђеност
картографа

љупкост једног
јединог сунцокрета
запуштени врт

разилази се магла
изнад минираног поља
пој шеве

међ стрмим падинама
плава трака
мирис је то лета

зумирам
непозната птица
без гласа

(Са немачког: **Д. Ј. Ристић**)

Цртеж: **Мирослав Аиђелковић**

REDAKCIJA/EDITORSHIP
Slavoljub Stanković, Svetomir Đurbabić,
Dragan J. Ristić, Dušan Mijajlović Adski,
Saša Važić, Svetlana Stanković,
Zoran Doderović, Dimitar Anakiev

TEHNIČKI UREDNIK/TECHNICAL EDITOR:
Srđan Pavlović

GRAFIČKI UREDNIK/GRAPHIC EDITOR:
Slavoljub Stanković

LEKTOR/PROOF READER:
Nevenka Božović

KOREKTOR: Nevenka Božović

ODGOVORNI UREDNIK
EDITOR IN CHIEF:
Dragan J. Ristić

OSNIVAČ/FOUNDER:
Dimitar Anakiev

ADRESA REDAKCIJE/EDITORIAL ADDRESS:
Dragan J. Ristić, 18000 Niš,
Pasterova 16 a
Serbia • Tel. 018-225-888
e-mail: draganjristic@gmail.com

www.haikunovine.com

GRAFIČKO IZDAVAČKO PREDUZEĆE
"PUNTA" NIŠ

TIRAŽ/NUMBER OF COPIES: 500

U Nišu, decembar, 2015.

ISSN 1451-3889

THE MAT

THE THEME: **GENDAI HAIKU**

DIMITAR ANAKIEV

MULTICULTURAL FACE OF HAIKU

Is multiculturalism possible in haiku or writing haiku means commitment to imitating the traditional Sino-Japanese culture, ie. the culture in which Bashoo Issa, Buson and partly Shiki are immersed? Before a positive answer to this question, it should be noted that **cultural mixing** in haiku came long before the creation of the concept of Gendai ("Modern"). Many Japanese poets before Gendai phase were influenced by Western culture, even Shiki himself as the originator of the term "haiku". Shiki's concept of "shasei" ("objective sketch"), a method of writing haiku, which has so far kept its importance, is a result of the influence of Western rationalism on Japanese culture during the Meiji when Japan opened to the West. A rationalism of the West did not only have influenced the haiku. Poets of jiyuritsu style were facing very different Western influences. Thus Santoka was very receptive to social ideas that spread from Russia October Revolution, while Ogiwara Seisensei was under the influence of Goethe and German Romanticism.

However, even before the Meiji period we can not talk about haiku as a monoculture product as something that would be "pure Japanese". Such a senseless argument may be represented only by those who do not know the essence of the culture, the people who are not poets themselves ie. creators of culture. Even the founder of the poetic type of haiku, Matsuo Basho, was heavily influenced by Du Fu and Chinese culture in general. Vladimir Devide also wrote an invalid argument, in several places, that "haiku as a poetic form owes nothing to China". It is generally acknowledged that the pace of 5 and 7 syllables is Chinese and can be found in **classical Chinese literature**, like quatrains incurred during the Tang and Song (it's about 600 years of poetic and cultural creation). Rhythm of 5 and 7 syllables imitate the rhythms of nature (for example: week has seven days and the numbers 3, 5 and 7 were considered "magical" ie, arising from nature, and those who wrote poetry with the natural rhythms in their songs wanted to show that they follow the paths of nature ie. they are in harmony with nature. It was poetic, philosophical and political ideal in classical China and later in Japan, and today it is among many followers of haiku poetry. Haiku is in the West still considered as the poetry of fusion with nature and this is a poetic ideal of classical China that Japan and everyone else took over. Other "typically Japanese" haiku element: "kigo" is also of Chinese origin. Following the seasons is a cultural concept that originated in ancient China, and which was later taken over by Japan. Even the concept of Kyoshi Takahama, which defines the thematic spectrum of haiku like *Kachi fūei* (花鳥諷詠, "birds and flowers"), that many in the West swear that is the "typical Japanese" and "the only true haiku" is in fact taken Chinese principle of Buddhist art from the Song period Huā, niǎo, yú, chóng (花, 鳥, 魚, 蟲) which means: flowers, birds, fish, insects.

As we see haiku is, from the very beginning. cosmopolitan, multicultural, world literature where also gained different cultures during the further development. What is distinctly Japanese is a combination of short and long lines (5-7-5), a dynamic connection that allows "golden ratio", ie. symmetrical asymmetry poetic phrases. What's the significance of the appearance of Gendai haiku if multiculturalism is immanent to haiku as well as to other forms of literature? Let us first consider the term "Gendai" which means "modern". Japanese haiku as a modern art evolved much more in the works of Yamaguchi Seishi, Kato Shuson, Shuoshi, Seiho, and other representatives of school Hototogisu founded by "conservative" samurai son Takahama Kyoshi, Shiki's student. Modernism which representatives of school **Shiki-Kyoshi-Seishi** etc. offered fully corresponded with his time and the Western concept of modernity, which primarily involved technical development and rationalism. All these esteemed modern masters wrote the following classic simplicity and clarity, while respecting the kigo techniques and 5-7-5 syllables but have also introduced new, modern themes and called their haiku "haiku new tendencies" (**Shinko**), a style that was formed in Japan in 1931.

XAMKY H3 CBETA

BULGARIA

*torrential rain –
for all who are
ashamed to cry*

*sunnymorning
whatifthedream
comestrue*

Petar Chouhov

*Tea is getting colder.
Someone has walked out
of my heart*

Alexandra Ivoylova

*soldier's herb –
huge is its leaf
on the child's knee*

Iliana Ilieva

*Salt in water,
water in salt –
always taste of tears*

*The flower –
a reason
to have a soul*

Dimitar Stefanov

GHANA

*harmattan winds
following the grasshopper
one step at a time*

Nana Fredua-Agyeman

*lantern soot
wiping my memory
of you*

Celestine Nudanu

AUSTRALIA

*kissing her –
my hat
blows off*

Grant Caldwell

*Up to the summer grass
wheels of a locomotive
coming to a stop*

Yamaguchi Seishi (1933)

Here is the real work of modern art: a rational objective sketch (shasei), form 5-7-5, kigo (summer grass) and industrial landscape of modernism dominated by locomotive, but song is still moving away from the concept of "flowers and birds" because it speaks about new industrial world that emerge, but must not step into nature and impair it.

*I kill an ant
and realize my three children
have been watching.*

Kato Shuson kigo: ant

*Juste au moment où le sermon
A finalement sali mes oreilles -
Le coucou.*

Mizuhara Suoshi kigo: le coucou (cuckoo)

With these songs of true modernism, which occurred between the two wars, haiku has slightly moved away from his concept of "flowers and birds" in the works of student Takahama Kyoshia, has become much closer to Western humanism and at the same time spoke the language of modern man without having left the concept of "kigo" and a 5-7-5 form. Everywhere present "flowers and birds" are in harmony with Western civilization.

But there is also a haiku that did not celebrate "harmony", but criticized it, talked about disharmony. Here's another classic Japanese haiku modernism: **Santoka Taneda**, a Zen Buddhist monk, known for his informal haiku radical humanism. In this famous anti-war song about returning soldiers to Japan after the occupation of China, rhythm is irregular, kigo do not exist.

*Legs and arms
left in China – you are back
to Japan*

Santoka Taneda (1939)

We can see that modernism in Japanese haiku had existed long before Gendai haiku, and that it didn't call itself "modern" but "nouvelle haiku" and "haiku with new directions, new tendencies," (Shinko).

On the other hand, when it appeared after the Second World War, Gendai haiku is called "modern" although really it was not. Tohta Kaneko, the founder, embraced the irrationalism and hermetic speech on the basis of its "modernity". Essentially Gendai corresponded to the post-war directions in European literature such as **Dadaism and Surrealism**, when the poet is unable to accept the reality that was marked by war and destruction. This is the essence of Gendai: rejection of reality and escape into fantasy and mystification. In postwar Japan, the problems were not only material destruction and war victims but also the complete defeat of a cultural tradition in whose name the war was fought and the arrival of a new culture of American capitalism, which has taken a dominant position. An appropriate philosophical and poetic equivalent for a new era should be found. Talent and longevity Tohti Kaneka enabled Gendai to overcome a mere revolt and an escape from the world through time, to create and expand and become an alternative to the mainstream of Japanese haiku that was deeply anchored in (defeated) tradition.

What is really new in Gendai?

First of all Gendai left the concept of conformity with the nature and declared the **chaos** of his principle. God is harmony, but chaos is the devil, and they have chosen for themselves the role of the devil in the Japanese literature. If the classic haiku propagated the unity of words and deeds, Tohta Kaneko (bank employee!) spread the freedom of imagination and creation of new worlds. If Buddhism propagated birds, flowers and insects as the main themes - suggesting thereby rejecting violence (so Basho was writing about wild violets on a mountain trail) **Tohta Kaneko** began to write demons: blood-thirsty beasts have become a constant of his haiku. If the classic haiku was based in the metaphor, gendai has expanded to allegory as the basis of his term. Buddhist simplicity and clarity has been replaced by a vague emotional vigor.

*japanese plum bloom my lake:
blue sharks swim everywhere tiger's shadow next to it
through the garden so black*

Tohta Kaneko

Rejecting Buddhism Tohta Kaneko and generations of his followers declared the original Japanese pagan religion (animism, Shintoism) for the basis of their haiku (maybe haiku in general). Gendai poets rejected "kigo" as a side effect (Chinese), and when it is used, it loses its primary sense of harmony with nature. A similar attitude is towards the 5-7-5 form which is rejected "in principle", even when it exists in their songs (99% of Japanese haiku is composed in 17 syllables). Obviously it is a poetic program that does not need to have its source in poetic practice.

CROATIA

*Smorgasbord
in the courtyard, the sparrows
also wait their turn*

Tomislav Maretić

*mirroring
sky in the treetop
dead deer's eye*

Boris Nazansky

*two rainbows –
a dog pees urinates on
freshly washed bush*

Ljudmila Milena Mršić

*insomnia –
on the room's floor a zebra
drawn by moonlight*

Durda Vukelić Rožić

*along the highway
a spring offering of
empty nests*

Steepen Rožić

*the breeze carrying
fragrant barbecue smoke to
my neighbour for dinner*

Marija Andjela Pogorilic

*a stray fish
in the net of dreams
waking the fisherman*

Malvina Mileta

MADAGASCAR

*African summer
elephants trumpet
in the dusty plains*

Rakotomahefa Diamondra

BANGLADESH

*birds fly horizon,
horizon dops the sea,
poet thinks the theme*

Muhammad Siddiquee

If we exclude the poetic highlights, such as Tohti Kaneka, and talk about the importance of Gendai then certainly we have to see further **democratization lines of haiku**, as the de facto programmatic multiculturalism in haiku. Although multiculturalism exists in haiku all the time, different cultural influences are still staying attached to the Buddhist worldview, as if haiku outside of Buddhism can not exist. Gendai has shown that haiku can exist **without Buddhism**. The door of real ideological differences in haiku poetry have been opened and that means that haiku can exist independently from Japanese culture. Gendai is perhaps cosmopolitan real chance of haiku.

Today's Gendai's Association prints in their anthologies even Shinko's authors (authors of the New Tendencies) as if they belong to Gendai school even though it is not historically accurate, but it is incorrect and programmatically (Santoka was a Buddhist monk, and Ozaki Hosai etc.). Obviously, to increase the importance of Gendai, many "details" are becoming irrelevant, so today any deviation from the Chinese tradition in the history of haiku is immediately declared as a Gendai. In this way, Gendai seems like a bigger movement than the de facto is. Sino-US strategic and economic rivalry helps to fabrication of historical facts so any deviation from the Chinese tradition immediately promotes in "pro-American" Gendai. And this **confusion** is certainly aided by the fact that American haiku poets, traditionally Buddhists, are today torned between patriotism and Buddhism. However, ideological pluralism of haiku is a significant achievement, which will always give meaning to Gendai direction irrespective of the political (mis) use.

READING BAN'YA NATSUISHI

1. Introduction

Ban'ya Natsuiishi is an important autor of Gendai haiku. "Gendai" means "modern". But word "modern" in haiku has different meaning than we usually understood with "modernism" in Western art. We were able to see that American paper Modern Haiku took conservative position towards Ban'ya's poetry which is considered "modern" in Japan. American Modern Haiku has pretty pre-modern attitude towards Art of Haiga refusing to accept photo-haiga even photography is one of very typical arts of modernism. Then Basho and Zen cults are widespread among many of authors who publish in American Modern Haiku and they even tend to consider haiku a religious genre (not a form of poetry!). We can see that American "Modern Haiku" has many elements of conservatism and purism, treating haiku poets more as a religious sect then contemporary poets writing on contemporary topics. And What is the situation with Gendai? Let us take a look at four poems by Ban'ya Natsuiishi:

My haiku:

a little cedar

nine hundred and ninety-nine years old

(A Future Waterfall)

The wind

brushing away an old pond

is one of my haiku

(Black Card)

A horse of Genghis Khan

follows

a haiku

(Hybrid Paradise)

No love:

a giant tongue of waves

licking everything

(Black Card)

Japanese cedars on Yakushima island are old more then 5000 years and they are the oldest living beings on the planet Earth. So, it is clear for Ban'ya Natsuiishi haiku is something pre-cultural, pre-historic, archaic and elementary. In second haiku he links sense of tribalism and rough power to haiku. In third haiku, we see that one of aspects of his haiku is destroying cultural stereotypes-where "old pond" is a symbol of Basho-Buddhism approach to haiku (symbol of haiku classicism). In fourth haiku Ban'ya mocks idealistic approach of "harmony with nature" - it is not possible to be in harmony with nature, it is unlimited power; you cannot love nature because it is a monster licking everything. In these four haiku we can see very clear and solid ground for an "artistic program" of Ban'ya Natsuiishi. He refuses monotheistic Buddhism which, thanks to monotheistic similarities spread in countries tired of Christianity, and embrace original Japanese religion of "8 millions of Gods" - animism. Similar religious foundation we can find in other Gendai authors, such as Tohta Kaneko and Hoshinaga Fumio. So, it seems that Japanese Gendai is also **religious movement** - not movement of Buddhists but movement of Shinto. "Modernism" in Western sense IS NOT religious movement. Modern human is urban, rational, mostly atheist, socially engaged, individualistic, democratically oriented.

I must say that in Ban'ya case this religious connotation is not predominant. Even he uses regularly "Gods" and "magic stereotypes" (numbers, for example) in building dramaturgy of his poems, he is doing it with some distance. Later I will give example of the distance.

B i H

*fragrantlinden
and waterfalls of youth –
on an old bench*

Smajil Durmišević

FRANCE

*Old Japanese poets
are typing on the internet
A crow in autumn*

*She's cuttin' my hair
spring changes in
to autumn*

Jean Antonini

*Beyond the jungle
The translucent morning light
The flight of the crane*

*A chorus of frogs
The fragrances of the marsh
Tasting of honey*

Georges Friedenkraft

ROMANIA

*udon in Osaka
from the cup smiles to me
a samurai made from rice*

*on the Kamo river
the old canoe cuts
the moonlight*

Marius Chelaru

NIGERIA

*choir of woodpeckers
hammer on the hollow trees
sound of talking drums*

Emmanuel-Abdalmasih Samson

INDIA

*no arrow
only olive leaves:
purified soul*

Karunesh Kumar Agrawal

At this point we must decide if we even have modernism in haiku? We have two religious movements which both call own-self "modern" but both are deeply religious, so pre-modern. I discussed with Richard Gilbert, a translator of Kaneko Tohta, a terms he used for Tohta Kaneko work. He uses the term "**vanguard**" for Kaneko poetry based in paganism. "Vanguard" according to dictionary means "a group of people leading the way in new developments or ideas". But in historic line we see poets who are going back. How, then, they can be "vanguard"? Gendai defined as a religious movement is not vanguard but retrograde movement. It can be spectacular, seductive, attractive but cannot be "vanguard" according to common sense.

But there is something progressive in Gendai: it is opposition to mindedness of classicism which pretend to be eternal and only option for haiku. "We cannot breath" said authors of Gendai and they try to breath freely, that is emancipatory intention. They bring pluralism to the concept of haiku. Now the only question is how plural haiku can be? How much open? Is haiku normal literary form as any other? Or it is limited? If Gendai can really bring the coexistence of different ideologies within the concept of haiku, if Gendai can be really modern and not only anti-classical, then we can say that **Gendai is historic turning point in the history of haiku**. For the taste of real ideological pluralism I will juxtapose my haiku written on the same topic as Ban'ya Natsuisha and Kaneko Tohta. Topics written in capitals:

USA
*the stillness
of the last leaves
Veterans Day
reading on Shingon
a gust of yellow leaves
spiral dow*

Bruce Ross

RUSSIA/ISRAEL
*bride of the yesteryear:
instead of her old smell
the scent of naphthalene*

Zinovy Vayman

GERMANY
*Burial.
Behind each mourner
a shadow.*

Klaus-Dieter Wirth

*familybible
incalligraphy
allthehardships
sincehiswife
sufferedastroke
wesharecookingrecipies*

Martin Berner

*Bashô
the light in his hands
how it feels
outside the gate
upto the tips of the finger
suspire the sky*

Gerd Börner

SOMALIA
*fairy witch
opens her mouth—
a frog jump out*

Roundsquare Chomulet

*Stairs of electricity
carrying lives
to their homes*

Ban'ya Natsuishi

*Sixty-six years after Japan's defeat
white smoke
from a nuclear reactor*

Ban'ya Natsuishi

*pacific ocean
as if brooding eggs
girls on the shore*

Kaneko Tohta

*Working class
hurries, hurries, hurries
to catch the escalator*

Dimitar Anakiev

*After Hiroshima
and Fukushima a tuxedo cat
shits on the hill*

Dimitar Anakiev

ESCALATOR

FUKUSHIMA

PACIFIC

All my three haiku I offered here in juxtaposition are written from Marxist viewpoint. So let as compare, by haiku, messages of Shintoism and Marxism to humanity. Is haiku capable of such broad and complex mission? Or haiku means only Narrow Road to provinces of spirit?

2. What the Gendai haiku really means?

In previous chapters we were able to see that contemporary poets in general are individuals who are not to be trusted when speak about factual truth in an attempt to define own aesthetic. Contrary to expectations "masters of words", in defining aesthetics, use words according to their needs in very similar manner as contemporary politicians. In that way both tendencies we considered - classical (or neoclassical in America) and anti-classical (Gendai in Japan)- deem their aesthetic "modern" even they both are based in religious thinking about the word, so they are factually "pre-modern"; they call themselves "vanguard" when introduce their retrograde aesthetic concepts etc. Perhaps with "modern" they just wanted to say "contemporary"? Anyway classical tendency in haiku poetry seems to be explored in detail mostly thanks to the poetic myth and cult of Matsuo Basho and other classical masters (Buson, Issa, Shiki) while Gendai is relatively obscure, unknown and even disputed. So what is the essence of Gendai? Reading different description I found one of the most relevant by prominent Gendai author Hosinaga Fumio: The greatest power that haiku have is the gift of freedom, ...I have repulsion, revulsion exactly against the formal rules and approach, kigo, and various formal necessities...

As a matter of fact, there is a vast wilderness of lyricism beyond these haiku: the wilderness I failed to capture with a dull, sleepy-faced rebelliousness. This book reminds me afresh—I must start again with a clean slate and to this end, I cast out this book with good grace.

The statement about freedom is taken from Basho so not specific for Gendai. But poet do not speak about real freedom, freedom in real world, he speaks about subjective sense of freedom or about temporary illusion of freedom. Word "freedom" is (typically) used imprecisely in poetic discussion similarly as British POP singer Jessie J sings: "I am sexy and free". Poets always want to give an absolute meaning to their relative, subjective truths. For poets of classical tendencies based in Buddhist ideology "freedom"

usually means "freedom of ignorance" as a way of "harmony with world", way of recognizing higher "order" in the world. Gendai poets quite the opposite understand "freedom" as a liberation from concepts and orders. For them "freedom" is not harmony but chaos, not mind but emotions, not rational but irrational, blind force. When German poet Bertolt Brecht sings about "freedom" he, as a Marxist, understand "freedom" as social emancipation and not only as a subjective feeling. These are different concepts of freedom. So we must be very careful and deep readers to understand poetry! But this is not only a general remark! To understand better Gendai it is very interesting to point Hoshinaga's non-acceptance of "blue color of the sea"! That generally means "I do not believe my eyes" and "I do not trust my senses". The final consequence of this posture is "rejection of the world as such".

That, rejection of the world as such, is the most important point for understanding Gendai. The rejection of the world is recognized as a collective trauma for generations of poets that went through hard historical and personal experiences as a form of aesthetic escapism. European poetic and artistic movements of Dadaism, Surrealism, Expressionism and many others are a result of such intention. They are result of historic trauma with World Wars. Gendai is such tendency too. It is aesthetic movement historically determined by defeat of Japan in World War. Even Gendai poets built their argumentation in retrograde religiousness of Shinto their escapism from the world speak of affected and insufficient religious argumentation. They are wounded people without stable ground in the world. They are contemporary people using Shinto more or less as an excuse in particular social circumstances. Especially Ban'ya Natsuishi, who directly experienced French surrealism during his study in Paris writes haiku which can hardly be narrowed only to religious response to the world. The broader image of surrealism needs to be considered like next examples:

The mute girl talks: *A feather gives to a hat* *The wind*
It is art's imperfection. *A touch of lightness:* *Undecided*
This impenetrable speech. *The chimney smokes.* *Rolls a cigarette of air*
 Paul Éluard (1895-1952)

We already understood the differences between two main tendencies in haiku; speaking conditionally classical expression is linear, anti-classical (gendai) is exponential; classical haiku points mind, gendai haiku points heart (emotions); classical is about harmony, gendai about chaos; classical haiku is usually used in creating linked forms like haibun but you rarely see Gendai poets writing haibun. At this point I want to mention question of so called "haiku moment", a phrase that defines contents of classical Western haiku but in Japan it is practically unknown in theory of haiku. I discussed this question with Ban'ya in 2001 in Slovenia during Vilenica poetry festival- our discussion is later published in "Literary Journal" of main Slovenian newspaper "Delo" Ban'ya answered: "Haiku moment is not simply a moment". By other words: "haiku moment" yes, if you want but the volume of "haiku moment" can be different, from very short moments to eternity, containing past and future. Open concept of time is why Gendai poets do not write haibun often: their haiku are already developed, enlarged, complex stories.

3. Methodology of writing haiku by Ban'ya Natsuishi

Ban'ya Natsuishi haiku shows many different faces but if we try to find some typical point we can say: his haiku are very often expressive emotional phrase developed to allegory. For didactical reason we can speak about triple process in composing of his haiku:

1. metaphorical guess (the idea)
2. playful, imaginative development of the story
3. combination with realistic, documentary detail(s)

Dropped a mummy *Wrapped in sound of water* *Winds, human beings*
into the bog *he gets old* *and memories have vanished*
my thumb broken *to soil something by handing* *sound of stars*
 Ban'ya Natsuishi ("Black Card")

I can hardly see in poetry as above any kind of religious dogmatism nor Shinto neither Buddhism or any other. It is contemporary poetry which I already judged in a post of HaikuMasterClass "Introducing poet Ban'ya Natsuishi" as postmodernism:

Ban'ya Natsuishi is a pioneer of POSTMODERN style in haiku, which appears enigmatic for many Western lovers of Japanese culture and poetry. So, what "postmodern style" in haiku actually means? Postmodernism by definition means eclecticism. It prefers mosaic of influences to one particular standing point. Here, I will shortly introduce richness of different aesthetic influences that can be found in Ban'ya work:

1. NATURALISM (here, very brutal):
2. MAGIC REALISM:

My father, mouth
and anus wide open–
a shining cloud

Invited by cats
my father is flying
from one cloud to another

KENYA

full moon—
cumulus clouds slowly
form a wolf

Patrick Wafula

TUNISIA

warm sun –
remnants of fog dissolve
into her breath

Ali Znaidi

FINLAND

tête-à-tête
their cell phones
between them

Gérard Krebs

SLOVENIA

Our last kiss
was through a window pane –
at the airport.

Josip Osti

TURKEY

tranquility-
dozens of gossamers
floating in the air

Anil Engin

ENGLAND

beginning to doze
words dancing on the page –
snow at the window

Graham High

ITALIA

Uneasiness
and yet it is only
dried leaves

Pietro Tartamella

AUSTRIA

mountain long before I was an idea

Dietmar Tauchner

3. SYMBOLISM:

*The wind is heavy
smoke separates
man from man*

4. REALISM:

*A broken robot
does nothing but shout
"It's your fault!"*

5. EXPRESSIONISM:

*At the end of the dusty road
long silver hair
hanging down from a branch*

6. SURREALISM:

*Searching for a cradle
time stagnates
in the ear*

7. SOCIAL REALISM:

*A women escaping from
a man who ran back
to the moldy home*

TALIBAN OF HAIKU COMMUNITY

All forms are universal, all cultures are equal
International P.E.N.

ДОМАШНИ ХАЙКУ

*autumn moon –
where are the shadows of gypsies
sailing tonight?*

Baja Saitović, Prokuplje

*migrant birds
have forgotten to return –
mother's grave*

Tajana Stefanović, Beograd

*a bench before the house –
an old woman offers a pear
to who knows whom*

Slobodanka Luković, Kragujevac

*snow falling . . .
a fur coat and my early
childhood grief*

Milena Drpa, Modriča

*flickering
flame of candles –
undecided souls*

Svetomir Đurbabić, Niš

*a single flower
hesitantly jiggles –
the life in me*

Ljubomir Dragović, Banjaluka

*in a crowd
of fluffy clouds –
a horse head*

Dragan J. Ristić, Niš

*father passed away –
overripe plums fall
from the treetops*

Nataša Ilić, Varaždin

*entering the mountain
as if entering my own life –
gushing out darkness*

Zvonimir Kostić Palanski, Niš

Haiku community, as well as any international community of poets, was always built on the unifying power of poetry. The mission of art in general is to show that all people are people independently of cultural differences. Important part of the multiculturalism is existence of two main approaches in haiku: "classical"-"teikei" (定型 fixed form), based in original 5-7-5 syllables structure and "modern"based in a "free-form", established firmly by jiyuritsu (自由律 free form) movement in Japan. Like ancient "yin" and "yang" the dichotomy between "fix" and "free" form was always creatively productive in the history of literature (for example, in sonnet). Some people of suspicious knowledge and skills decided that "classical form" in haiku needs to be eliminated, similarly as Taliban decided to eliminate standing Buddhas' statues in Bamiyan. This tendency was grounded in famous quasi-scientific learning of Bill Higginson that Japanese "on" is not the same as Western "syllable" (by up grading this racial theory we will soon find ourselves in logical paradox: "kanji" too are not the same as "letters" consequently the Japanese shouldn't be considered a language!). Completing their "poetic teaching" with some additional cultural reasons (such as mechanical length of poem) and ignoring some others (such as richness in meaning) they tried to establish a separate cultural genre named "English Language Haiku" (ELH) as a quasi-ontological form of haiku. Political power of English would guaranty the domination of ELH with assimilation of others cultures and definitive elimination of classical (Japanese) form (instead Mr. Higginson suggested English "classical" form of 2-3-2 syllables).

Notable English poet James Kirkup, and American novelist and poet Richard Wright, along with all others poets of English language who wrote classical 5-7-5 form, were completely excluded from the strategy of ELH.

*Are the syllables
only "sound symbols" because
the Japanese?*

Result of such politics is a conclusion that one writes "free form" not for personal reasons following what is known from ancient times as "licentia poetica" or freedom of choice, but paradoxically "free form Higginson way" is a result of "cultural belonging", so the reason is racial, it speaks not for personal freedom but on the contrary, for cultural restraints. In the interpretation of Higginson and his followers, poets are not a culture-makers but people subordinate to culture and politics-a kind of national soldiers.

For first couple of years of existence, the most popular American haiku movement, the NaHaWriMo (National Haiku Writing Month) – which is held every February – was visually defined as an "Anti-5-7-5 movement". This contemporary cultural Ku Klux Klan took for its symbol a kind of prohibitory traffic sign: "Crossed 5-7-5" ("No 5-7-5"). I complained publicly many times to its leader, Michael Dylan Welch, for its anti-cultural character, but they always answered that they in fact do not prohibit 5-7-5 and that they "even allow 5-7-5 poems..." The position of cultural boss and dominant culture is clear. They "allow" something that must be free a choice, they permit, they have power. And they are in a (not so) subtle way racist. They let you know that poetic rhythm 5-7-5 doesn't belong to Anglo-Saxon culture. Talking to some of NaHaWriMo poets, I understood, that they think "free-form haiku" is a result of American liberalism, result of Western democracy, and they are shocked to learn that "jiyuritsu" movement in Japan "invented" a free form haiku.

*Haiku and Palestine
two precious things with the
similar destiny*

POLITICS OF CULTURAL APARTHEID

7

Why is the cultural modification of haiku form (and literature in general) racist?

Poets create bridges among cultures, poetasters create walls - the ELH
Dimitar Anakiev

In the end of long discussion in HMC which followed publishing of my article Taliban of Haiku Community we have final conclusion published in comments by Taro Aizu– his report is supported by Paul David Mena and T.w. Rassmeussen. These three poets openly advocated racist viewpoint during discussion and openly refused to accept International P.E.N. standards in literature which determines: All forms are universal, all cultures are equal. Before answering their conclusion let me say that my article Taliban of Haiku Community in these few days were visited on my blog by about 100 people and no one left a comment or counter-argument even it was also sent to all main leaders of "Talibans Haiku Movement" in US, that is racist movement of ELH (English Language Haiku). It speaks for itself how weak is argumentation of racism in literature. But basically racism is not built on argumentation, it uses lies and manipulation, it counts on ignorance of masses that cannot understand subtle details of cultural politics. The same case is with "conclusion" of our racist friends in HMC. Let me cite the conclusion:

Taro Aizu (supported by Paul David Mena, T.w. Rassmeussen) wrote: "My conclusion of these discussions and arguments is that all cultures are equal but different and the difference is not a discrimination, nor racism but an abundance. So we have different forms of haiku according to our cultures or our personal ideas."

What we have here is typical racist maneuver that tries to explain racism as something "natural", "organic" and "factual". In last statement they basically say:

The form of JEWISH HAIKU and ARYAN HAIKU cannot be the same. The form of JAPANESE and ENGLISH haiku cannot be the same, the form of HAIKU WRITEN BY WHITE PEOPLE cannot be the same as HAIKU WRITEN BY YELLOW or BLACK PEOPLE... In fact, the last statement of Taro Aizu, his conclusion: " So we have different forms of haiku according to our cultures or our personal ideas", is pure and obviously lie because we all know from everyday practice that haiku in English and haiku in Japanese, and haiku in any other language is not culturally limited (determined)– we have fixed, 575, form in English (by major poets like Kirkcap and Wright) as well in Japanese and all other languages. We have "free form" in Japanese, English and other too. So, the point is that our racist friend do not want to accept that formal abundance is a result of INDIVIDUAL FREEDOM (that means, they do not accept the licentia poetica) and build their politics on false meaning of cultural differences. Quite contrary, the mission of poetry and all arts is to show that that all people are people independently of cultural differences. So racist (and all totalitarian) theories in literature and poetry comes from people that are basically not writers and poets but more and less poetasters which misuse the field of poetry and literature for ideologic work trying to subordinate poetry to culture and other ideological institutions.

Typical method of discussion for such "poets" doesn't come from talking on facts but from their ideas which are falsely presented as "true" and "facts". Anyone following our "discussion" in HMC can easily see that none of my statements in the article Taliban of Haiku Community is answered with counter-argument. Instead, facing arguments and facts they shift escaping the topic and offering "new topics" again and again. They just try to confuse uninformed readers and use this fog as a cover.

In my conclusion I can say that we have serious problem in International Haiku because the politics of subordinating poetry to cultural differences is a clear policy of cultural apartheid. The ELH movement is an expression of cultural apartheid. It is natural that leaders and followers of cultural apartheid do not accept International P.E.N. standards for cultural share similarly as apartheid regime in South Africa refused International human-rights standards. The reaction of multicultural international haiku community must be the same as the reaction of UN: to show and announce the apartheid and to isolate it. I think poets who advocates walls among the cultures in arts and literature do not belong to community of poets of any kind, particularly not international. Poets and artists that are responsible to the poetry and art cannot go blind by such negative phenomena.

Crtež: Miroslav Andelković

*spending the village life
without a home –
a slug*

Predrag Pešić Šera, Smederevo

*autumn days
dangling from
grapevine knots*

Jagoda Nikačević, Beograd

*lateautumn–
the bleakemptiness
my only companion*

Dušan Mijajlović Adski, Niš

*summen dawn . . .
the darkness flowed out
through the drain grate*

Zoran Doderović, Novi Sad

*sunday lunch
on the table, a gerbera
in a vase, too*

Slobodan Bobi Ilić, Niš

*a shell in my hand –
keeping the sun's heat
and the sound of waves*

Ljiljana Prošić, Beograd

*a window covered
with an old coffee sack –
morning light*

Predrag Cvetković, Trstenik

*ground troops pass
below my window
the scent of linden*

Ružica Petrović, Niš

*an old man
walking stick's shadow
shows the sunset time*

Stevan Mihailović (1932-2015)

HAIKU, A FEMINIST PERSPECTIVE

(About haiku collection "Seven Sunsets" by Sayumi Kamakura)

She is a voice of woman in this world, not just her culture. She is 'faithful' to details which all women can recognize. This selection is more overtly a woman's perspective, but even her more abstract haiku capture intriguing perspectives.

Susan Diridoni, in HaikuMasterClass, Facebook, November 22, 2013

It is an ancient attitude of civilization that literature, music and arts cannot be limited and defined by cultural, racial and sexual criteria. Even so French writer and philosopher Hélène Cixous formulated in 70' years of 20th century a new literature concept named "women's writing". This genre (related to movement) became very popular expression of feminist viewpoint to the world. So what is "women's writing" if writing cannot be sexually defined? It is an emancipatory concept in literature before all.

"Women's writing" has nothing to do with sexual affiliation of writer but is tied to a particular strategy or methodology of writing and reading text. This strategy is distinctive in deconstructionist standing point to the world of traditional literature. What is it that needs to be deconstructed in relation to haiku poetry? On the first place, the mythology. Or better to say the mythologies (of all kinds) because, according to many sociologist, cultural anthropologists and philosophers, mythologies are invented to give sense to violence, to make violence divine, bearable and unquestionable. Questioning myths is a Sisyphean task for strong, fighting spirits only.

*What is for Adam
to be short of bone
because of Eve?*

"Body", "house" and "water" are topics (motifs) that always appear as typical metaphors, symbols of "women's writing" but also following characteristics: subjectivity, associativity, sub-logic (intuition), equivocation; then elliptical, rounding syntax, horizontal structure, open form and linguistic skepticism as awareness about the difference between life and the written, excessive sensitivity to linguistic formula, expressing a preference quasi-oral, issues, shouts, addressing... that all is an usual aesthetic set of "women's writing".

*"Good morning" to you—
my lips in the shape
of a triangle*

Fascinating expression of psychological suffering of women that became aware of the existence of other women in her husband's life: painful expression of lips associates the "love triangle".

*I wonder:
can we live together
with selfish garbage?*

With so many great poems in the collection this poem is the most stronger feminist voice of Seven Sunsets. This is not only because of its directness and brutality of expression (deconstructing all falseness and artificiality of the world) but also because of thematizing the topic of "selfishness" that is one of the most prominent principles of our civilization and our time. Local meaning of the poem is perhaps personal but it also can speak in the name of society.

*A red traffic light—
three leaves don't like
to wait*

This haiku means "Nature cannot wait, life is (always) going on" and consequently it brings the perspective of materialism to the collection, the primacy of materialism over idealism. That is very important to point because haiku is usually understood (sometimes even arbitrary) as an idealistic or religious poetry.

*Water flows
from the cutting board
to the time of young girl*

"Seven sunsets" is not a collection of poems concerning one situation or one period of life—quite contrary—it is systematic poetic analyze of the state of "being women". The collection includes dreams, hopes, disappointments, sadness and grief, happiness, being—child—and—being—parent position, being a women focused on the husband and being a free independent women too.

In 120 poems classified in four parts the collection offers an amazing richness of symbols and different poetic ideas that are authentic, original and credible. This can be done only by an exceptional, great poet.

*Orpheus crying—
I wonder:
will my husband cry?*

Orpheus and husband are juxtaposed showing respect and love of poet to her husband but at the same time the myth of Orpheus is rationalized and deconstructed.

In Sayumi Kamakura work we have seen author writing within the field of taboo topics and opening of Pandora Box. For this very delicate work some readers probably felt a resistance because it is not easy to write poetry on taboos. I understand very well the instinctive reaction of reader of stepping back that may be seen conditionally 'conservative'. In fact taboos are vital point of humans and each of us want to protect own vital points. That is additional reason for admiring Sayumi Kamakura work, thematizing taboos is something that gives Seven Sunsets collection really admirable gigantic dimension. I thank you all for the respectable discussion, in that way we had ability to point importance of the collection that is rare to be seen in decades and to rethink the very mission of poetry.

*the rattle of sheep bells
scatter the wilderness
of the green mountain*

Vidoje Cvetanović, Aleksinac

*early autumn . . .
the eyes of a chilled old man
leave with swallows*

Adam Ninković, Jagodina

*a river bridge
sinks into the fog . . .
along with my thoughts*

Lodika, Paraćin

*flowers on the table —
the scent of incense
is felt too*

Miša Mijatović (1949-2009)

*nearing home,
a traveler feels the warmth
of the cold house*

Radmilo Ristić, Kragujevac

*vigil at the lake —
dead face of the moon
clouded-over*

Branislav Brzaković, Niš

*voice of Auschwitz-
on the wire fence,
a bird chirps*

Zorica Novaković, Beograd

*echoing bells across the hill
raise a flock of crows . . .
the smell of incense*

Predrag Gikić, Beograd

*old cherry tree —
this summer, only
my look climbs it*

Milijan Despotović, Požega

(Selected and translated by Saša Vazić)